

diyanet

Aylık Dergi | Ocak 2022 | Sayı: 373

VAROLUŞUN GAYESİ

■ Varoluş
Gayemiz

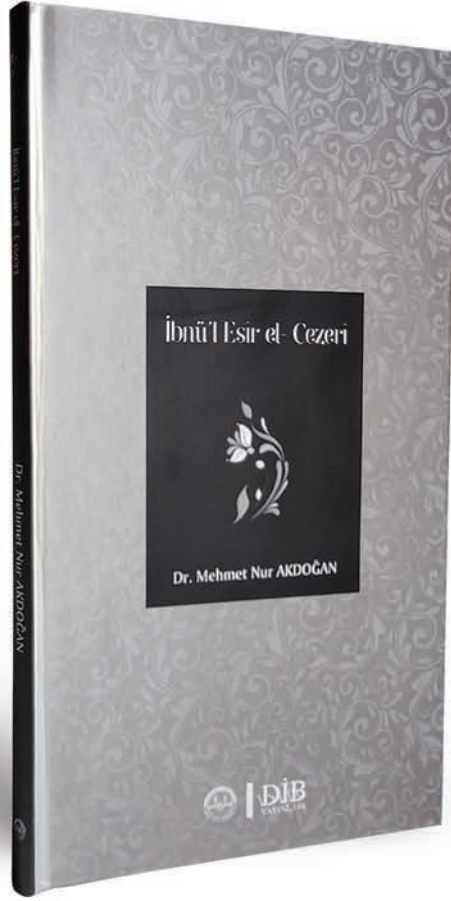
■ İnsanın Anlam
Arayışı ve Dinin Rolü

■ Prof. Dr. A. Saim Kılavuz
ile Varoluşun Gayesi
Üzerine Söyleşi

■ Akıllı İnsanlara Karşı
Zeki Makineler Yeni
Bir Yaşam Formu YZ

■ Yeryüzünün
İlk Mabedi
Mescid-i Harâm

YAYINLARIMIZ

Kur'an'ın temel amacı, insanın Allah'ı tanıyıp O'na kulluk etmesi, ilahi buyruklar istikametinde yaşayarak dünya ve ahirette saadete ermesidir. Bahsedilen bu ana gayenin gerçekleşebilmesi için Kur'an'ın ortaya koyduğu prensipler çerçevesinde insanın hayat boyu ilkeli bir yaşam tarzına sahip olması gerekir. Zaman zaman yanlışlara sapsa da onun temel amacı ve hayat felsefesi, Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. İnsan, hem Rabbine karşı olan kulluk görevlerinde hem de diğer insanlarla olan ilişkilerinde doğru yoldan sapmaması için Kur'an'ın irşat ve uyarıları ile daima yüz yüze bulunmalıdır.

www.yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren dış dünyayı tanıma-ya, anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır. Zamanla bu anlamlandırma gayreti hayati bir gerekliliğe dönüşür. Çünkü belirsizlik ve bilinmezlik, insanın iç huzuruna, ruhsal bütünlüğüne hanel getirir.

Dindar insan, manevi bütünlüğünü inşa etmek ve korumakla mükelleftir. Akıl nimeti, bu imar ve inşa faaliyetimizin en önemli araçlarından. Aklımız sayesinde pek çok meseleyi çözer, açıklığa kavuştururuz. Fakat aynı aklımız bizi pek çok soruyla da karşı karşıya getirir. Bu sorular hayatın anlamı, insanın varoluşu, ölüm ve ötesi gibi varoluşsal meseleler etrafında dğümleir.

Tarih boyunca insanlar varoluşsal sorulara en hakiki, en doyurucu cevabı vahyin gölgesinde bulabilmiştir. Çünkü insanı yoktan var eden Yüce Allah (c.c.), onu dünyada rüzgârın önüne kattığı yaprak gibi çaresiz bırakmamış, hayatını hangi gayeyle doldurması gerektiğini, huzuru nerede bulabileceğini, manevi dünyasını neyle anlamlandıracağını kendisine bildirmiştir.

İnsan, eşref-i mahlûkat olmakla birlikte kendisinden daha büyük bir anlamın, kâinatın ve kozmolojinin parçasıdır da. Bizim dışımızda akan hayat, evrende, bitki ve hayvan âleminde gördüğümüz ahenk, bize birbiriyle uyumlu, anlamlı bir ilişkiler bütününden haber verir. Dünyada canlı veya cansız hiçbir şey rastlantısal değildir. Her bir varlık, varoluşun büyük işleyişinde bir rolü, bir misyonu yerine getirir. Bu görkemli ahengin orta yerinde duran insan için anlamsızlık elbette düşünülemez. Bu sebeple denilebilir ki materyalist ve nihilist yaklaşımlar her şeyden önce insan onuruna bir saygısızlıktır. Amacını yitirmiş her varoluş, kendinden başlayarak çevresini zehirleyen bir çürümeyi beraberinde getirir. Müslüman birey, vahyin ve nübüvvetin gölgesinde varoluş gayesini bulur ve dünyayı bu gayenin ışığı doğrultusunda aydınlatabilir.

Diyanet Dergisi olarak 2022 yılının ilk sayısında “Varoluşun Gayesi” başlığıyla bir dosya hazırladık. Bu sayımıza, Prof. Dr. Metin Özdemir, “Varoluş Gayemiz”; Prof. Dr. Ramazan Altıntaş, “Hayatın Anlamını Kavramak”; Prof. Dr. Ali Ayten, “İnsanın Anlam Arayışı ve Dinin Rolü”; Doç. Dr. Güldane Gündüzöz, “Varoluşa Hikmetle Bakmak” başlıklı yazılarıyla katkıda bulundular. Söyleşi konuğumuz ise Prof. Dr. A. Saim Kılavuz Hocamız.

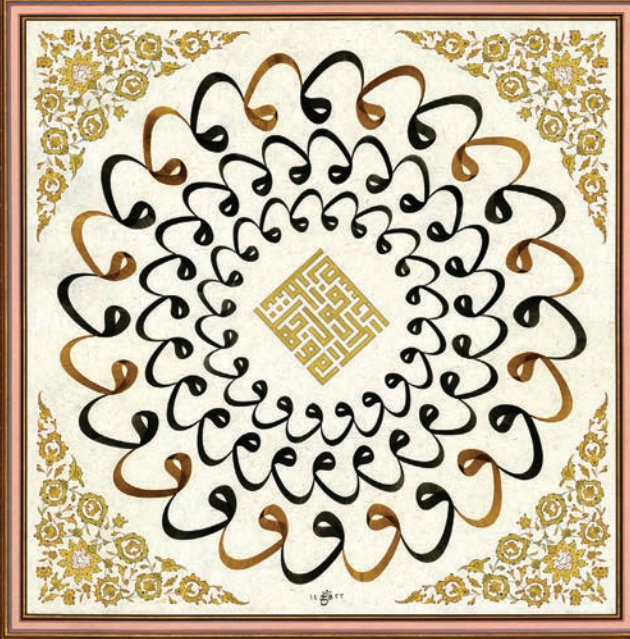
İyi okumalar.

Doç. Dr. Fatih KURT

İÇİNDEKİLER

6 GÜNDEM

VAROLUŞ GAYEMİZ
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR

10 GÜNDEM

HAYATIN ANLAMINI KAVRAMAK
Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

14 GÜNDEM

İNSANIN ANLAM ARAYIŞI VE DİNİN
ROLÜ
Prof. Dr. Ali AYTEN

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. A. SAİM KILAVUZ: "İNSAN ANLAM
ARAYIŞINA VAHİY VE PEYGAMBERLER
VASITASIYLA CEVAPLAR BULUYOR."
Mahir KILINÇ

24 DİN DÜŞÜNCE YORUM

İRFAN BOYUTUYLA VAROLUŞUN GAYESİ
Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

28 VAHYİN AYDINLIĞINDA

YARATAN, YAŞATAN, YÖNETEN BİR ALLAH
Dr. Bayram KÖSEOĞLU

30 HADİSLERİN IŞIĞINDA

SORMAYA DEĞECEKSE SOR!
Halil KILIÇ

32 DİYANET ARŞİVİ

BİZİM MIZRAKLI'MIZ CEP İLMİHALİ
Dr. Mehmet BULUT

diyanet

SAYI
373

OCAK
2022

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Elif ARSLAN

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Kurulu
Doç. Dr. Fatih KURT
Dr. Elif ARSLAN
Abdülkadir İŞCAN
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Abdülkadir ERKUT
Hüseyin ARI
Mahmut KAYIŞ

Editör
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Yayın Koordinatörleri
Emin GÜRDAMUR
Mustafa BERK
Meryem BALTACI
Mahir KILINÇ
Mustafa Mirza DEMİR

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BOĞUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Aren Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

36 YARININ DÜNYASI

AKILLI İNSANLARA KARŞI ZEKİ
MAKİNELER :YENİ BİR YAŞAM
FORMU YZ

Doç. Dr. Ahmet DAĞ

40 ADANMIŞ ÖMÜRLER

TİLLOLU HAFİZ TAHA
Bünyamin ALBAYRAK - Ahmet ÜNAL

42 LİSAN-I KALP

AYIPLARI ÖRTMEDE GECE GİBİ OLMAK
Dr. Lamia LEVENT ABUL

44 BUNU KONUŞALIM

HASAN KOÇ: "ENGELLİ KARDEŞLERİMİZLE
YAPTIĞIMIZ PROGRAMLAR TOPLUMDA
ENGELLİLERE KARŞI FARKINDALIK VE
HASSASİYET OLUŞTURDU."
Mahir KILINÇ

46 DİN TARİH TOPLUM

MEHMET AKİF ERSOY VE MEDENİYET
ETRAFINDA
Reşit Güngör KALKAN

50 DİN TARİH TOPLUM

MAĞARADAN İŞİĞE BİR KÖPRÜ
TEOMAN DURALI
Ali Beytullah ÇAKIR

54 ALLAH'IN ELÇİLERİ

İNSANLIĞIN İKİNCİ ATASI
HZ. NUH
Meryem DALĞIÇ

58 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

OKUMANIN DİYALEKTİĞİ
Kerim ALPTEKİN

62 | Gezi Mikrofön

64 KAFAMA TAKILANLAR

KADERDE YAZDIYSA BEN NİYE KÖTÜ
OLUYORUM?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

66 ÖNCÜ ŞAHSİYETLER

VAAZ KÜRSÜSÜNDEN DİRENİŞ LİDERLİĞİNE
EL ARABİ ET-TEBSÎ
Koray ŞERBETÇİ

70 İNSAN HÂLİ

HÜKÜMLÜ PSİKOLOJİSİ
Prof. Dr. Harun IŞIK

72 HATIRA DEFTERİ

BİR FOTOĞRAFIN HİKÂYESİ
Süleyman MALKOÇOĞLU

76 YERYÜZÜ MESCİDLERİ

YERYÜZÜNÜN İLK MABEDİ
MESCİD-İ HARÂM
Büşra Nur GÜLER

80 KİTAPLIK

İSLAM DÜNYASI
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Online Abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 120.00 TL
Yurt Dışı yıllık: ABD: 72 ABD Doları
AB Ülkeleri: 47 Euro
Avustralya: 119 Avustralya Doları
İsviçre: 49 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası, Ankara Kurumsal Şube IBAN: TR94 00010017 4505 9943 0850 41 nolu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile abonemin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı, faks veya e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri - Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

Çağlayan Basım Yayın Dağıtım Ambalaj
Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarıçay Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir
Tel: 0 232 274 23 18

Basım Tarihi:

07.01.2022

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

VAROLUŞ GAYEMİZ

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyaret İşleri Başkanı

“Yaratılış gayesi” insanoğlunun tarih boyunca cevabını aradığı en temel sorular arasında yer almıştır. Beşerî ilimler ve ideolojiler de bu konunun üzerinde durmuş, bu konuyla ilgili sorulara cevaplar aramıştır. Fizik, kimya, biyoloji, astronomi, kozmoloji gibi tabii ilimlerden felsefe ve mantık gibi akli ilimlere kadar birçok ilim dalı ile varoluşun hakikati anlaşılma ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Ancak varoluşun insan idrakini aşan bir boyutunun olması, varlığın müteal/aşkın yönünü dikkate almadan bu konuda ileri sürülen görüşleri teoriden ileriye götüremediği gibi evrensel bir kabulü de sağlayamamıştır.

Kur'an-ı Kerim, insanın yaratılış gayesine yönelik soruları en genel ve açık şekliyle; Allah'a ibadet ve kulluk olarak izah etmektedir. (Zariyat, 51/56.) Bununla birlikte kâinatın hikmete dayalı bir anlam ve ulvi bir amaca binaen yaratıldığını, evrende muhteşem bir ölçü ve dengenin olduğunu beyan eden Kur'an-ı Kerim hiçbir şeyin tesadüfen mey-

dana gelmediğini, her şeyin Allah'ın “Kün” emrine ve sonsuz kudretine boyun eğdiğini ve insanın hizmetine musahhar kılındığını dile getirmektedir. İnsanın hayat ve maslahatına uygun şekilde donatılmış âlem bir taraftan Allah'ın birliğine, yüceliğine ve kudretine işaret ederken diğer taraftan insana verdiği değer de bir göstergesidir. Güneş ve ay, gece ile gündüz, tüm tabiat insanoğlunun faydalanacağı bir biçimde yaratılmıştır. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'tan bir lütuf olarak insanın emrine verilmiştir. Bu büyüleyici nizam ve sayısız nimetler karşısında ise insandan mülkün asıl sahibi Allah'ı tanınması, O'nu her şeyden çok sevmesi, vahye ve onu hayata dönüştüren Peygamberin sünnetine uyması istenmiştir. Zira insanın dünya ve eşya ile ilişkisi mutlak bir sahipliği değil, belli bir süreliğine ondan yararlanmayı içermektedir. Allah'ı sevmek de vahye bağlı kalmayı ve Peygamberin yolundan gitmeyi gerektirmektedir.

Yüce Rabbimiz, insanın varoluş gayesini idrak etmesine yol göstermek için görünen âlem üzerinden kevnî ayetlerle mütemadiyen örnekler vermektedir. Nitekim “Gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip onunla size rızık olarak türlü türlü ürünler çıkaran Allah’tır; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize veren, nehirleri sizin için faydalı olacak şekilde yaratan O’dur...” (İbrahim, 14/32-33.) ayeti böyle bir hakikate dikkat çekmektedir. Diğer yandan sahip olduğu nimetlerden insanın hesaba çekileceği de Kur’an-ı Kerim’de: “Nihayet o gün nimetlerden elbette sorguya çekileceksiniz.” (Tekasür, 102/8.) ayetiyle çarpıcı şekilde ifade edilmektedir. Dolayısıyla gökler, yer ve ikisi arasında mevcut olan hiçbir şey “boş ve gayesiz” (Sad, 38/27.), “oyun ve eğlence” (Enbiya, 21/16-17.) olsun diye yaratılmamıştır.

İnsan, kendisine bahşedilen akıl, irade, şuur ve ruha sahip olması gibi nitelikleri ile âlemin en mümtaz ve müstesna varlığıdır. Bu özellikleri haiz olan insan sadece bedensel ve biyolojik ihtiyaçlarını gidermek için yaratılmamış, düşünen, konuşan, bilen, idrak eden ve üreten varlık olarak Allah’ın yeryüzündeki muradını gerçekleştirme vazifesiyle sorumlu kılınmış ve bu manada “halife” sıfatına layık görülmüştür. İnsana yüklenen bu görev ile ondan beklenen; yeryüzünü en güzel şekilde imar etme-

si, adalet ve hakkaniyet ile yaşanılır bir düzen kurması, ferdi, içtimai, ahlaki ve akidevi her türlü emanetlere sahip çıkmasıdır. Yeryüzü, havası, suyu, toprağı ve varlık çeşidiyle insana emanettir ve insan emanete ihanet edecek her türlü davranıştan sakınmak zorundadır. Bu ahlaki sorumluluk, müminler için aynı zamanda Allah’a iman ve kulluğun gereğidir. Zira insan olmanın, iman etmenin ve kulluğun gereklerini yerine getirmesi için insana fırsatlar ve imkânlar var eden Cenab-ı Allah “Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.” (Mülk, 67/2.) ayetiyle insanın imtihanına tabi olduğunu belirtirken insanın güzel amel işlemesi karşılığındaki “İman edip salih amel işleyenlere ne mutlu! Onların sonunda varacakları yer ne güzel!” (Rad, 13/29.) müjdesiyle de yaratılış gayesinin nihai hedefini bizlere göstermektedir. Bu ve buna benzer ayetlerin ifadesince kulluk, insana kâinat içindeki yerini öğreten, kim olduğu ve niçin var olduğu sorularının cevabını bulmada ona rehberlik eden ilahi bir ikramdır. İnsan, ancak kulluk bilinci sayesinde kendisinin ve yaratanının farkında olabilir, hayat ve ölüm arasındaki ilişkiyi anlamlandırabilir, kendisine verilen nimetlerin kadrini bilip şükür içerisinde bulunabilir ve imtihanın sırrına mana verebilir.

İçinde yaşadığımız çağda, insanlık varoluş bilincini yitirdiği ve Allah’a imandan neşet eden hak, adalet, ahlak, merhamet, paylaşma gibi yüce değerlere yabancılaştığı için sosyal hayattan siyasal hayata, iktisadi hayattan çevresel sorunlara varıncaya kadar büyük krizler yaşamaktadır. Her türlü adaletsizliğin, merhametsizliğin, zulmün, savaşın ve fesadın arkasında yeryüzünü imar etme gerçeğine sırt çevirmiş, “sadece Allah’a kul olma” misyonunu yitirmiş, selim fıtratına yabancılaşmış ve gayesini unutmuş insanın eylemlerini görürüz. Bugün biz Müslümanlara düşen en büyük sorumluluk, yaratılış gayemizin gereklerini Allah’a itaatten mahlûka merhamete kadar hayatımızın tüm alanına taşımak ve insanlığa salih amellerimizle örnek olmaktır. Bu doğrultuda varoluş gayesini en iyi anlayan, kulluğun en güzel örnekliğini sergileyen Sevgili Peygamberimiz’den aldığımız ilhamla yüce dinimiz İslam’ın emirlerini hakkıyla yerine getirmek, İslam’ın hak ve hakikatlerini insanlıkla buluşturmak en büyük derdimiz olmalıdır. Unutmamalıyız ki yaratılış gayesinin şuurunda olan mümin, her yönüyle elinden ve dilinden insanların ve tüm varlıkların güvende olduğu kimsedir. Bu güven ancak Allah’a karşı sorumluluk bilincini koruyabilmek, varlığı ifsattan imara, imhadan ihyaya taşıyacak inanç ve güzel ahlak sahipleriyle yeryüzünü kuşatabilecektir. ■

VAROLUŞ GAYEMİZ

Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Hat: Fatih Özkafa - Tezhip: Nadir TATAR

Yeryüzündeki canlı olan her şeyi hareket ettiren, güneşten gelen enerjidir. Güneş yeryüzündeki suları ısıtıp buharlaştırır. Buhara dönen su, bulut olur. Sonra bir esinti o bulutu çok uzaklara sürükler. Ardından bulut tanecikleri yağmur taneciklerine dönüşür ve susuzluktan kurumuş ölü toprağın üzerine can olarak yağar. Oradan binbir çeşit taze canlar fışkırır. Sonuçta onlar da başka canlılara hayat kaynağı olurlar. Binbir çeşit böcekler, sürüngenler, iki ayaklılar, dört ayaklılar, kuşlar ve daha nice celeri onları yerler, büyürler, gelişirler ve sonunda ölürlük. Ardından hepsi toprağa karışarak çürüyüp gübre olurlar. Böylece onlar da yeni hayatlar için enerji depolarına dönüşürler.

Bu döngüye baktığımızda dünyamızdaki hayatın kaynağının güneş olduğunu görürüz. Evet, dünyamız varlığında güneşe muhtaçtır. Ama güneş de varlığını sürdürebilmek için dünyaya muhtaçtır. Çünkü her ikisi de birbirlerine uyguladıkları kuvvet sayesinde oluşturdukları denge yardımıyla kendi yörüngelelerinin dışına çıkamazlar. Aksi takdirde her ikisi de ya bir tarafa savrulur ya da çarpışarak birbirlerini yok ederler. Sonuçta ortada ne güneş ne dünya ne de hayat kalır. Samanyolunu ve diğer galaksileri oluşturan milyarlarca yıldızın durumu da böyledir. Onların da hepsi birbirlerine uyguladıkları kuvvet aracılığıyla savrulmaktan kurtulur-

lar. O hâlde onların her birini ayakta tutan kütle çekim yasa-sasıdır. Onların her biri, varlığında bu yasaya muhtaçtır.

Biz, oksijen alıp karbondioksit vererek bitkilere hayat kaynağı oluruz. Onlar da karbondioksit alıp oksijen vererek bize hayat kaynağı olurlar. Bizleri şaşkınlık ve hayretler içerisinde bırakan bu döngüsel düzen nasıl kurulmuştur? Kimdir bunların hepsini birbirine muhtaç kılan? Bu ihtiyaçlar zinciri nerede son bulmaktadır?

Bu soruların cevabını, birbirlerine muhtaç parçaların birleşiminden oluşan evrenin içinde bulamayız. Bu durumda aklımız ve bilincimiz evrenin ötesine uzanır. Ufkumuz sonsuzluğa açılır ve bütün ihtiyaçları karşılayan fakat kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan bir kudretin varlığının zorunlu olduğunu hissedimiz. Aksi takdirde ne kendi varlığımızı ne de evrenin varlığını izah edebiliriz.

Evrendeki her şey, varlığında bir başkasına muhtaç olduğuna göre onların hiçbirisi bir diğerinin yaratıcısı ve sahibi olamaz. O hâlde her şeyi yaratan ve onların sahibi olan bir yaratıcı olmalıdır. Bu yaratıcı, aynı zamanda varlığının başlangıcı ve sonu bulunmayan, mutlak bir ilim, irade ve kudret sahibi olmalıdır. Aksi takdirde o da varlığında bir başkasına muhtaç olurdu. Varlığında başkasına muhtaç olan ise elbette yaratıcı olamaz. Kur'an-ı Kerim bu hakikati şu şekilde dile getirmektedir: "Göklerin ve yerin egemenliği O'nundur.

O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir. O (kendisinden önce hiçbir şeyin bulunmadığı) ilktir, (kendisinden sonraya hiçbir şeyin kalamayacağı) sondur, (varlığına apaçık bir şekilde delalet eden fiilleri) aşikârdır, (gerçek mahiyeti / zatı ise insana) gizlidir. O, her şeyi bilendir." (Hadid, 57/2-3.)

Evren, yaratıcının yukarıda saydığımız niteliklerine sahip olmadığı için varlığında başkasına muhtaçtır. Bu yüzden biz, onun bir yaratıcısı olduğunu düşünüyor ve buna inanıyoruz.

Evrendeki her şey, varlığında bir başkasına muhtaç olduğuna göre onların hiçbirisi bir diğerinin yaratıcısı ve sahibi olamaz. O hâlde her şeyi yaratan ve onların sahibi olan bir yaratıcı olmalıdır. Bu yaratıcı, aynı zamanda varlığının başlangıcı ve sonu bulunmayan, mutlak bir ilim, irade ve kudret sahibi olmalıdır.

Evrene baktığımızda pek çok şeyin insanın hizmetine sunulmuş olduğunu görürüz. Çünkü insan, göklerin ve yerin güzelliği ve ihtişamı karşısında hayranlık duyan tek varlıktır.

Elbette Allah, sınırlarını aklımızın ve hayal gücümüzün kavrayamayacağı kadar büyük ve geniş olan bu evreni boş yere yaratmamıştır. (Sad, 38/27.) Tam aksine O, her şeyi hak ile yani belli gaye ve sebeplere bağlı olarak yaratmıştır. (Ahkaf, 46/3.) Bu bakımdan Yüce Yaratıcı tarafından, yaratılan şeylerin hepsine, yaratılış gayelerine uygun olan tabiatlar ve özellikler verilmiştir. (Taha, 20/50.)

Evrene baktığımızda pek çok şeyin insanın hizmetine sunulmuş olduğunu görürüz. Çünkü insan, göklerin ve yerin güzelliği ve ihtişamı karşısında hayranlık duyan tek varlıktır. Yalnızca o, yer, gökleri ve hatta göklerin ötesini merak eder. Yüce Allah, bu yüksek özelliklerinden do-

layı insandan, kendi ilminin ve kudretinin sonsuzluğunu kavrayıp takdir etmesini istemiştir. (Talak, 65/12.) İnsan, bu takdirini O'na hamd ve şükürde bulunarak yerine getirir. Hamd, övgülerin en yücesiyle övgüde bulunmaktadır. Nitekim biz namazlarda okuduğumuz Fatiha suresinin ilk ayetinde, Allah'a hamdüsenada bulunuruz. Ancak hamd ve şükür, sadece sözlü ifadelerle olmaz. Allah Teâlâ için yaptığımız ibadetlerimizin ve O'nun rızasına uygun olarak işlediğimiz tüm iyi ve güzel davranışlarımızın hepsi hamd ve şükürün birer fiilî ifadesidir.

Birisi, son derece güzel bir bina yapar, içerisine insanın ihtiyaç duyduğu her şeyi yerleştirir de sonra ona bunu niçin yaptın diye sorulduğunda "Hiç, onu yıkmak için yaptım." der mi? Çünkü bu kadar güzel ve konforlu bir binanın bir müddet sonra yıkılmak üzere yapılması son derece boş, saçma ve akılsızca bir iştir. O hâlde bilgisi ve kudreti sonsuz olan Yüce Yaratıcı, insanın yaptığı güzel ve konforlu bir bina ile kıyas edilmesi mümkün olmayan güzellik ve mükemmellikteki bu evreni, hiç boş yere; sonuçta yok olması için yaratmış olabilir mi? Hele akli, düşünce ve sanat üretme yeteneğiyle evrenin en seçkin konuğu olan insanın, sonuçta ebediyen yok olup gitmek üzere yaratılmış olması hiç düşünülebilir mi? Elbette düşünülemez! O hâlde insan, belli bir amaç ve gayeye yönelik olarak yaratılmıştır. Yüce Rabbimiz (c.c.) bu hakikatı şu şekilde dile

getirir: "Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?" (Müminun, 23/115.)

İnsan kendisini ve evreni tanıdıkça boş yere yaratılmadığını anlar. Böylece ölüm ve ötesi hakkında düşünmeye başlayarak dünyadaki varoluş gayesi ve hikmetini öğrenme gereği duyar. Elbette o, bu amaç ve gayenin ne olduğunu belli ölçülerde sezip kavrayabilir. Ancak onun mahiyetini ve kapsamını tam olarak bilemez. Çünkü sonuçta o, sınırlı bir akıl ve düşünce kapasitesine sahiptir. Evet, insan yaratıcısına minnettarlık duyabilir ve O'na kendisini yaratıp bunca nimetleri verdiği için teşekkür etme ihtiyacı hissedebilir. Ancak söz konusu minnettarlık hissini ve teşekkür borcunu O'na nasıl ifade edebileceği ve öldükten sonra nelerle karşılaşabileceği gibi konularda tam ve kesin bilgiler elde edemez. Bu durumda ona, Allah'ın kutlu elçilerinin getirdiği ilahi mesajlar yardımcı olur.

Kur'an-ı Kerim'de, insanın yaratılış gayesi Allah'a kulluk olarak belirtilmiştir. (Zariyat, 51/56.) Bazı müfessirler, bu kulluğu, marifetullah, yani Allah'ı bilme ve tanıma olarak açıklamışlardır. (Maverdî, en-Nüket ve'l-Uyûn, Beyrut: 1992, v/375.) Çünkü Allah'ı bilip tanımadan diğer sorumluluk ve ödevlerin kabul edilmesi ve yapılması mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim'in öğretilerine göre bu kulluk, inanç, amel ve ahlak olmak üzere üç kı-

sımdan oluşur. İnanç kısmında belirlenen esaslar, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e (s.a.s.) kadar hiç değişmeden gelmiştir. İman ederek Allah'a kulluk sözü veren herkesin, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplara, ahiret gününe ve her şeyin Allah'ın bilgisi, gözetimi ve denetimi altında gerçekleşmesi anlamına gelen kadere iman etmesi zorunludur. Bu durum, mümin ve Müslüman olmanın ön şartıdır. İman; inanılan esasları, doğrulukları konusunda hiçbir tereddüt göstermeden kabul etmektir. İmanın özü tasdik yani inanılan esasların gerçek ve hak olduklarını doğrulamaktır.

Amel kısmına dair ilahi buyruklar ise insanın, Allah'a olan kulluğunun yanında, başta hemcinsleri olmak üzere diğer tüm canlılarla olan ilişkilerini düzenler. Allah'a olan bağlılığımızı, imandan sonra ibadetlerimizle gösteririz. Namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetler, bizim Allah'a olan bağlılığımızı pekiştirirler ve onda süreklilik sağlarlar. İbadetin özü, ihlas yani samimiyet ve içtenliktir. Samimiyet ve içtenlikle yapılmayan ibadetlerin Allah katında bir değeri yoktur. Bu bakımdan gösteriş ile yapılan ibadetler, ihlas ve samimiyetten yoksun oldukları için geçersizdirler. Kur'an'ı Kerim'de iman ve amel bütünlüğü şu şekilde dile getirilir: "İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimse-nin yaptığıdır ki Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitap-

lara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Allah'ın buyruklarını yerine getirme bilinci taşıyanlar ancak onlardır!" (Bakara, 2/177.) Bu ayette iman ve amelin birbirini nasıl tamamladığı açıkça görülmektedir. O hâlde bize düşen, imanımızın gereği olan güzel davranış ve tutumları yerine getirmektir.

İnsanın hemcinsleri ve diğer canlılarla olan ilişkilerini düzenleyen alan ise muamelat olarak nitelendirilir. Bu alanı düzenlemek için de Kur'an'da bazı temel ilkeler, ölçüler ve hükümler konmuştur. Bunlardan maksat, hakların ve hukukun korunmasıdır. Muamelat kısmının özü, adalettir.

Ahlak ise kendimize, hemcinslerimize ve diğer tüm canlılara, hatta cansızlara nasıl davranacağımızı belirleyen evrensel adabımuasheret kurallarıdır. Doğruluk, dürüstlük, sadakat, sözünde durma, emaneti koruma, yalan konuşmama, küçüklere şefkat, büyüklere saygı ve hürmet, anne babaya saygısızlık ve hürmetsizlikte bulunmama ve ihtiyarlık ve düşkünlüklerinde onlara bakma gibi tutum ve davranışlar, bunların en önemlileri arasındadır. Ahlakın özü, Yara-

dan'a hürmet, yaratılana ise şefkatten ibarettir. Yaratılana şefkat etmeyenin Yaradan'a hürmet ettiği söylenemez. Yaratıcısına hürmet edeninin de O'nun yarattıklarına şefkat göstermemesi düşünülemez. Dolayısıyla bu ikisi arasında sıkı bir ilişki vardır.

Güzel ahlak, kalbin tereddütsüz tasdikiyle gerçekleşen iman ve ihlasla yapılan ibadetlerin doğal bir sonucudur. Bu bakımdan güzel ahlak, Allah'a olan gerçek kulluğun en somut göstergesidir. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildiği (İbn Hanbel, Müsned, II/381.) asla hatırdan çıkarılmamalıdır.

Sonuç olarak söylemek gerekirse insanın yaratılış gayesi, öncelikli olarak yaratıcısını tüm kemâl sıfatlarıyla birlikte tanıması, O'nun peygamberleri aracılığıyla tüm insanlığa gönderdiği inanç ilkelerini, ilahi buyrukları ve emirleri hiç tereddüt etmeden kalbiyle onaylayıp diliyle ikrar etmesi, ibadetlerinde ihlaslı / samimi olması, hemcinsleriyle, çevresiyle ve tüm yaratıklarla ilişkilerinde daima adaleti gözetmesi, nihayet yaratılana Yaradan'dan ötürü sevip sayması ve tüm mahlûkata şefkat nazarıyla bakmasıdır. Ancak bu yüksek özelliklere sahip olan insanlar, yeryüzünü bir barış ve esenlik yurdu na çevirebilirler. Dolayısıyla bu yüce vasıflardan mahrum olan insanlar, yeryüzünü diledikleri gibi imar etseler de onu ıslah edip barış ve esenlik yurdu hâline getirmeyi başaramazlar. ■

HAYATIN ANLAMINI KAVRAMAK

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dekanı

Günümüz Batı uygarlığı, bilim ve teknoloji alanında büyük ilerlemeler kaydetmesine rağmen insani ve ahlaki değerler alanında bir düşüş yaşamaktadır. Bu dünya görüşünde insana biyolojik bir varlık olarak bakılmış, onun sadece maddi ihtiyaçlarıyla ilgilenilmiş, yapılan bütün düzenlemeler onun nefsanî ve behimî arzularını kışkırtmak üzerine kurgulanmıştır. Kentlerin yapısı, büyük alışveriş merkezleri, sosyal hayatın görünen yüzü, yeme içme kültürü, reklam, kadına bakış, eğlence merkezleri, tüketim kültürü alanları gibi olgular hep insanın maddi yönüne hitap eden bir pozisyon kazanmıştır.

İnsanın dünyası, salt yaşadığı; üretip tükettiği fiziki alandan ibaret değildir. İnsanın manevî, metafizik bir dünyası da vardır. Zeytinyağının zeytine, gülsuyunun güle sindiği gibi insanda ruhânilik de beden formuyla iç içedir. İnsan, rûhullahtır. (Secde, 32/9.) Asıl ona değer katan da bu yanıdır. Bu bağlamda insanı, metafizikle ilişkili olan sanat, din, estetik gibi alanlardan ayrı düşünmek büyük bir eksikliklerdir.

Tarihî süreçte insanı salt bedenî bir forma indirgeyen zihniyetler, insana en büyük kötülüğü yapmışlardır. “Eğer insanın ve hayatın bu âlemde bir manası, anlamı yoksa yaşamının ne anlamı vardır?” sorusu, onların aşına ve iç dünyalarına acılar ekmiştir. İnsan, kendisini sadece anlam dünyasıyla var kılabilir. Varoluşsal anlamda güvende hisseder. Bu açıdan hidayet, insanın kendisini güvende hissetmesi olayıdır. Kendisini varoluşsal anlamda güvende hisseden insan, çevresindeki varlıkların da kendilerini güvende hissetmesini telkin eder.

Yaşadığımız yüzyılda temeli seküler bir zihniyete dayanan modern uygarlık Mehmet Âkif’in ifadesiyle tek dışı kalmış bir canavaraya dönüşmüştür. Bunun en açık örneğini din-bilim ilişkilerinde görebiliriz. Modern seküler zihniyetler, bilimi, tekil bir

”

İnsan, kendisini sadece anlam dünyasıyla var kılabilir. Varoluşsal anlamda güvende hisseder. Bu açıdan hidayet, insanın kendisini güvende hissetmesi olayıdır. Kendisini varoluşsal anlamda güvende hisseden insan, çevresindeki varlıkların da kendilerini güvende hissetmesini telkin eder.

**Hayata anlam
katan, Yüce
Allah’a ve O’ndan
gelen ilahi mesaja
gönülden bağlılıktır.
Bu bağlamda Allah,
anlam demektir.
Bir insanın zihin ve
gönül dünyasında
Allah ve ahiret
inancı yoksa hayat
onun için anlamını
yitirmiş demektir.**

dünyaya mahkûm etmişlerdir. Bu oltaya takılanlar, hayatı kendilerine zehretmekle kalmadılar, bütün bir insanlığı da fesat, kargaşa ve bozgunculuğa sürüklediler. Örneğin, mantıkçı pozitivistlerin elinde bilim, salt gözlem ve deney konusu olan şey olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre ilahiyat, bir bilim değil hurafedir. Maddeci ve tekil bakış açısı, bir bilim ahlakına da sahip değildir. O, mütema-diyen kendi ayağına kurşun sıkmakla meşguldür. Hâlbuki bilim, verilerle hareket eder, doğrulayamadığını değil yanlışlığını ortaya koyduğu şeyle-

ri inkâr eder. Bilime bir ideoloji olarak yaklaşanlar, bilimin yanlışlığını ortaya koyduğu şeyi değil doğrulayamadığı konuları reddettiler. Din ve bilimin yöntem farklılıklarını da dikkate almadılar. Bilim ve dinin ilgilendiği ortak konu “varlık”tır. Bilim varlığa “nasıl?” sorusunu sorar. Örneğin, su nasıl meydana geldi? Anne karnında “cenin” nasıl oluştu? Isınan metaller nasıl genişler? İşte bilim bu sorulara deneye dayalı cevaplar üretir. Dolayısıyla bilim, varlığın nasıl oluştuğuyla ilgilenir, hayatın anlamıyla değil. Din ise varlığa, “Niçin?” sorusunu sorar. Varlığın başlangıç ve sonuyla ilgilenir. “Nereden gelip nereye gidiyorum, varoluştan amaç nedir? Ben niçin buradayım?” gibi varlığın anlamıyla ilgili sorular sorar. Mesela, insan niçin yaratıldı? Bitkiler, hayvanlar, su, ateş, toprak, hava, güneş, ay, yıldızlar niçin var edildi? Niçin, yaratılıştan amaçlı bir düzen vardır? İşte bu ve benzeri sorulara cevap vermek “din”in anlam alanına girer. Din, bize hayatın anlamını öğretir.

Öte yandan, bilumum materialist düşüncelerin genetiğinde ise “hayatın anlamsız oluşu” iddiası vardır. Bu iddianın yaygınlık kazanmasında; dine kayıtsızlık, aşırı sübjektivizm, ahlaki alanda aşınmışlık, bireyciliğin kutsanması, ölüm duygusundan kaçış, hazzaya dayalı öğretiler ve semavi dinlerin getirdiği değerlere karşı meydan okuma etkili olmuştur. Küreselleşmenin

etkisiyle bu fikirler bir iletişim türü olan bilişim teknolojileri kanalıyla inanç hayatımıza taşınmıştır. İlhadî düşüncelerin kurgusu doğrultusunda yapılan film ve müzik gibi sanat dalları da bu alanda kullanılmıştır. Benlikleri şişiren, şehvete çağıran ve onlara sorumluluk yüklemeyen hiçbir fikirler gençlerimize daha cazip gelmektedir. Aslında çevresine ön yargı bağlarından kurtularak ibretle bakan herkes, yaşadığımız dünya hayatında böcekten çiçeğe, arıdan kelebeğe varıncaya kadar yaratılmış olan hiçbir varlığın anlamsız olmadığını idrak eder. Hayata anlam katan, Yüce Allah’a ve O’ndan gelen ilahi mesaja gönülden bağlılıktır. Bu bağlamda Allah, anlam demektir. Bir insanın zihin ve gönül dünyasında Allah ve ahiret inancı yoksa hayat onun için anlamını yitirmiş demektir. Varlıkta, hiçbir şey hikmetsiz ve abes olarak değil ilahi gerçeklik üzerine yaratılmıştır. (Duhan, 44/38-39.) Bir mümin için dünya hayatı, hangimizin daha güzel bir davranışta bulunacağının sırandığı bir yerdir. (Mülk, 67/2.)

Yaşadığımız modern zamanlarda her türlü ahlaki ilkeleri ve toplumsal kuralları bir bariyer olarak algılayan; çalışmayan, üretmeyen sadece eğlenceye ve cinsel yaşama odaklanan hedonist yaşam tarzları, felsefi bir anlayış olarak ölümden kaçış üzerine kuruludur. İnsan neden maddi hazzaya bu kadar müptela olur da insani değerleri hiçe

sayar? Çünkü ölüm olgusu, onun hayatına yapıcı bir kuvvet olarak girememektedir. Zaten Batı uygarlığının temel kabullerinden biri de budur. Batı medeniyeti ölümün inkârı üzerine kuruludur. Eğer bu hayata ölüm ışık tutmuyorsa, bu hayatı aydınlatmıyorsa, bu hayat neyle aydınlatılır? Din ve ölüm gerçeği, tarih boyunca bütün insanlığı meşgul etmiş bir konudur. İşte bu açıdan “ölüm ötesi” hayatın kelim, psikoloji ve felsefe disiplinleri yönünden ele alınıp değerlendirilmesi, günümüzün çağdaş toplumları açısından da büyük önem taşımaktadır. Çünkü ölüm sonrası yaşam, ölüm kaygısı ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki, egzistansiyalist bir değer ifade etmektedir. Bu sebeple Kur’an’da önce ölümün sonra da hayatın zikredilmesi anlamlıdır. (Mülk, 67/2.) Niçin önce hayat değil de ölüm zikredilmiştir? Ölüm olgusunu içselleştiren bir birey, hayatını disipline eder, amaçlı yaşar. Ölüm, insan hayatına anlam katar, insanda sorumluluk duygusunu canlı tutmak suretiyle ahlaki gelişime büyük katkı sağlar. Dolayısıyla İslam kültüründe ölüm olgusuna sevgiliye kavuşma, ten kafesinden kurtuluş, mekân değiştirme, sırlanma, Hakk’a vuslat gibi anlamların verilmiş olması ölüm sendromunu yenmekle kalmamış, ölüm düşüncesinin insan psikolojisi üzerindeki yıkıcı etkisini de asgari düzeye indirmiştir. Ayrıca ölüm ötesi hayata inan-

ma, ‘Allah’a rağmenliği’ besleyen duyguların etkisinde gelişen negatif dünyevileşmeyi aşmada insana yardımcı olur. Ebedîlik düşüncesinin buraya, şimdi’ye değil “öte”ye ait olduğunu insan bilincinde sürekli yaşatır. Bu inanç, insan yaşamını altüst edecek acı ve ıstırapları gönül huzuruna çevirir, insanı kendisiyle, çevresi ve toplumuyla barışık hâle getirir. Güçlü ahiret inancısı, yüce hedeflere ulaşmayı arzu eden insana yaşama sevinci kazandırmakla kalmaz, hayatında karşılaşılabileceği tüm olumsuzluklara karşı direnme gücü verir.

Netice olarak insanın varoluşsal güvenliği, aşkın olana tutunmakla sağlanır. Bu da ancak insanın “kendini aşma”sıyla gerçekleşebilir. Kendini aşma, kendi benliğinin üstünde anlamlara yönelebilmek, öteyi aramak demektir. Bu kişiler için hayat “zafer” değil, “sefer”dir. Zaferi önemseyen insanlar, maddi olanın peşinden koşarlar. Seferi önemseyen insanlarsa manevi olanın, oluş ve tekâmülün peşinden koşarlar. İnsanı insan kılan şey, yolda olduğunun bilincinde olması, hayatı bir bütünlük duygusuyla yaşaması, maddi olanı bütünüyle elinin tersiyle itmemesi ama asıl olanın ruhun arayışı olduğunu fark etmesidir. (Dr. Kemal Sayar’la “Hazcılık” Üzerine Bir Söyleşi, Ömer Baldık, Zafer Dergisi Ağustos 2006.) İşte böyle bir kimse hayatın anlamını kavramış ve ona göre yaşamına yön vermiş olur. ■

İNSANIN ANLAM ARAYIŞI VE DİNİN ROLÜ

Prof. Dr. Ali AYTEN

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Anlam, günümüzde sosyal bilimlerce sıklıkla dile getirilen, varlığa ve hayata güçlü bir zemin kazandıran işte tam da bu nedenle bireyler tarafından aranılan ve sorgulanan bir husus. “İnsan davranışlarının temel kaynağı nedir?” ya da bir başka ifadeyle “İnsan ne için yaşar?” sorularına yanıt arayan sosyal bilimciler kendilerince farklı cevaplar vermişlerdir. Mesela S. Freud’a göre insan davranışlarının temelinde yatan şey “haz arayışı”dır. İnsan davranışlarının en temel güdüsü hazzdır. İnsan ne yaparsa haza ulaşmak gayesiyle yapar. Gündelik hayatında insiyaki olarak acıdan kaçınır ve hazzı arar. A. Adler’e göre ise insan davranışlarında asıl olan “güç

istemi”dir. İnsan güç elde etmek ve böylelikle hem kendi hem de başkalarının hayatını etkileyecek şekilde kontrol sağlamak ister. Üstünlük arzusunu gerçekleştirmek maksadıyla davranışlarda bulunur. V. Frankl’a göre ise insan davranışlarının temelinde “anlam arayışı” yatar. İnsan, anlam arayışının bir gereği olarak davranışlarda bulunur. Bu güdü insan davranışlarını şekillendiren en temel unsurdur. Toplama kamplarında yaşadığı ve tanık olduğu onca acıya dayanarak Frankl, insanın davranışta bulunmasının en temel unsuru olarak anlamı görmüştür. Frankl gibi varoluşçu sosyal bilimciler başta olmak üzere pek çok düşünür anlam konusunu farklı pence-relerden değerlendirmişler-

dir. Hayatın anlamı nedir? İnsanın anlam oluşturunca olarak hayatın anlamını kazanmasındaki katkısı nedir? İnsan ne zaman anlamı daha derinden sorgular? Hayatın anlamı insanın ötesinde bir alan tarafından belirlenir mi? Yoksa hayata tüm anlamını yükleyen özne birey midir? Bu sorular sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin konusu olmuş ve bu hususlarda pek çok düşünürün söyleyeceği hep olagelmıştır. Söylenildiği üzere geniş bir tayfta ele alınabilecek olan anlam konusu bu yazıda bireyin anlam arayışı ve bu anlam arayışı sürecinde dinin rolüyle sınırlı tutulmaktadır.

İnsanoğlu yaşadığının bilincinde ve yaşadığı hayatın sonluluğunun farkında olan

tek canlıdır. İnsan, ömrün bitiminin olduğunu idrak edebilen bir fanidir. Yaşadıklarına ve hayallerine anlamlar yükleyen, bunlar üzerine şimdisini ve geleceğini inşa eden bir varlık. Çocukluğundan itibaren yaşadıklarına anlam atfetmeyi ve geleceğe yönelik hayaller kurmayı, karşılaştığı durumlar ve deneyimleri ile anlamlı bağlar oluşturmaya öğrenir. Gündelik hayatta yaptıklarını anlamlandırarak çocukluktan itibaren kurduğu genel anlam dünyasına bağlamaya çalışır. O anda yaşadıklarının ve yaptıklarının genel anlam dünyasıyla bir bağlantısını kurar. Bu süreç bir ömür boyu devam eder gider. İnsan hayatında olgunlaşma denen gelişim ve dönüşüm de böyle oluşur. Manevi açıdan olgun insan,

ustalık duygusu kazanmış bilge kişi biraz da hayatında anlam örüntüsünü sağlam atmış, yaşadıklarına rağmen onu korumuş, yaşamın getirdiği türlü şartlara ve güçlüklerle karşı onu tahkim etmeyi, gerektiğinde yeterli esnekliği gösterip dönüştürmeyi başarmış insandır bir yönüyle. Yaşam boyu devam eden anlam ve anlamlandırma konusunda asgari tutarlılığı sağlayabilmiş bireydir.

Yukarıda da farklı şekilde ifade edildiği üzere insan yaşadıklarına ve yaşayacaklarına anlam atfeden bir varlık. Bu onun tabiatında olan en temel özelliklerden birisi. Hayatta yapıp ettiklerini bir gayeye atfen yapar, başına gelenleri ömrünün geneli için belirlediği anlam

örüntüsüne kıyaslar ve durumsal anlamlar oluşturur. “Bu yaşadığımın anlamı nedir?” sorusunu sorduğu her anında zihinsel yapısı ona bir cevap sunar. Peki, hayatımızda bunca önemi olan anlam dediğimiz şey nedir? Aslında anlam dediğimiz şey hayatta yapıp etmelerimizin ve yapacaklarımızın karşılığı olarak gördüğümüz öznel değerler ve işlevlerdir. Bu değerleri çocukluğumuzda içine doğduğumuz kültürde hazır buluruz büyük oranda. Sosyalleşme sürecinde de edinir ve kendimize mal ederiz. Bizi biyolojik ve psikolojik açıdan büyüten çevre bilişsel dünyamızda da anlam şemalarını yavaş yavaş oluşturur. Biz de öznel fırça darbelerimizle bu anlam şemalarına son şeklini veririz. “İyi bir çocuk

olmak, iyi bir insan olmak, adam olmak, Yaradan'ın rızasını kazanmak" hep bu anlam şemalarına örnek olarak verilebilir.

Hadi hep birlikte şöyle bir zihnimizi zorlayalım. Yaşadıklarımıza, gündelik yaşamda karşılaştıklarımıza ne zaman özerk işlevler yüklemeye, değer ve önem atfetmeye başladık? Çoğunlukla bu sorunun cevabını soyutlamanın başladığı ergenlik dönemine kadar götürürüz. Özellikle kimlik bocalamalarının ve kimlik kazanma sürecinin yaşandığı bu dönemde yaşadıklarımıza öznel anlamlar yüklemeye başlarız. Bu, kimlik edinim sürecinin de doğal bir parçasıdır. Meslek, ideoloji, dinî yönelim, hayat tarzının belirlenmesi, gelecek planlamaları hep bu anlam arama ve yüklemelerin sıklıkla yapıldığı alanlardır. Lise biterken üniversiteli olmaya, üniversiteyi kazanmaya farklı anlamlar atfederiz. Neler yüklemeyiz ki üniversite kazanmaya. "Eğitimli bir insan olmak", "iyi bir meslek ve statü sahibi olmak", "yeni sosyal ve fiziksel ortamlara girmek", "sıradan bir birey olmamak" vb. pek çok fonksiyonu üniversiteli olmaya iliştiriveririz. O nedenle üniversiteli olmak bizim için apayrı bir anlam taşır. Ebeveynlerimiz de benzer bir anlamlandırma sürecini takip eder ki bu yolda ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışırlar ve çocuklarını da bu yolda zorlar veya motive ederler. Kısacası anlamın özünde bağlantı kurma, bir

şeyi başka bir şeyle ilişkilendirme söz konusudur. Mesela burada "üniversiteli olmak" ile "iyi bir meslek ve statü sahibi" olmayı ilişkilendiririz. Tabii ki burada kurulan ilişki insan zihninde takdir edilmiş soyut bir bağlantıdır. Bu nedenle ilişkilendirdiğimiz hususu önemseriz, ona bir değer atfederiz. Doğal olarak da onu hayat gayesi olarak kabul ederiz. Bazen de anlam atfettiğimiz şeyi yaşam gayesi olarak, hayata tutunmamızı sağlayan tutamaçlar olarak görürüz. Ancak hayatın en temel unsuru zamandır. Zaman ise değişim getirir. Bu nedenle zamanla olaylara, durumlara, kişilere, yaşananlara yüklenen anlam da değişir, daha doğrusu değişmek durumundadır. İnsanın olgunlaşmaya doğru giden bir yaşamda bu esnekliği gösterebilmesi gerekir. Yukarıda verdiğimiz örnekten devam etmemiz gerekirse üniversiteli olmayı bunca şeyle ilişkilendiren, yani anlamlandıran bireyin üniversite sınavını kazanamadığında "üniversiteli olmaya" tutturduğu işlevleri farklı bir alana kaydırabilmesi gerekir, burada hayatın başından beri oluşturduğu daha genel anlam örüntüsüne döner. Hayat bundan ibaret değildir, "Asıl olan iyi bir meslekse farklı alanlarda da kazanılabilir." der ve yoluna devam eder. İnsan değişen hayat şartları karşısında istikrar ve güven arayışının bir gereği olarak gündelik hayatta karşılaştığı durumsal anlamları daha kalıcı olan anlam örüntüsüne uygun olarak değiştirebilir.

Bu sayede hayata tutunur ve olgunlaşır. Anlam konusunda yaşadığı kırılmalar ve çelişkilerde ise anlamsızlık yaşar, umutsuzluğa düşer ve çöker.

İnsan kendisine mutluluk getirecek anlamlı bir hayatı hedef edinmiştir. Bu hedefi gerçekleştirme yolunda hayatında pek çok gaye edinir. Bu amaçlarını gerçekleştirdikçe devamlı suretle günceller. Gayelerle bezenmiş bir hayat anlamlıdır. İnsan gayelerini de değerlerine göre belirler. Değerleri çerçevesinde belirlediği gayelerle hayatta bir iz bırakmak ister, bir hoş seda bırakmaktır amacı. Değerleri ve belirlediği gayeleri çerçevesinde kendine değer vermesine katkıda bulunan anlamlı bir hayatı inşa eder. Uzun soluklu bir maratona andıran hayatta her şey istediğimiz gibi gitmeyebilir. Bazen neşe, bazen hüznün düşer nasibimize. İnsan olan başa hüznün de neşe de yakışır. İşte bu tür durumlarda insan daha çok artırır anlam arayışını, sorgulaması yoğunlaşır, duygusal çelişkileri ve kontrol ihtiyacı artar. Sığınacak güvenli limanlar arar. Yaşadıklarını değerlendirirken kendinin ötesinde bir güç arayışı içine girer. Medet ister hayatını anlamlı kılan Yaradan'dan. Bir başka ifadeyle hayatta karşılaşılan olumsuz olay ve durumlar, insanın hayata tutunmasını sağlayan anlamı, istikrar ve kontrol duygusunu tehdit edebilir. Böyle durumlarda kişi, anlamı koruma veya dönüştürme yoluna gider. Kaybettiği kontrol duy-

gusunu yeniden kazanmaya gayret eder. Kendini rahatlatmak teselli arayışına girer. İşte bu sürecin psikolojideki adı başa çıkmadır. Başa çıkma sürecinde dinî inanç ve değerler referans olarak kabul ediliyorsa, başa çıkma etkinliği olarak kullanılıyorsa buna da dinî başa çıkma süreci ismi verilir. Kişi bu süreçte başına gelenleri aşkın bir alanla ilişkilendirir, kader, imtihan kavramları çerçevesinde yaşadıklarını anlamlandırır. Dua, sabır, tevekkül, şükür, alçak gönüllülük gibi dinî değerler yardımıyla sorunlarının üstesinden gelmeye gayret gösterir. Ancak her zaman süreç olumlu seyretemeyebilir. Bazen de insanın yaşadıkları nedeniyle ilahi adaleti sorguladığı, yaratıcının varlığından şüphe ettiği, Yaradan'ın rahmetinden ümit kestiği anlar olabilir. Dinî ilkeleri, dindarları ve din kardeşliğini sorguladığı zamanlar, manevi ve duygusal soğumalar yaşadığı anlar olabilir. Olumsuz dinî başa çıkma süreci olarak görülen bu dönemlerde bireyin anlam arayışı daha kırılgan bir hâl alır. Manevi ve psikolojik durumu bundan olumsuz etkilenir. Bu tür durumlarda bireyin manevi ve dinî yönden desteklenmesi ihtiyacı ortaya çıkar. Anlam dünyasının yeniden organizasyonunda manevi içerikli sosyal destek önemli işlevler icra edebilir.

İnsanı anlam arayışına sevk eden, zor zamanlarda çoğunlukla en önemli destek alanı inanç ve değerlerdir. Bir yönüyle inandığı dinin il-

keleridir. Her insan güçlüklerle başa çıkma sürecinde dinî ilkelere farklı sıklık ve oranlarda başvurabilir. Çoğunlukla bu durum bireyin hayatında genel olarak dinin konumuyla ilintilidir. Yani din bireyin hayat tarzında ne kadar yaygın olarak varsa başa çıkma sürecinde de o sıklıkta ve oranda sürece dâhil olur. İnanç ve değerlerin başa çıkma sürecine dâhil olması ise hem olumlu hem de olumsuz bir şekilde gerçekleşebilir. Bu bireyin din tasavvuru ve anlayışıyla ilgilidir. Örneğin bazı insanları yaşadıkları olumsuzluklar manevi olarak olgunlaştırabilir. Bu insanlar başlarına isabet edeni, yani musibeti Yaradan'dan gelen bir imtihan vesilesi olarak, hatta manevi gelişim için bir fırsat olarak ya da başka bir ifadeyle cennete bilet olarak değerlendirebilir. Bu tür bir yorumlama biçimi bireyi Yaradan'a ve dinî ilkelere riayete daha fazla yaklaştırabilir. Hayatın temel gayesi ve derin manasını keşfetmesini sağlayabilir. Aksi durumda ise yaşanan travmanın bireyin duygularında oluşturduğu olumsuz etkiler kimi zaman çelişki ve sorgulamaya kimi zaman öfke ve isyana evrilebilir. Birey kendisini Yaradan'dan, dinden ve dindarlardan uzaklaştıracak bir sürecin içerisinde bulabilir. İnsan çoğunlukla içerisinde yaşadığı dinî kültürde mündemiç referans noktalarıyla bu süreci yönetir ve kontrol altına almaya çalışır. Ancak modern zamanda şehirleşmenin ve bireyselleşmenin yoğun olduğu ortamlarda bu

İnsanı anlam arayışına sevk eden, zor zamanlarda çoğunlukla en önemli destek alanı inanç ve değerlerdir. Bir yönüyle inandığı dinin ilkeleridir. Her insan güçlüklerle başa çıkma sürecinde dinî ilkelere farklı sıklık ve oranlarda başvurabilir.

süreç daha zor olmaktadır. İşte böyle durumlarda bireylerin dinî ve manevi değerleri çerçevesinde sosyal ve profesyonel destek almaları yararlı olacaktır. Hayatta karşılaştığımız her şey gibi zorluk ve güçlükler de biz biraz daha iyi ve olgun insan olalım diye var. Marifet bu sırrı görmek, bu anlama ermekte belki daha da önemlisi bu tercihi yapabilmektedir. ■

Söyleşi
Mahir KILINÇ

Prof. Dr. A. Saim Kılavuz

“İnsan anlam arayışına vahiy ve peygamberler vasıtasıyla cevaplar buluyor.”

Tarih boyunca varlığın anlamını keşfetme çabasında olan insanın yokluktan varlık sahasına çıkışı, varoluş serüveni nasıl başlamıştır?

Öncelikli olarak konudaki muğlaklığı giderip netliği sağlamak açısından varlık kelimesinin Arapçadaki karşılığı ve varlık kavramı üzerinde bir iki kelam etmek gerekir. Arapçada varlık kelimesi için iki kelime kullanılıyor. Bunlardan biri vücut diğeri ise mevcuttur. Dolayısıyla biz Türkçede varlık kelimesini kullandığımızda Arapçadaki vücut ve mevcut kelimelerini

İnsan aslında anlam arayışına vahiyle ve peygamberler vasıtasıyla cevaplar buluyor. İşte onun içindir ki kelimada insan için bilgi elde etmenin üç yolu vardır: Sağlam duyularımız, aklımız ve haber-i sadık dediğimiz vahiy.

karşılamiş oluyoruz. Vücut kelimesiyle, esasında mutlak olarak düşünülüşünde yokluğunu düşünemediğimiz başlangıcı olmayan, sonu olmayan varoluşun içerisinde herhangi bir şekle, mekâna, zamana, unsura ihtiyacı olmayan bir başka ifadeyle varlığı kendiliğinden olan “kâim bi nefsihi” olan Cenab-ı Hakk’ı anlıyoruz. Mevcut kelimesiyle de varlığı zorunlu olmayıp varlığıyla yokluğu birbirine eşit olan -biz buna “mumkinü’l vücud” diyoruz-, bu sebeple de kendisini var kılabilecek bir varlığa ihtiyaç duyan varlığı anlıyoruz. Yani Allah’ın dışında kalan, tüm akla ve hayale gelebilecek ne kadar varlık varsa; bu, yani mevcudat dediğimiz kısım mumkinü’l vücud oluyor. Dolayısıyla Allah’ın zatı ve sıfatları dışında tüm varlıklar var olmak için Allah’ın

yaratmasına ihtiyaç hissediyorlar. Böyle oldukları için de öncesinde bir yokluk söz konusu ve bu varlıklar şüphesiz ki sonunda da yok oluyorlar. Yani fenaları söz konusu iken bekaları söz konusu değil. Hâlbuki Allah Teâlâ, vacibu’l vücud olarak hem kadim ve ezelî hem de bakidir. Yani ne kadar geriye giderseniz gidin O’nun olmadığı bir zaman düşünülemez, ne kadar da ileri giderseniz gidin O’nun yok olacağı bir zamandan söz edilemez. Şimdi bu kavramları bu şekilde ortaya koyduğumuzda İslam düşünce tarihinde Kur’an’ın ve sünnetin zahirine bağlı beyani ilimler içerisinde yer alan kelimelerin ortaya koyduğu açıklamalar olarak düşünmek gerekir.

Bu kavramları verdikten sonra Allah’ın mahlûku, masnu’u, makduru, malumu, mevcudu

olarak aklımızın, hayalimizin gidebildiği ölçüdeki galaksileri ve tüm yaratılanları ifade eden evrenin oluşumundan söz edebiliriz. Oluşumlar anlamında kullanılan “kâinat” evrenin eski adıdır. Yani Allah’ın tekvini ve yaratmasıyla meydana gelmiş tüm oluşumlar kâinat, bugünkü dilde de evrendir. Kur’an-ı Kerim’i ve hadis-i şerifleri incelediğimizde evrenin bir oluşum sürecinden bahsedildiğini görürüz. Bunların ışığında önce cansız varlıklar, sonra canlı varlıklar bunların içerisinde önce bitkiler sonra hayvanlar ve ondan sonra da insanların yaratıldığını anlarız. Allah, evreni belli bir ölçü ve kural içerisinde yarattığını ifade ediyor. Burada bir tekâmül süreci karşımıza çıkıyor. Hayvanlar yaratıldıktan sonra cinler, melekler, iblis ve ondan sonra da

insan yaratılıyor. Kur'an'da insanın yaratılış aşamalarına geldiğimizde bu serüveni gözlemleyebiliyoruz. İnsanın yaratılış aşamasını yani yokluktan varlık sahasına çıkma aşamasını Bakara suresinin 30. ayeti ile başlayan ve devam edip giden ayetler bütünü içerisinde görüyoruz: “Hani rabbın meleklere ‘Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.’ buyurmuştu.” Burada halife kelimesiyle Cenab-ı Allah zımnen “Ben yeryüzünde sizin gibi olmayan, irade sahibi, hem iyiliğe hem kötülüğe eğilimi bulunabilecek ama peygamber irşadı marifetiyle de hakka isabet edebilecek potansiyelde bir varlık yaratacağım.” demiş oluyor. Halife, daha genel anlamıyla da Allah'ın kendisine vermiş olduğu hür iradeyle Hz. Peygamber (s.a.s.) aracılığıyla gönderilmiş olan ilahi yasalara uyum gösterip tüm olumsuzluklara karşı hasen ve farz olanı tercih eden, haramlardan uzak duran ve böylelikle Allah'ın iradesini yeryüzünde gerçekleştiren kişi demektir.

Allah bir halife yaratacağını söyleyince melekler; “Orada kan dökecek, fesat çıkarcak bir varlık mı yaratacaksın? Bizim gibi sana sürekli itaat eden, kulluk eden ve asla bundan şaşmayan varlıklar varken.” dediler. Bu ayetlerden biz şu dersleri çıkarıyoruz: İnsanın yaratılışı meleğin yaratılışından da cinin yaratılışından da iblisin yaratılışından da sonradır çünkü ayetin devamında Hz. Âdem'e secde emri geldiğin-

de İblis itiraz ediyor, bundan kaçınıyor ve kâfirlerden oluyor. Kısaca insanın varoluş serüveninin bu şekilde başladığını söyleyebiliriz.

İnsanoğlu hayatı ve ölümü anlamlandırmak için “Nereden geldim, nereye gidiyorum?” gibi kadim sorularına cevap bulmak ister. Yüce Allah, yarattığı insana rehberlik etmesi amacıyla ilk insandan itibaren dinler göndermiş ve insanın cevapları bulmasına yardımcı olmuştur. İslam düşüncesi insanın bu anlam arayışını nasıl cevaplandırır?

İnsan aslında anlam arayışına vahiyle ve peygamberler vasıtasıyla cevaplar buluyor. İşte onun içindir ki kelimada insan için bilgi elde etmenin üç yolu vardır: Sağlam duyularımız, aklımız ve haber-i sadık dediğimiz vahiy. Bunlar biz insanlar için hangi alanlarda kullanılacak? Vahiy, doğrudan doğruya dinî esaslarımızın tayini ve tespiti açısından başvuracağımız yegâne kaynağımız. Ne aklımız ne de duyu organlarımızın verileri ile oluşan bilim vahyin yerine geçebilir. Akıl ve bilim vahiy gibi kural koyamaz, vahyin yerini tutamaz. Kuralı vahiy koyar yani inanç esaslarını, muameleleri, ahlaki esasları, fert ve toplumsal hatta bediî esasları yani sanata dair esasları bile din ortaya koyabilir. Bunları vahiy ortaya koyar ama akıl vahyin ortaya koyduğunu önce anlar sonra anlamlandırır, ondan sonra da uygulamaya geçer. Bilim, vahyin ortaya koyduğu hususları anlamamızda

Var olduysak mutlaka bir amacımız var. Varoluşumuzun bir hedefi ve gayesi vardır. Nedir bu? İyi bir insan, iyi bir kul, iyi bir ümmet, topluma yararlı bir insan olmaktır. Yani bunlar hep birbiriyle örtüşüyor ve birbirini tamamlıyor. İyi bir insan zaten iyi bir Müslümandır.

bize yardımcı olur, aklımıza yardımcı olur. Onun içindir ki esasında bilimin keşfettiği ispatlanmış esaslar ben- ce Cenab-ı Hakk'ın evrene serpiştirmiş olduğu birtakım gizlilikleri keşfetme ve bu keşifleri kural hâline getirmek- tir. Bu aynı zamanda Allah'ın varlığının bir delilidir. Allah'ın ilminin, iradesinin, kudretinin de bir delilidir. Âlimler der ki: "Allah'ın evrene serpiştirmiş olduğu bilimsel kurallar ve bunu algılayan akıl ile Al- lah'ın peygamberler aracılığı ile insanlığa tebliğ ettiği ilahi hakikatler arasında bir çeliş- kinin olmaması icap eder." Bugüne kadarki müfessirle- rimizin, kelimcılarımızın, fı- kıhçılarımızın vahiyde geçen dinî hakikatleri anlamak için yapmış oldukları çaba da za- ten budur. Yani evrene baka- rak, evrendeki gerçeklikleri görerek ilahi vahiydeki haki-

katleri anlama çabasıdır. Bi- zim de varoluş serüveninde böyle bir yükümlülüğümüz var. Bu kemal mertebelerini elde edebildiğimiz takdirde ilahi iradeyi gerçekleştirme- ye ve halife olmaya yaklaştı- rılmış oluruz. Varoluş yolculu- ğumuzda, anlam arayışındaki sorulara İslam dininin bize getirdikleriyle cevaplar bula- biliyoruz.

Yüce Allah'ın saygın bir varlık olarak yarattığı insan tabiatı gereği hep bir araştı- rma ve sorgulama içinde olmuştur. Hay b. Yekzan örneğinde olduğu gibi gele- neğimizde de bu bağlamda metinler üretilmiştir. İnsan bu arayışı nereye kadar de- vam ettirmelidir?

İnsan bu arayışı, gücünün yettiği kadar yettiği yere ka- dar devam ettirmeli, sorma- lıdır ve sorgulamalıdır. Hatta

çok cesurca bir şey olacak ama bilimsel şüpheyi de sa- hip olmalıdır. O şüphenin de sonunda duracağı bir nokta vardır. O nokta da teslimiyet- tir. Bu da vahyin belirlemiş ol- duğu hakikattir. Ancak, vahiy böyle emrediyor, böyle orta- ya koyuyor diyerek işin neliği, mahiyeti, keyfiyeti konusun- da kafa yormaksızın direkt dogmatik bir yaklaşımla tes- lim olmamız, anlama çabası göstermememiz maalesef İslami ilimlerde durağanlığa sebep olmuştur. Kur'an'daki Hz. Peygamber (s.a.s.) vası- tasıyla getirilen esasları ule- manın, fukahanın ve müte- kelliminin 1400 yıl boyunca anladığı gibi yani zahiri ile anlayacağız, inanacağız. On- dan sonra da bu işin nedeni, niçini, nasılı konusunda de- rinleşmeye çalışacağız. İşte bu yaklaşım ilimleri geliştir- me çabasıdır. Öncelikle ana-

İnsan varsa orada bir sebep sonuç ilişkisi vardır. Sebebin de bir gayesi ve sonucu olacak. İrade sahibi bir varlığın başlayacağı ve bitireceği bir nokta olmalıdır ve o noktanın adı “insan-ı kâmil”dir. Allah’ın (c.c.) Kur’an-ı Kerim’de bildirdiği kurallar çerçevesinde mükemmel bir insan olmamız, bu doğrultuda yaşamımızı sürdürmemiz ve sonlandırmamız gerekiyor.

dan, atadan gördüğümüz gibi bir imanımız olacak, ondan sonra da onun üzerine detaylarına kadar soracağız ve sorgulayacağız. Müminler olarak Allah’ın yeryüzünü, tüm varlıkları yarattığını biliyoruz. O’nun vahdaniyetine iman ediyoruz. Allah (c.c.) Enbiya suresinin 22. ayetinde, “Eğer gökte ve yerde Allah’tan başka ilahlar olsaydı düzen bozulurdu.” buyuruyor. Buna inanıyoruz elbette ama kelmecilerimiz çeşitli burhanlar geliştirmişler. Bu burhanlarla, Allah’ın vahdaniyetini ihlal edecek bir yaklaşımın mantığı ve makul olmadığını ispatlamaya çalışmışlar. Bizim de böyle yapmamız gerekiyor. Son noktaya kadar araştıracağız, inceleyeceğiz, tartışacağız. Ta başlangıçta teslim olduğumuz imani esasa tahkiki ve müdellel bir şekilde inanmış olacağız. Biz yokken Allah (c.c.) bizi yokluktan varlığa çıkardı. Bu hakikaten çok büyük bir rüçhaniyet. Her bir varlık üzerinde insafla düşünüldüğünde onu var edenin varlığına doğru bir yolculuk yaptığını görürüz. Böylelikle de Allah’ın iradesi, ilmi, azamet, kudreti karşısında acziyetimizi çok daha net bir şekilde görürüz ve itiraf ederiz. İşte sormak, sorgulamak ve son noktaya kadar gitmek bizim acziyetimizi kul olarak da makul olarak da ispatlamak sonucunu doğurur.

Kur’an-ı Kerim’de “Ben insanları ve cinleri sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat, 51/56.) buyuran Rabbimiz yaratılış gayemiz hatırlatıyor bizlere. Bu

bağlamda “kulluk”tan anlamamız gereken nedir?

Ayette bana ibadet etsinler, bana kulluk etsinler şeklinde geçiyor. Dikkat ederseniz kulluk etmenin içerisinde ibadet deyince biraz daha özelleştiriyoruz. Yani Hz. Peygamber aracılığıyla zamanı, mekânı, şekli, tertibi bize bildirilmiş olan İslam’a özgü ritüellerdir bunlar. Namaz, oruç, hac, zekât gibi. Aslında bu, kulluğun dar anlamı diyebiliriz. Biz bunları yapmakla Yaratıcı’mıza karşı kulluk yani ubudiyet görevimizi yerine getirmiş oluyoruz. Ancak bu, dinî hükümlerin bir cüzünü oluşturuyor. Çünkü dinî hükümler; itikadi hükümler, ameli hükümler ve onlar da kendi içerisinde ibadetler ve muamelelerden oluşmaktadır. Bunların yanında bir de ahlaki hükümlerimiz var. Her ne kadar böyle kategorize ediyorsak da eğer bir dinî hüküm tevâtürten sabit olmuş, mana itibarıyla da muhkemlik ifade ediyorsa ona inanma zorunluluğumuz var. İşte bunları yerine getirdiğimizde yani delillerle sabit farzlara farz, haramlara haram deyip gereğini yerine getirdiğimizde kulluk yapmış oluyoruz. Dolayısıyla inanmak suretiyle, namaz kılarak, oruç tutarak, zekât vererek, ibadet yaparak, yalan söylemeyerek, ahlaki davranarak, ihsanda bulunarak, insanlara hitap ederken yumuşak bir lisanla (kavl-i leyyin) konuşarak da kulluk vazifemizi yerine getirmiş oluyoruz. Yani yasaklardan kaçınmak, emirleri yerine getirmek suretiyle hatta Kur’an’da ve sünnet-

te emredildiği üzere adab-ı muaşeret kurallarını yerine getirmekle bile kulluk vazife-mizi ifa etmiş oluyoruz.

Modern dünyanın getirdiği yeni alışkanlıklar pek çok düşünceyi yerinden etti. Yaşanan bu büyük değişim ve dönüşüm, bireyi hem iç hem de dış dünyasında yalnızlığa itti. İçinden geçtiğimiz dijital çağda hayatın anlamını, varoluşun anlamını nasıl bulacağız?

İnsanların son dönemlerde dijital dünyaya bağımlı hâle geldiğini hep birlikte görüyoruz. Yeşilay, artık dijital bağımlılıkla mücadele konusunda da çalışmalar yürütüyor. Bunun önüne ne kadar geçebiliriz? Elbette birtakım tedbirler uygulayabiliriz. Psikiyatrlar dijital uygulamalara birtakım sınırlamaların getirilebileceğini söylüyorlar. Bununla beraber bu sınırlamaların insan özgürlüğünü kısıtlamak anlamına gelmediğini ifade ediyorlar. Dijital çağdan kişinin müstağni kalması mümkün değil ancak ondan müstağni kalamıyoruz diye çaresizliğe düşmeden ve onun esiri de olmadan meşru bir yaşam standardı oluşturmak gerekiyor. Dijital çağa uygun içerikler ve çalışmalar yapmamız gerekiyor. Türkiye ve dünya Müslümanlarının gayesi, dijital çağda çocuklarımızın ve gençlerimizin ilgisini meşru daireye çekebilecek içerikler üretmek olmalıdır. Çağın gerektirdiği şartlar değişse bile bizim varoluş gayemizi ıskalamamız gerekiyor. Her çağın kendine has ileti-

şim kanal ve yöntemlerini bu amaç doğrultusunda kullanabilecek kişi ve cihazlar konusunda donanımlı olmanın hayatın anlam ve değerine yönelik içerikler konusunda bizlere yardımcı olacağını düşünüyorum. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığımızın çalışmalarını özellikle başta 4-6 yaş Kur'an kursları ve yayınları olmak üzere radyo ve televizyon içeriklerini takdirle karşılıyorum.

Varoluş ve gaye kelimeleri âdeta birbirini zorunlu kılan kavramlar gibi görünüyor. Var olduğumuz için bir amacımız var. Bunun aksini düşünmek mümkün müdür? Yani insan bir amacı olmaksızın yaşayabilir mi?

Var olduysak mutlaka bir amacımız var. Varoluşumuzun bir hedefi ve gayesi vardır. Nedir bu? İyi bir insan, iyi bir kul, iyi bir ümmet, topluma yararlı bir insan olmaktır. Yani bunlar hep birbiriyle örtüşüyor ve birbirini tamamlıyor. İyi bir insan zaten iyi bir Müslümandır. İnsan bir amacı olmaksızın yaşayamaz. İnsan varsa orada bir sebep sonuç ilişkisi vardır. Sebebin de bir gayesi ve sonucu olacak. İrade sahibi bir varlığın başlayacağı ve bitireceği bir nokta olmalıdır ve o noktanın adı "insan-ı kâmil"dir. Allah'ın (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de bildirdiği kurallar çerçevesinde mükemmel bir insan olmamız, bu doğrultuda yaşamımızı sürdürmemiz ve sonlandırmamız gerekiyor. ■

Öz Geçmiş

Prof. Dr. Ahmet Saim Kılavuz, 1954 yılında Aydın'ın Bozdoğan ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu Bozdoğan'da, orta ve lise öğrenimini Ankara ve Denizli İmam Hatip liselerinde tamamladı (1971). Memuriyet hayatına Bornova (İzmir) Müftülüğünde din görevlilerini kontrol memuru (murakıp) olarak 1972 yılında başladı. 1975 yılında İzmir Yüksek İslam Enstitüsünü bitirdi. Aynı yıl İzmir İmam Hatip Lisesinde öğretmenliğe başladı. 1977'de Bursa Yüksek İslam Enstitüsüne Kelam ve İslam Düşüncesi Asistanı olarak atandı. Askerlik hizmetini 1980-1981 yılları arasında Bursa Işıklar Askeri Lisesinde yedek subay olarak yaptı. Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakültesine dönüşmesinden sonra Kelam Ana Bilim Dalı öğretim görevlisi olarak çalıştı. 1983'te "İman ve Küfür Arasındaki Sınır" adlı teziyle doktor oldu. 1984'te yardımcı doçent, 1989'da doçent, 1995'te de profesör oldu. Çeşitli dönemlerde bölüm başkanlığı, dekan yardımcılığı ve dekanlık gibi idari görevler üstlendi. Bir dönem rektör yardımcısı olarak çalıştı. Ahmet Saim Kılavuz, 2019 yılı Nisan ayında Bursa Uludağ Üniversitesi'nin 9. rektörü olarak atanmış olup hâlen bu görevini sürdürmektedir.

İRFAN BOYUTUYLA VAROLUŞUN GAYESİ

Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Kâinat, -ilk yaratıldığı andan itibaren- bir saat sarkacının ritmik hareketleri gibi zamanın akışı içerisinde yol almaktadır. Aslında hayat ve ölüm arasında mukayyet olan bu zaman dilimine yerleştirilmiş insan hayatı da bu gerçekten azade değildir. Varlık sahasına çıkmış olan her şey -onu var edene doğru kaçınılmaz bir ricat hareketi içerisinde- ezeli ve sermedi olanın yalnızca Allah olduğunu kendi hâl diliyle terennüm etmektedir. Bu hakikat, Kur'an-ı Kerim'de "Sen Allah ile beraber başka bir ilaha ibadet etme. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O'nun (ebedî) zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm yalnızca O'nundur ve kesinlikle O'na döndürüleceksiniz." (Kasas, 28/88.) şeklinde "tevhid", "zati varlık", "hüküm" ve "ricat" kavramlarının oluşturduğu bir anlam anaforu içerisinde dile getirilmektedir.

Kur'an-ı Kerim, kendi derin retoriği içerisinde "Biz, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları hak temelinde yarattık." (Hicr, 15/85.) ayetleriyle kâinatın bir gaye doğrultusunda yaratıldığını "hak" kelimesi ile ifade etmektedir. Kâinatın "gâî bir tekevvün" ya da başka bir deyişle "belli bir gaye ve amaca göre var edilişi"ni ifade eden "hak" kelimesi, onunla türdeş birer kelime olan "hakikat" ve "hukuk" kavramlarıyla semantik bir

daire oluşturmakta ve bu anlam örgüsü, Allah'ın bir adının da "Hak" oluşu ile daha da derinlik kazanmaktadır. Bu doğrultuda Hak'tan gelip Hakk'a doğru seyrüseferi içerisinde insan, kendi varlığını innellâhe vâsi'un 'alîm ilahi formülasyonu ara kesitinde temaşa etme fırsatı yakalamaktadır. Ayetteki vâsi' ve alîm ilahi isimlerinin kökeninde bulunan vüs'at kavramı, ontolojik hakikatin; ilim kavramı ise epistemolojik gerçekliğin kaynağının Allah olduğunu insanlığın idrakine sunmaktadır.

Aslında Arapça vücûd kelimesi ile ifade edilen varlık, ilahi terminolojik dokunuşa muhatap bir dilsel ilişki içerisinde vecd ve vicdan kavramlarıyla bağlantılı bir şekilde din dilinin temel bileşenleri yapılmıştır. Her şeyden önce varlık daimi surette iki türlü bir oluşuma sahne olmaktadır. Bu oluşum türlerinden birini "pasif varoluş (invicâd)" oluşturmaktadır. Bu kavram, beden ruh ile ilintisini ortaya koyarken, fiziki âlem ya da müşahade âlemi (meşhûd) olarak tanımlanan dünya hayatına denk gelmektedir. İkinci varoluş türü ise "aktif varoluştur (tevâcüd)". Bu hayat türü, ruhu, bedenî haz ve kayıtlardan kurtulmaya sevk eden metafizik ve uhrevî âleme yönelik bir varoluşu anlatmaktadır. Öyle anlaşıyor ki insan, aynı anda her iki hayatı da yaşayabilir. İn-

sanın, ilkinde, yani dünya hayatında bedeni ile ruhu ikili bir yapıda olsa da o kurbu nevâfil hadisinde ifadesini bulan Allah'a olan yakınlığı ibadetleriyle artırdığı ölçüde bu dünya hayatında ikinci türden bir varoluşa da sahip olabilir. Bu ise insanın ruhen, miracî bir yükselişi elde edebileceğini onun kulaklarına usulca fısıldar. Bu husus söz konusu hadiste şu şekilde dile getirilir: "... Kulumun benim onu sevmem için nafil ibadetlerle kurbiyet ve yakınlık kazanmaya çalışmasının yanında, sevdiğim farz ibadetleri yerine getirmek suretiyle yaklaşmaya çalışmasından bana daha sevimli hiçbir şey olamaz. Kulum bana nafil ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey isteyince ona mutlaka veririm, benim onu korumamı isterse onu mutlaka korurum. Bir müminin ruhunu kabzetmek konusunda tereddüt ettiğim kadar yapacağım hiçbir şey hakkında tereddüt etmem. O ölmek istemez, ben ise onun canını incitmek istemem fakat herkes mutlaka ölecektir." (Buhari, Rikak, 38.) Bu hadis-i şerifte ifade edildiği üzere kişinin, fiziki âlemdeki yapısı metafizik âleme yükselişini engellemez. Aksine metafizik yükseliş, fiziki yapıyı her dem tazeler ve onun güvenini (eman) ve yetkinliğini (kemat) artırır.

İslam, ruh ve bedeni birbirinden ayırmadığı gibi maddi varoluş ile manevi varoluşu da birbirinden ayırmamaktadır. Bu itibarla varlık (vücûd) doğrudan insanın ruhuna bir ilham ve Rabbani bir esinti hâlinde bilgi parıltıları bahşetmekte ve İslam düşüncesi varlığı “vecd” ve “vicdan” kavramlarıyla birlikte değerlendirmektedir.

Bu anlamda tasavvuf ehli, insanın maddi yönünün yanında bir o kadar manevi varlığını idrakini seyrüsülûk açısından hedef olarak belirlemiştir. Bu idrak hâli Allah'ın farklı irfani lütuf ve ihsanlarına vesile olur. Bu durumu, Abdülcebbar en-Nifferî, söylenmeyenler (mâ lâ yenkâlû)

ve söylenenler (mâ yenkâlû) karşıtlığı içerisinde ele almakta, ruhun yükseliş duraklarından geçmek suretiyle maddenin mana ile birleştirilmesinin, husûlî ve kesbî bilginin huzûrî ve vehbî bilgi ile mezcedilmesi ile mümkün olacağına işaret etmektedir. (Muhammed en-Nifferî, Kitâbü'l-Mevâkıf ve'l-Muhâtabât, s. 122.)

İrfan geleneğimizde dış dünyada müşahede edilen kesret ya da başka bir deyişle birbirinden farklı varlık tezahürleri, elbette birer hayal ve vehim değildir. Tüm varlık, kendi çeşitliliği içerisinde vâhid-i mutlak ve tek olanın varlığının yani Allah'ın kudretinin tezahürüdür ya da tasavvufi terimle ifade edecek olursak “şuûn”udur. Varlığın hakikati ise ilim ve irfanın, basar ve basiretin, kısaca hepsi birer ayet niteliğinde olan pozitif bilimler ile ruhi neşvenin ahengi sayesinde çok daha derin şekilde kavranabilir. Yunus Emre bu noktada “Can bir ulu kim-sedir, beden onun atıdır.” der. (Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre, 295.) Bu hâliyle beden, beş duyu ile donatılmış olup nefsin zahirî yönünü, ruh ise bâtını yönünü oluşturur. (Abdurrahman Bedevî, Eflâtûn fi'l-İslâm, Beyrut, 1982, s. 44.)

Doğal olarak İslam, ruh ve bedeni birbirinden ayırmadığı gibi maddi varoluş ile manevi varoluşu da birbirinden ayırmamaktadır. Bu itibarla varlık (vücûd)

doğrudan insanın ruhuna bir ilham ve Rabbani bir esinti hâlinde bilgi parıltıları bahşetmekte ve İslam düşüncesi varlığı “vecd” ve “vicdan” kavramlarıyla birlikte değerlendirmektedir. Vecd kavramı tasavvufi irfanın, hem varoluşa hem de bilgiye dair olanı, aynı potada erittiği bir derinlik oluşturmaktadır. Bu doğrultuda söz konusu yaklaşım, “vecd ileyh (bast)” ve “vecd aleyh (kabz)” kavramsallaştırmasıyla yaratma ile ruhun manevi açılımı arasında görece bir ilişki kurulmaktadır. Nihayet bu ilişki, vicdan kavramı ile inanan insanın, varlığa bir yönden bilgi, diğer yönden ahlak boyutuyla yaklaşması gerektiğini hatırlatmaktadır. Öyle görünüyor ki varlık (şe'n) ile varlığı vücudunda getiren (zî şe'n) arasındaki ilişki (teşe'un) mekanik bir ilişki değil, ruh, vicdan, kalp, gönül ve dimağın bir arada çözümleyebileceği bir ilişki türüdür.

Tasavvufun nazari boyutu açısından insanın benliği melekûtun özünden kutsi bir cevherdir. İnsan, zübde-i âlem, yani varlığın özü olarak vahdet-i cem'iyye şeklinde tüm varlık mertebelerinin üstünde bir konuma sahiptir. Bu itibarla o, ilahi vahdetin ve tevhidin bir gölgesidir. Tasavvufun dili ile insan, farklı mertebelerdeki yolculuğunda nebati, hayvani ve nutkî katmanlarıyla biyolojik kuvvelerden oluşan çok boyut-

lu bir dünyadır. (Yezdan Penâh, el-İrfânü'n-Nazarî, Beyrut, 2016, s. 153, 175.) İnsanın nutki boyutu, onu yiyip içip tüketen bir varlıktan, hisseden, konuşan ve üreten bir varlığa çevirir. Bu, imani, amelî ve ahlaki boyut içerisinde gerçekleştiği takdirde, maddi kaynakların adil şekilde dağıtıldığı ve adaletin tesis edildiği mutlu bir dünya elde edilir. Ama beşerî kudret, yaratılış gayesine uygun olmayan istikamette kullanıldığında insanlık için yıkım ve türlü mahrumiyetler baş göstermektedir. Bugün dünyevileşme dediğimiz bu hususu Kur'an-ı Kerim, "ahlede ile'l-arz" (dünyaya saplanmak ve maddi olana bel bağlamak) ifadesiyle veziz bir şekilde anlatmaktadır: "Eğer biz isteseydik o kişiyi delillerimizle yüceltirdik. Fakat o dünyaya saplanıp kaldı, hevesinin peşine düştü. İşte böylesinin hâli, kovsan da bıraksan da hep dilini çıkarıp soluyan köpeğin hâline benzer. Ayetlerimizi yalan sayan topluluğun durumu işte böyledir. Şimdi sen bu kıssayı anlat, umulur ki iyice düşünürler." (Araf, 7/176.)

Ayette anlatılan kişinin, bilgili bir kişi olmakla beraber amel yönü olmayan ve dünya metai uğruna dinî ve ahlaki değerleri hiçe sayan Bel'am b. Bâûrâ adındaki Yahudi âlimi ya da Cahiliye Arap toplumunda benzer şekilde ilmî ve kültürel birikimi ile öne çıkmış Ümeyye b. Ebi's-Salt olduğu ifade edilmektedir.

Her ikisindeki ortak yön, bilgiyi doğru yönde kullanmamalarıdır.

Kuşkusuz insanın hakikati, Yunus Emre'nin düşünce dünyasını anlatan "kend'öz" felsefesinde bulunur. "Men arefe nefsehu fekad arefe Rabbehu" rivayetini merkeze alan bu anlayış, kendini bilmeyi bilginin öncelikli ilkesi olarak kabul eder. Bu ise Rabbi bilmeye götürür. Böylece insan, hakikati afaki âlemden daha çok enfüsi âlemde arar. Yunus Emre bunu, "Bâtın ehli Hakk'ı içride arar, zahir ehli dışarıda." diye ifade eder. (Abdûlbaki Gölpinarlı, Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri, İstanbul, 1973, s. 324.)

İnsanın gayesi Allah'ın rızasını kazanmak ve "hayr-ı mahz" ya da "en ideal iyi(lik)" formuna ulaşma olmalıdır. Bu ise bir yönüyle aksiyolojik ve ahlaki değerleri inşa eden bir unsur olarak, diğer bir yönden ise en yetkin bir varoluşsal yapıya evrilme ve ekmel olan varlıkla bütünleşme şeklinde, kadim bir aşk metafiziği inşa eder. Gerçekte bu tasavvufun insan-ı kâmil idealidir. Kuşkusuz aşk metafiziği, "aksiyolojik ve ontolojik ekmeliyet düşüncesi" ile iç içe bir "mutluluk ideisi" de ortaya koyar. Neşvesi ve meşrebi ne olursa olsun "ahlak ve riyazet" el ele verdiğinde bu durum, insanı "mebde" olan hayr-ı mahz'a her halükârda götürecektir. Vuslat, "saadet-i ulyâ"ya ya da başka bir deyişle en yüksek

mutluluğa ulaşmaktır. O hâlde yapılması gereken, kalbin üzerindeki cismani perdelerin kaldırılması, aşkın mahalli olan kalbin, kemale ya da sermedi aşka hazır hâle getirilmesidir. Böylece beşerî benlik veya doğrudan nefis denilen şey, aşkın miracında en ideal varlık ve en yüksek mutluluğa yol bulacak ve netice itibarıyla birtakım harikuladeliklere sahne olacaktır. ■

Tasavvufun nazari boyutu açısından insanın benliği melekûtun özünden kutsi bir cevherdir. İnsan, zübde-i âlem, yani varlığın özü olarak vahdet-i cem'iyeye şeklinde tüm varlık mertebelerinin üstünde bir konuma sahiptir.

YARATAN, YAŞATAN, YÖNETEN BİR ALLAH

Dr. Bayram KÖSEOĞLU

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah’tır; egemenliğin mutlak sahibidir, her türlü eksiklikten uzaktır, esenlik verendir, güven sağlayan ve kendisine güvenilendir, görüp gözeten ve yönetendir, üstündür, iradesine sınır yoktur, büyüklükte eşi olmayandır. Allah onların yakıştırdıkları ortaklardan tamamıyla münezzehtir.”

(Haşr, 59/23.)

Yüce Allah insanı, yer ve gökleri, canlı cansız bütün varlıklarla birlikte kâinatı yoktan var edendir. İnsanı sorumlu bir varlık olarak yarattığı gibi diğer varlıkların her birini de bir hikmet gereği var etmiştir. O, mutlak yaratıcı olması yanında bütün varlıkların sahibi ve yöneticisidir aynı zamanda. Öyle ki gönderdiği peygamberler ve kitaplar vasıtasıyla insana hidayet yollarını göstermiştir. (Maide, 5/16.) Ay ve güneşi, gece ve gündüzü şaşmaz bir düzen içerisinde hareket edecek şekilde programlamıştır. (Yasin, 36/40.) Arıya nasıl yuva yapacağını, nasıl bal yapacağını ilham etmiştir. (Nahl, 16/68-69.) Kısacası, “O, gökten yere her işi düzenleyip yönetir.” (Secde, 32/5.)

Ayetü’l-Kürsi’de Yüce Allah’ın bir ve diri olduğu belirtildikten sonra kayyum olduğu vurgulanır. (Bakara, 2/255.) “el-Kayyum” ismi O’nun, yarattığı bütün varlıkları yöneten, idare eden olduğu hakikatini ifade eder. Zira “doğrulup ayakta durmak, devam ve sebat etmek, bir işin idaresini üzerine almak, gözetip korumak” anlamındaki kıyam kökünden mübalağa ifade eden bir sıfat olan “el-Kayyum”, “her şeyin varlığı kendisine bağlı olan, kâinatı idare eden” demektir. Kayyum, kâinatı yaratıp yaşatması açısından Allah’ın fiilî sıfatları arasında yer alır. (Bekir Topaloğlu, DİA, “Kayyum” md.)

Bu ayet-i kerime, Yüce Allah’ın varlığı ve birliğini açıkça

ifade etmesi yanında yarattığı varlıkları her daim gözetlediği, yönettiği, sevk ve idare ettiği gerçeğini de ifade etmektedir. Zira O’nun, mahiyetini yalnız kendisinin bildiği, gökleri ve yeri içine alan “kürsü”sü, mecazi olarak saltanat, hükümlanlık, mülk manalarında kullanılmaktadır. (Kur’an Yolu Tefsiri, 1/398-401.) Kur’an’da Allah’ın varlığının özellikle vurgulanması, bir yaratıcı olmadığını iddia eden akımlara reddiye olması yanında birliğinin vurgulanması da bir yaratıcıya inanmakla birlikte Allah’a ortaklar tanıyan şirk inancını reddetmektedir. Yüce Allah’ın yaratması yanında bilmesi, görmesi, irade ve kudret sahibi olması gibi sıfatlarıyla birlikte kayyum olmasının

özellikle vurgulanması ise O'nun sadece yaratıcı olduğu, kâinatın işleyişine müdahale etmediği şeklindeki akımlara reddiye mahiyetindedir. İnsan, canlı cansız bütün varlıkları, kısacası bu mükemmel kâinatı yoktan var eden Allah'ın bütün bunları kendi hâline bırakması elbette ki düşünülemez. Bu bağlamda, Yüce Allah'ın Kur'an'da yer alan isim ve sıfatları doğru bir Allah inancına sahip olma hususunda bize ışık tutmaktadır.

Başta Allah'ın yaratan anlamında Halik ismi olmak üzere, O Müheymin'dir; her şeyi görüp gözeten ve yönetendir. Latif'tir; kullarına lütfeder. Habir'dir; her şeyden haberdardır. Hafiz'dir; yani koruyup gözetendir. Şehid'dir; yani her şeye şahit olandır. Kendisine güvenip dayanılan Vekil'dir. Mülk'ün gerçek sahibi olan Malikü'l-Mülk'tür. Nur'dur, aydınlatır; Hadi'dir, hidayete erdirir; Reşid'dir, doğru yolu gösterir. Zira "Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O'ndan ister (O'na muhtaçtır). O her an yaratma hâlinindedir." (Rahman, 55/29.) Rüzgârı gönderen, yağmuru yağdıran, yeryüzünde türlü türlü nimetler var edendir. (Araf, 7/57.) Bütün canlıların rızkını verendir. (Zariyat, 51/58.) Hz. İbrahim'in dilinde ifade bulunduğu üzere bizi yaratan ve bize doğru yolu gösterendir. Yediren ve içirendir. Hastalandığımız zaman şifa verendir. Canımızı alacak olan, sonra da yeniden diriltecek olandır. Hesap günü hatalarımızı bağışlayacağını umduğumuz da yine O'dur. (Şuara, 26/78-82.)

Bütün bu isim ve sıfatları yanında Yüce Allah'ın ilk insan Hz. Âdem'den itibaren bütün toplumlara peygamberler göndermesi, peygamberlere indirdiği kitaplarla ilahi hakikatleri insanlara bildirmesi de O'nun her daim insanla, kâinatla iletişim hâlinde olduğunun bir göstergesi değil midir? Kur'an'da önemli bir yer tutan peygamber kıssalarında anlatılan olaylar, nakledilen diyaloglar Yüce Allah'ın tarih boyunca insanlarla olan iletişiminin de şahididir aynı zamanda. O hâlde, doğumdan ölüme, ölümden yeniden dirilme ve sonsuz olan ahiret hayatına kadar her anımızda Yüce Allah'ın var olması, yaratması, sevk ve idaresi inkâr edilemez bir hakikattir. Bu durumda insana düşen öncelikle kelime-i tevhitte ifadesini bulan Allah'ın varlığı ve birliğine iman etmektir. Dahası O'nun her an yanımızda olduğu, görüp gözetlediğinin bilincinde olmaktır. "Karada ve denizde ne varsa bildiğini, O'nun bilgisi dışında bir yaparak bile düşmediğini, yerin karanlıklarındaki tek bir tane-yi bile bildiğini, yaş ve kuru ne varsa hepsini bilip kaydettiğini." (Enam, 6/59.) idrak etmektir. Böylece, Allah'a inanmamanın veya O'nun yaratıcı olduğunu kabul edip hayatımıza müdahale etmediği şeklindeki yanlış inançların anlamsız olduğu ortaya çıkacaktır. Zira bu tür inançların temelinde inkâr ya da Allah'ı hayattan dışlayan kuru bir iman anlayışı vardır. Bu anlayışların geçici bir mutluluktan öte, gerçek anlamda insana huzur veremeyeceği ortadadır. O hâlde,

peşinden koştuğumuz ama bir türlü yetişemediğimiz modern hayatın çekiciliği ve aldatıcılığı karşısında kaybolup gitmemek için tutunacağımız en sağlam kulp Allah'a iman edip O'nu gereğince tanımak olacaktır. Sadece O'na iman ettiğimizi söylemenin yeterli olmadığını, O'nun her an bizimle olduğunu hissedebilmektir. Sadece kendimizden sorumlu olmadığımızın farkında olarak bu bilinci başta ailemiz olmak üzere çevremize de kazandırabilmektir. Böylece Yüce Allah hayatımızın merkezinde olacaktır. İbadet hayatımızdan aile hayatımıza, iş hayatımızdan sosyal hayatımıza değin her an O'nunla birlikte olma bilincine erme imkânımız olacaktır. Bu, imandan kulluğa, kulluktan da "ihسان"a giden kutlu bir yolculuktur. Ne mutlu iman edenlere! Ne mutlu imanın tadına varabilenlere! Ne mutlu gereğince yaşayabilenlere! ■

Peşinden koştuğumuz ama bir türlü yetişemediğimiz modern hayatın çekiciliği ve aldatıcılığı karşısında kaybolup gitmemek için tutunacağımız en sağlam kulp Allah'a iman edip O'nu gereğince tanımak olacaktır.

SORMAYA DEĞECEKSE SOR!

Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَتَى السَّاعَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَعَدَدْتُ لَهَا؟

Enes b. Malik'in anlattığına göre bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.s.), "Ya Resulullah! Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sordu. O, "Kıyamet için ne hazırladın?" diye cevap verdi.

(Buhari, Edeb, 96.)

İsrailoğullarından bir adam öldürülmüş ve katilin bulunması için Hz. Musa'ya müracaat edilmişti. O da Allah'tan aldığı vahiy ile kavmine bir sığır kesmelerini emretmişti. İsrailoğulları bu açık ve basit emri yerine getirmek yerine "Kesilecek sığır nasıl olacak?", "Sığırın rengi ve özellikleri nedir?" gibi lüzumsuz sorular sormaya başladılar. Aslında her bir soruyla işlerini daha da zorlaştırdıklarının farkında değillerdi. En sonunda "Bizim için Rabbiniz dua et de o sığırın nasıl bir şey olduğunu bize iyice açıkla; zira sığırların hepsi birbirine benziyor." demek durumunda kaldılar. Nihayet denileni yaptılar ama Yüce Kur'an'ın da ifade ettiği gibi "Neredeyse bunu yapmayacaklardı." (Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri, Bakara 67-73. ayetleri)

Düşünmek, merak etmek, sormak ve soruşturmak insanın en temel özelliklerindendir. Bunlar sayesinde insan öğrenebilmekte; bilgiye ve hakikate ulaşabilmektedir. Bu yönüyle soru sormak ilmin yarısı olarak nitelendirilmektedir. Zira soran bilir, bilen sorar. Bir başka deyişle;

sormayan ne bilsin, bilmeyen ne sorsun? Soru sormak eğitim ve öğretimin vazgeçilmez bir metodu olmakla birlikte akla gelen her soruyu sormak bu kapsamda değerlendirilemez. Bazı sorular vardır ki "keenlem yekün"dür yani yok hükmündedir. Pratikte bir kazanım sağlamayacak, kişinin dünyasına ve/veya ahiretine katkı sunmayacak sorular bu minvaldedir. "Hz. Âdem hangi topraktan yaratıldı ve yeryüzüne nasıl indi; Hz. Âdem'le Havva'nın cennette yedikleri meyve hangisiydi; meleklerin kaç kanadı vardır?" gibi sorular örnek olarak zikredilebilir. Bu ve buna benzer sorular neticesinde elde edilecek bilgiler, kişiye ne bu dünyada ne de ahirette fayda sağlayacaktır. Öyleyse bu sorularla meşgul olmak, soran ve soruya muhatap olanlar açısından zaman israfından başka bir şey değildir.

İsrailoğullarının sığır kesme hadisesinde olduğu gibi yer-siz soru sormak da hoş karşılanmayan bir davranış değildir. Kişiye faydasının dokunmaması bir tarafa bu tarz sorular, bazen olmadık sıkıntılara maruz kalmaya ve mesuliyetlerin artmasına sebep olabilmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.), "Sizden önceki ümmetler çok soru sormaları sebebiyle helak olmuşlardır." (Buhari, İtisam, 2.) sözüyle kastettiği esasında budur. O, bu sözle ashabına soru sormayı yasaklamış değildir; aksine onları kendilerine ekstra mükellefiyetler yükleyecek mahiyetteki sorulardan uzak tutmayı amaçlamıştır. Nitekim "Ey iman edenler! Açıklandığı

takdirde sizi sıkıntıya sokacak hususlarda soru sormayın...” (Maide, 5/101.) ayetiyle de vahyin devam ettiği süreçte sorulacak bir sorunun, pek çok kişiyi ilgilendiren bir mükellefiyete dönüşme ihtimaline vurgu yapılmış ve yersiz soruların sorulmaması istenmiştir.

Öte yandan her soruya cevap verilmeyeceği de bilinmelidir. Tıpkı “Kıyamet ne zaman kopacak?” diye soran sahabiye Hz. Peygamber’in (s.a.s.) cevap vermediği gibi. Hz. Peygamber (s.a.s.), “Kıyametin ne zaman kopacağını ben de bilmiyorum.” deseydi veya bu minvalde bir ifade kullansaydı onun sorusuna birebir cevap vermiş olurdu. Ancak o, belagatte üslub-ı hakîm olarak bilinen yöntemi uygulayarak bu soruya, daha hikmetli bir cevap vermiş ve “Sen kıyamete ne hazırladın?” demiştir. Hiç şüphesiz bu cevap, o sahabi ve onun nezdinde bütün Müslümanlar için daha fonksiyonel bir cevap olmuştur.

Cevap verilmeyi gerektirmeyecek sorulardan bazıları da şeytanın imanımızı çalmak için yem olarak kullandığı sorulardır. Örneğin şeytan, “Yeri göğü, şunu bunu kim yarattı?” gibi sorularla vesvese verir. Çok masum gibi gözükken bu sorulara verilen “Rabbim yarattı.” cevabının hemen peşinden “Peki, Rabbini kim yarattı?” sorusu gelir. Peygamberimiz (s.a.s.) bu durumda sergilenmesi gereken en doğru tavrın Allah’a sığınmak olduğunu söylemiştir. (Buhari, Bed’u’l-Halk, 11.) Bu tarz sorulara birtakım akli delillerle pekâlâ cevaplar verilebilir.

Muhatapları ikna ve zihindeki soru işaretlerini izale noktasında atılacak adımlar elbette önemlidir. Ama burada atılacak ilk adımın Allah’a sığınmak olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bunların dışında bir de Deizm, Ateizm gibi inançsızlık bataklığına saplananların başkalarını da o bataklığa sürüklemek için art niyetli ve tamamen kafa karıştırmak amaçlı kurgulamış oldukları bazı sorular vardır. Aslında bu soruların hiçbirisi cevapsız değildir. Ancak çoğu zaman bir cümlelik soruya bazen sayfalar dolusu kitap yazmak; iki dakikalık bir videoya saatleri bulan cevaplar vermek gerekebilmektedir. İşte bu tarz sorular karşısında iki tavidan birinin sergilenmesi önem arz etmektedir; ya iman surlarında gedik açtırmamak için bu sorulara hiç itibar edilmeyecek ve “Kovul-

muş şeytandan Allah’a sığınırım.” denilecek ya da “iman/inanç” etrafında toplanacak kara bulutları dağıtmak için -günlere ve gecelere mal olsa bile- bu sorulara verilen cevaplar aranıp bulunacak veya bir bilene danışılacaktır. Aksi takdirde birkaç lüzumsuz soru iman ateşinin sönmesine ve ebedî hüsrana sebep olabilecektir.

Sonuç olarak; hem dinî hem de dünyevi konularda müminlere düşen, her alanda olduğu gibi soru sormada da dengeli olmak ve faydasız/yersiz sorularla zihni meşgul etmemektir. Unutulmamalıdır ki kişinin dünya ve ahiretine faydası olmayacak her türlü şeyden/sorudan yüz çevirmesi, kendisini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olmaması onun imanının güzelliğine katkı sağlayacak, nuruna nur katacaktır.

Hadisten öğrendiklerimiz

1. Soru sormak bir sanattır. O yüzden akla her gelen, soru olarak görülmemeli; öncelikle alınacak cevapla ne gibi kazanımların olacağı düşünülmelidir.

2. Alacağı cevabın dünya veya ahiretine faydası olacağını düşünen bir kişi, bilmediğini öğrenmek veya bilgisini teyit etmek amacıyla elbette soru sorabilir.

3. Müminlerin en önemli sermayeleri imanlarıdır. Bu sermayelerini kaybetmelerine sebep olacak sorulara karşı gerekli tedbirleri almak ve lüzumsuz/yersiz sorularla zihni meşgul etmemek, müminlerin temel vazifelerindendir. ■

Kişinin dünya ve ahiretine faydası olmayacak her türlü şeyden/sorudan yüz çevirmesi, kendisini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olmaması onun imanının güzelliğine katkı sağlayacak, nuruna nur katacaktır.

BİZİM MIZRAKLI'MIZ CEP İLMİHALİ

Dr. Mehmet BULUT

DİB Emekli Başkanlık Müşaviri

Osmanlı coğrafyasında, ortalama halkın dinî bilgi ve kültürünü besleyen kitaplar vardı. Muhammediye, Müzekki'n-Nüfus, Nefahatü'l-Üns, Vasiyetname, Vesilü'n-Necat (Mevlid)... Bunlara daha başkaları eklenebilir. Mesela, Birgivi Mehmed Efendi (1523-1573) tarafından yazılan Vasiyetname ve Tarikat-ı Muhammediye, Türk halkı tarafından tanınan iki kitaptır. Vasiyetname bir ilmihâl kitabı özelliğini taşır. Sözü edilen kitaplar yüzyıllar boyu halk kesiminin "muteber kitapları" arasında yer almıştır. Zamanla ilgi azalsa da bu kitapların bir kısmının günümüze kadar okunup istifade edildiğinde kuşku yoktur. Bu tür kitaplar arasında "Miftahu'l-Cennet" olarak da bilinen Mızraklı İlmihâl'in halka pratik dinî bilgi vermede ayrı bir yeri vardı. Eser, bir Müslümanın temel dinî bilgi ihtiyacını öz bir şekilde karşılaya-

bilecek niteliktedir. Osmanlı toplumunda en çok okunan ve ezberlenen eserler arasındadır. Sıbyan mekteplerinde din bilgisine başlangıç kitabı olarak ayrıca camilerde, köy odalarında ve evlerde yaygın biçimde okunması sebebiyle halkın din anlayışını etkilemiştir.

Müellifi, yazılış tarihi ve kitabı niçin "Mızraklı" dendiği konusunda fazla malumatımız olmayan bu muhtasar ilmihâl anonim bir kitap mahiyetindedir. Matbaada basılmaya başlandığı 1842 yılından çok önceleri yazıldığı kuşkusuzdur. Bu tarihten itibaren onlarca farklı baskıları yapılmıştır. Farklı baskılarının çoğunun kenarında namaz, dua ve ahlaka dair küçük risaleler bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesinde de Hicri 1306 (1889) ve 1312 (1894) tarihlerinde basılmış iki ayrı baskısı bulunmaktadır.

Mızraklı İlmihâl'de temel dinî bilgiler olarak abdest, gusül, teyemmüm, namaz, oruç, hac, peygamberlerin sıfatları, imanla ilgili hususlar, Allah'ın sıfatları, elli dört farz, ahkâm-ı şer'iyye, küfür ve şirk konularına yer verilmiştir. Kitapta akaid, ibadet ve ahlaka dair konuların belirli bir sistematığe göre düzenlenmediği görülmektedir. Mesela kitabın başında namaz hakkında kısa bilgiler verildikten sonra oruçla ilgili hükümlere geçilmiş, gusül, teyemmüm ve abdestin ardından tekrar namazın farzları, vacipleri, adabı vb. konulara temas edilmiş, inanç ve ahlak konuları ele alınmıştır. Eserde özellikle namaz hakkında ayrıntılı hükümlere yer verilirken zekât, hac ve kurban bahisleri üzerinde kısaca durulmuştur. Eserde fıkhi hükümlerin yanında amellerin faziletlerine de değinilmiştir. Ancak bu konuda zaman zaman doğruluğu sa-

bit olmayan bilgilere, mantığı olmayan malumata, abartılı anlatıma da rastlanmaktadır. (Mızraklı İlmihâl, DİA, c. 30, s. 5-6.) Mızraklı ve benzerlerinin sahih dinî bilgi açısından değerlendirilmesi, muhteva-sının tenkit edilmesi ayrı bir konudur; burada vurgulamaya çalıştığım şey bilhassa Mızraklı İlmihâl'in Osmanlı toplumundaki yaygınlığı ve etkinliğidir.

Sözü, Diyanet İşleri Başkanlığınca yayımlanıp yarım yüzyıldan fazla geniş halk kitleleriyle buluşan küçük ebatlı, yüz küsur sayfalık Cep İlmihâl'i'ne getirmek için bu malumata yer verdim. Öncelikle şunu hatırlatmalıyım: Reisliğin kuruluşundan itibaren genel anlamda ilmihâl ve özelde halkın temel dinî ihtiyacını karşılayabilecek muhtasar bir ilmihâle duyulan ihtiyaç, çeşitli vesilelerle dile getirilmişse de burada ayrıntısına yer veremeyeceğim sebeplerle Reislik 1950'li yıllara kadar bu alanda bir kitap yayımlayamadı. Elbette Reislikte bir ilmihâl hazırlayacak ilmî kudreti haiz kişiler bulunuyordu. Ancak ifade etmeye çalıştığım gibi 1950'lere gelinceye kadar bu mümkün olmadı. Başkanlık ilk defa, M. Asım Köksal tarafından yazılan bir eseri İlmihâl adıyla 1954 yılında neşretti. (200 sayfa, Yayın No: 31/25.) 1956 yılında da bir Şafii İlmihâlî (250 sayfa, Yayın No: 49.) yayımladı. 1950'li yıllara geldiğimizde Başkanlık küçük ebatlı bir dizi kitap yayın faaliyetinde bulundu. Çalkantılı geçen bir dönem-

de yerine getirilememiş acil yayın ihtiyacını bir nebze olsun bu cep kitaplarıyla karşılamaya çalıştı. İşte, Isparta Müftüsü Mehmet Soyman hoca tarafından hazırlanan Cep İlmihâlî de bu çerçevede yayımlanan kitaplar arasındadır. Bu kitapçık ilk defa 1954 yılında basıldı. (Yayın No: 33, 112 sayfa.) Kitap, müellifinin kendi inisiyatifıyla değil, Başkanlığın çerçevesini önceden belirlediği (bilhassa kısa ve öz olması arzu edilmişti) bir proje çerçevesinde gün yüzüne çıkmıştı. Nitekim kitabın ilk baskılarının iç kapaklarında yer verilen bilgiye göre Reislik, cep ilmihâlî olacak şekilde birçok eser hazırlamıştır. Bu eserler arasında Mehmet Soyman'ın hazırladığı ilmihâlî, sadeliği ve kısalığı bakımından maslahata daha uygun görülmesi üzerine gerekli tadilat yapıldıktan sonra Reislik tarafından basımına karar verilmiştir. Cep İlmihâlî'nin ilk birkaç baskısın-

da kapakta yazar adına yer verilmemiş, bir not olarak iç kapakta Mehmet Soyman tarafından hazırlandığı belirtilmiştir. Sonraki baskılarda bu nota yer verilmemiş, yazar adı kapaklarda yer almıştır.

Kitap, birinci defa 1954'te 10 bin, ikinci defa 1955'te 50 bin, üçüncü defa 1956'da da 25 bin nüsha basılmıştır. Bu ve sonraki baskılarda metinlerde herhangi bir değişikliğe gidilmemiş, sayfa sayısı da hemen hemen aynı kalmıştır (111, 114 veya 132 sayfa.) Daha 1962 yılına gelindiğinde bu kitapçığın baskı sayısı 7'ye, basılan nüsha sayısı ise 235 bine ulaşmıştır. 2001 yılına kadar hemen her yıl yeni baskısı yapılmıştır. Şöyle ki; 1967'de 10. baskısı, 1974'te 15. baskısı, 1986'da 20. baskısı, 1991'de 25. baskısı, 1997'de 30. baskısı, 2001'de de 33. baskısı yapıldı. 1982'de bir kez de Dini Bilgiler adıyla yayımlan-

dı. Ayrıca, günümüz genel kitap yayıncılığında olduğu gibi öyle üçer, beşer bin değil 10 bin, 25 bin, hatta bazen 50 bin kadar basıldığını hatırlatmam icap eder. Bu kadar çok basan bir kitabın basılan toplam nüsha sayısını tam olarak tespit etmek neredeyse imkânsızdır; ancak milyonla ifade edilmesi abartılı olmayacaktır. Hatta Batı dillerindeki ve Türk lehçelerindeki baskılarıyla birlikte, basılan nüsha itibarıyla Türk kitap yayıncılığında rekor kırdığı söylenebilir. Bunları söylerken “Acaba ücretsiz mi dağıtıldı?” gibi bir soru akla gelebilir. Bilakis, ücretle satıldığını belirtmeliyim.

Cep İlmihâli sadece dilimizde basılmadı; kitap 1959’da Almancaya, 1973’te İngilizceye, 1990’da da Fransızcaya çevrildi. Bu çevirileri, sırasıyla Hulusi Ahmed Schmeide, Ekmeleddin İhsanoğlu ve

Azmi Aydoğan gibi alanlarında yetkin kişilerin yaptığını not etmek gerekir. Batı dilleri yanında 1990’lı yıllarda Kiril alfabesinde ve çeşitli Türk lehçelerinde de basıldı.

Hacimce küçük bu eserde, oldukça geniş konular süzülerek özetlenmiş ve öz bir şekilde okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Bu hâliyle Cep İlmihâli üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm İslam’ın inanç esaslarıyla, ikinci bölüm ibadetlerle, üçüncü bölüm de İslam ahlakıyla ilgilidir. Birinci bölümde, kelime-i şehadet bağlamında İslam’ın inanç temelini oluşturan iki esasa -Allah’ın birliğine ve Hz. Muhammed’in onun kulu ve resulü olduğuna iman- işaret ettikten sonra sırayla Allah’a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe, kadere iman öz bir şekilde anlatılmıştır.

İkinci bölümde, önce İslam’ın beş temel şartına topluca işaret edilip mükellef ve onun işleri kısaca açıklanmış, sonra da ara başlıklar hâlinde ibadet, sular, kadınlara ait hâller, özür sahipleri, abdest, mesh, gusül, teyemmüm, ezan ve kamet, namaz konuları ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca namaz dua ve surelerine yer verilmiştir. Namaz konuları çerçevesinde cemaatle namaz, cuma, cenaze, bayram namazları, teravih ve yolcu namazları, hasta namazı, geçmiş namazların kazası ayrı başlıklar altında işlenmiştir. Yine bu bölümde mübarek gün ve gecelere temas edilmiştir. Daha sonra ramazan orucu çok kısa bir şekilde anlatılmış, bunu müteakip zekât konusuna geçilmiş, son olarak da hac konusu anlatılmıştır. Ayrıca kurban konusuna yer verilmiştir. Bu arada farklı bir konuya geçilerek iman ile ibadet arasındaki bağ izah edilmeye çalışılmıştır.

Eserin üçüncü bölümünde ise İslam ahlakı üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede Müslümanın Allah’a, peygambere, kendine, aile ve yakınlarına ve bütün insanlara karşı görevleri işlenmiştir. Kitapta yer verilen diğer konulara nazaran ahlaki vazifelerin detaylı olarak işlendiği dikkat çekmektedir. Bu bölümün sonunda “Kur’an ahlakıyla ahlaklanmış gerçek müminin hâli” alt başlığıyla 17 vasıf sıralanmıştır. Kitapta sistematığe ters düşen bir husus, zekât konusuna daha

önce yer verilmişken davar, sığır ve develer için nisap miktarlarının orada değil de kitabın en sonunda yer verilmesidir.

Yazımın başlığına ancak burada gelebildim.

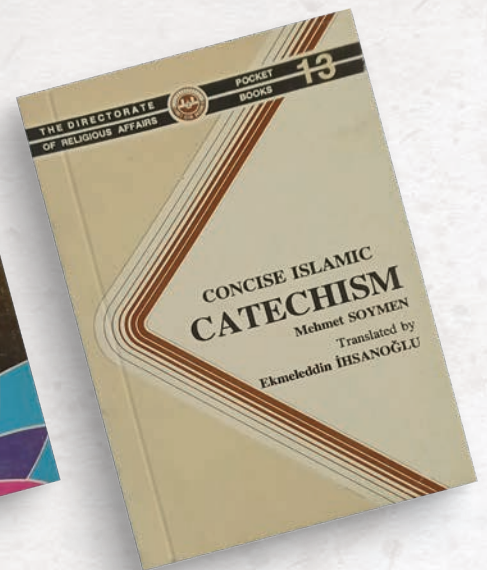
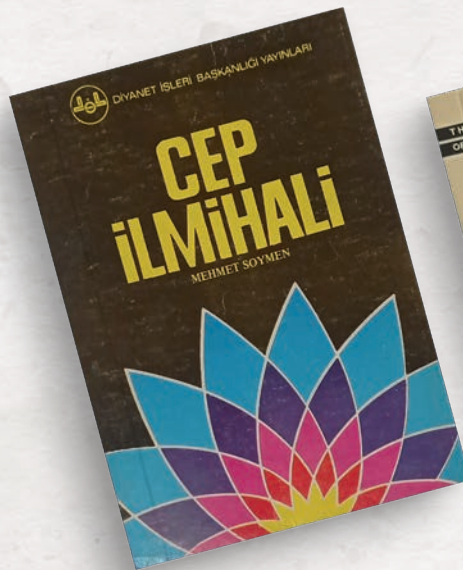
Başkanlıkça yayımlanan Cep İlmihâli'yle Mızraklı İlmihâl arasında bir ilgi kurmam kuşkusuz her iki eserin de kendi intişar dönemlerinde geniş çevrelere ulaşarak halk kitlelerini dinî bilgi yönünden önemli ölçüde etkilemiş olmalarındandır. Çok sayıda baskılarının yapılması, sade ve anlaşılır bir dil ve üslupla kaleme alınmış olmaları yönüyle de bu iki eser benzerlik arz etmektedir. Her ikisinin de muhtasar ilmihâl grubuna girmeleri bir diğer ortak yöndür. Bununla birlikte elbette farklı yönleri de bulunmaktadır. Mesela, Mızraklı İlmihâl'in sistematik olmadığına yukarıda da işaret etmiştim. Hâlbuki Cep İlmihâl'inde konular sistematik olarak işlenmiştir. Mızraklı'da, bilhassa amellerin faziletine ilişkin doğruluğu sabit olmayan bilgilere de rastlandığına yine yukarıda değinmiştim. Cep İlmihâl'inin bu tür kusurlardan arı olduğunu, bu yönde esere bir eleştiri yöneltilmediğini söyleyebilirim. Basımından önce eserin Başkanlık Müşavere Heyeti'nin tetkik ve tadilinden geçmiş olması, verilen bilgilerin sıhhati açısından kuşku bırakmamıştır. Tekrar ifade etmek gerekirse her iki kitabın da kendi devirlerinde

halka temel dinî bilgileri kazandırmada önemli bir işlevi yerine getirdikleri bir gerçektir.

Başkanlığımızın Cep İlmihâl'i'ne attığı önem ve verdiği değer, 1954'ten itibaren yarım asır boyunca ve hiçbir değişikliğe yer vermeden sürekli basmasından da rahatlıkla anlaşılabılır. Bu süreçte basılan nüsha adedinin milyonla ifade edilmesi, yani şunca haneye girmesi de bu kitapçığın halkımızın genel rağbetine mazhar olduğunu gösterir. 1955 yılında alınan bir Müşavere Heyeti kararında, halkın dinî bilgi eksikliklerini telafi için yapılabilecek şeylerden biri olarak, "azami miktarda Cep İlmihâl'i bastırılarak" bütün Müslüman vatandaşların ellerine ulaştırılması sayılmıştı.

Yazımı şöylece bitireyim: Matbaalarda basılmasıyla en

az iki-üç asır boyunca yaygın bir şekilde toplumun dinî malumatının oluşumunda önemli bir işlev görmüş olan Mızraklı İlmihâl, hakkındaki birtakım rezervlere rağmen halkın itibar ettiği kitaplar arasında yer almıştı. Muhtasar bir ilmihâl olan ihtiyacı Diyanet İşleri Başkanlığı da yakından görmüş, geç bir tarihte de olsa Cep İlmihâl'i adlı kitapçıkla bu ihtiyacı telafi etmeye çalışmıştır. "Kemalatta sınır olmaz." derler. Günümüz Başkanlık mensupları, hocalarımız, ilim adamlarımız muhtevasıyla, sistematığıyla, görsel yönüyle daha iyi eserler ortaya koyma gayretindedirler. Eserinden söz edip müellifi Mehmet Soyman'den bahsetmemek uygun düşmese gerek. O vecibeyi de inşallah bir sonraki sayımızda yerine getirmeye çalışalım. ■

AKILLI İNSANLARA KARŞI ZEKİ MAKİNELER YENİ BİR YAŞAM FORMU

YZ

Doç. Dr. Ahmet DAĞ

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yapay zekâ; makinele-
ri akıllı yapmak, özel-
likle bilgisayarları
sofistik programlarla
akıllı yapmayı sağlayan bilim
ve mühendisliğin bir ürünü-
dür. İnsan zekâsına özgü olan
“algılama, öğrenme, kavram-
lar ve örüntüler arasında bağ
kurma, düşünme, akıl yür-
rütme, problem çözme, mu-
hakeme, mukayese, iletişim
kurma ve karar verme” gibi
yüksek bilişsel fonksiyonla-
rı gerçekleştirebilme yetileri
kazanabildiği iddiası taşıyan
YZ, içinde derin öğrenme ve
makine öğrenme gibi un-
surları bulundurur. Sadece
bilişsel bir düzlem olmayıp
robotik uygulamalarla da ke-
sişerek otonom davranışlar
sergilemesi beklenen YZ,
yapay bir işletim sistemidir.
II. Dünya Savaşı’nda askerlik

yaparken matematik bilgisiy-
le -önemli bir tehlike olarak
görülen Almanların- şifre-
lerini çözmek isteyen J. Mc-
Carthy, bilgisayarlar için özel
programların yazılabildiğinde
bilgisayarların da insanlar gibi
düşünmeyi öğrenebileceğine
inanmıştı. Bu fikre sahip oldu-
ğu askerlik dönemi bittikten
sonra üniversiteden mezun
olup doktorasını da bitirince
düşüncesini hayata geçir-
meye karar verdi. Bu genç
akademisyen, 1956 yılında
dünyanın ilk YZ Konferansı’nı
düzenledi. Bu konferans son-
rasında YZ çalışmaları, hem
nicelik olarak artmış hem de
nitelik açısından gelişmiştir.

R. Campa’ya göre YZ uygula-
maları, endüstriyel devrimin
evrimleşmesinin neticesin-
de XX. yüzyılın sonu ve XXI.

yüzyılın ilk yıllarında ortaya çıkmıştır. “Otomasyon, bilgisayarlaşma ve robotlaşma” süreciyle tanımlanmış ve konumlanmış olan YZ, Transhümanizm hareketinin en güçlü vasıtalarından biridir. Makineleri akıllı yapmaya çalışan YZ; üç önemli buluş veya icat olan “buhar-elektrik-bilgisayar”dan sonra dördüncü büyük buluştur. Buhar ve elektrik enerjilerinin buluşlarına dayalı olan sanayileşme bilgisayarlaşmayla aşılacak yüksek teknolojikleşme sürecine geçilmiştir. 1990’lı yıllarda mevcut teknolojikleşmeyi daha ileri taşıyan bilişsel bilim ve sibernetik uzantılı bir çalışma olan YZ, sibernetik bir devrim olan Dördüncü Sanayi Devrimi’ni (DSD) meydana getirmiştir.

DSD’nin en etkili bilimsel uygulama temelli olan YZ çalışmaları, ilk Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nde yapılmıştır. Daha sonraları Google’den Samsung’a kadar çok büyük sermayeye sahip olan ticari sektörler tarafından da desteklenmektedir. YZ çalışmalarının birçok alana doğru genişlemesi; sosyal, kültürel, hukuki ve iktisadi vs. alanlarda hem dönüşümü hem de sorunları meydana getirecektir. Şimdiden internet, akıllı telefon, robotik ve YZ’li uygulamalarla hayatımıza dâhil olan maddi temelli ontoloji (düşünen cisim) olan YZ, ho-

mo-sapiens’ten robo-sapiens’e geçişi sağlayacak bir unsur olarak görülmektedir. İleride toplumsal görünürlük oranının yaklaşık yüzde 35 oranında olacağı söylenen YZ’li robotik çalışmaların, insan zekâsını geride bırakacağı ve insanın üzerinde tahakküm kuracağı tartışmaları yapılmaktadır.

Endüstri, tıp, askerî ve eğlence alanlarında da kullanılan YZ’li uygulamalara sahip robotların, hastalıkları teşhis ve tedavi edeceği iddia edilmektedir. 2018 yılında “Varoluşsal Risk Araştırması Merkezi” adlı bir merkezin, 26 araştırma kuruluşuyla birlikte yaptığı bir çalışma raporunda; ticarileşen SİHA’ların

yüz tanıma sistemiyle eğitilip hedefini yok edebileceği, bot veya sahte videolarla siyasi ve içtimai manipülasyonlar yapılabileceği, ciddi güvenlik sorunları doğuracağı, kişisel bilgilerin çalınarak tuzak mesajların üretilabileceği, hizmetçi olarak kullanılan bir robotun veya androidin katil hâle gelebileceği, deepfakes ile (kişilerin yüzleri müstehcen videolara eklenerek) şantaj ve itibar suikastçiliği yapılabileceği ifade edilmiştir.

YZ uygulamaları, “kod yazan kodlar” ya da “makine tasarlayan makineler” gibi sibernetik gelişmelerle, insan akıllıyla altından kalkamayacak kadar çok bilgi üretilmesine imkân tanıyor. İnsanın yetiştiremeyeceği teknoloji üreten teknolojilerin hızı, adına “teknolojik tekillik” denen bir süreci doğurmuştur. Teknolojik tekilliği zirve olarak gören bu 2. Rönesans hareketi (transhümanizm) sürecinde; robotik, YZ ve sibernetiğin veya nanoteknolojilerin yardımıyla etik bir perspektife yerleştirildiğinde insanlığın daha olumlu yeni bir bakış ve yaşam formuyla karşılaşacağı iddia edilir.

YZ’nin olumlu sonuçlar üretebileceği kadar veya daha fazla sorunlar meydana getireceği de tartışılmaktadır. YZ, günümüzde en az nükleer silah teknolojileri kadar tehlikeli bir

**Teknolojinin
yardımıyla biyolojik
sınırların üstesinden
gelmeyi hedefleyen
ve insanın yetilerini
teknolojilerin
kullanımıyla
geliştirme arzusunda
olan transhümanizm,
yalnızca çevrenin
değil beden ve
zihnin kontrolünü ele
geçirmeyi hedefler.**

boyut olarak görülen yüksek teknolojinin geldiği evrelerden biri olarak görülmektedir. İnsan gibi düşünen, bağ kuran ve eyleyen varlık düzenine sahip YZ’li otonom teknolojinin ciddi sorunlar doğurabileceği iddia edilmektedir. Devletlerin, nükleer füze fırlatma kodlarını YZ teknolojilerinin eline teslim etmesi durumunda “hacklenme” veya “programın değiştirilmesi” gibi ciddi tehlikelerle karşılaşma riski söz konusu olabilir. Bunun yanında ciddi sorunlar ve tehlikeler doğurabileceği gibi olası bir nükleer saldırı veya savunma durumunda ise insan kaynaklı hata ve felaketlerin önüne geçilebileceği de öne sürülür.

Nitekim Japonya’nın Fukuşima şehrinde meydana gelen nükleer patlamada, santralde YZ uygulamaları söz konusu olsaydı bu büyük patlamanın önlenebileceği iddia edilmektedir.

Hizmet ve sağlık sektöründe birçok faydalar sağlamasına karşın YZ’nin “güç edinme veya iktidar devşirme” çabalarına alet olmasıyla ciddi tehlikeleri de doğuracağı ifade edilmektedir. YZ’nin askerî teknolojiye kullanılmasıyla XXI. yüzyıl XX. yüzyıldan daha şiddetli savaşa şahitlik edebilir. XX. yüzyıl askerî teknolojisinden daha şiddetli olacak olan yüksek teknoloji tabanlı YZ’li uygulamalara dayanan askerî teknolojiler, endüstriyel ve otonom sistemlerin olduğu savaşların olacağı bir yüzyılı doğurabilir. Askerî otonom sistemler ve YZ’li uygulamalar XXI. asrın en tehlikeli gelişmelerinden biri olabilir. Zira çeşitli kurumlar, bazı devletlerin mevcut acımasızlığını artırırken kontrolsüz üretilen robot savaşçılar, gerilla savaşlarını ve terörizmi artırabilir. Merhamet ve şefkatten yoksun otonom savaş makinelerinin muhtemel olmasıyla savaşlar, âdeta video oyunu hâline gelecektir. Nitekim bu bağlamda “Çin, Rusya, bilgisayar bilminde gelişmiş tüm ülkeler arasındaki YZ alanında gerçekleşen üstünlük yarışı bence III. Dünya Savaşı’na yol açacak.” diyen Elon Musk’ın açıklamasını değerlendiren Sharkey, “Ben de robotların ‘III. Dünya Savaşı’nı başlatabileceklerini düşünüyorum, fakat tek

başlarına değil.” diyerek bir anlamda savaşın insanlar ve robotlarla birlikte birbirlerine karşı başlatılacağını iddia eder.

Teknolojik sahiplik veya üstünlük durumu, yalnızca savaşlar üzerinden galipler ve mağluplar dengesizliğini değil aynı zamanda iktisadi ve içtimai bakımdan derin sınıf farklılığı olan devletler veya uluslar gerçeğini de doğurabilir. YZ uygulamalarını kullanan, geni iyileştirilmiş ve zihni güçlendirilmiş bireylere sahip toplumlar ve ülkeler ile bu imkânlardan yoksun bireylere sahip toplum ve ülkelerin arasındaki mevcut uçurum daha da derinleşebilir. Nitekim “gelişmiş-gelişmemiş” veya “ilkel-modern” ülkeler ifadeleri, daha da derinleşecek ve gerçeklik kazanacak gibi görünüyor.

YZ, hem matematik alanı ile ilgili hem de uygulamalı saha ile ilişkili olduğu için daha çok göze çarpsa da daha etkili ve dönüştürücü olma iddiası taşıyan yaklaşım transhümanizmdir. YZ, NBIC (nanoteknoloji, biyo-teknoloji, enformasyon teknolojisi ve bilişsel bilim), tabanlı bir hareket olan transhümanizmin dayandığı alt teknolojilerden sadece bir tanesidir.

**Eğitimde paradigmanın
dönüşümü**

İnsanı sadece bedensel olarak geliştirmeyi değil aynı zamanda zihinsel olarak geliştirmeyi de amaçlayan transhümanizmin en çok etkilediği alanlardan biri eği-

tim olacaktır. Teknolojinin varlığı, eğitim üzerinde olan -yaklaşık 50 yıllık- etkisi; eğitimin içeriğini, amacını ve pratiğini değiştirmiştir. Trans-posthümanist çağda söz konusu teknolojik etkinin eğitim üzerinde daha da artacağı görülmektedir. Yalnızca YZ uygulamalarıyla değil aynı zamanda insan geninde ve beyinde yapılacak iyileştirmelerle bilgi düzeyinin artışının gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu süreç, hâliyle eğitimin içeriğini ve yapısını da değiştirecektir. YZ'nin eğitimde kullanımıyla ilgili belirlenen üç tema; uyarlanabilir öğrenme, kişiselleştirme öğrenme stilleri, uzman sistemler ve akıllı özel ders sistemleri ile eğitim süreçlerinin gelecekteki bir bileşeni olarak YZ'dir.

Teknolojinin yardımıyla biyolojik sınırların üstesinden gelmeyi hedefleyen ve insanın yetilerini teknolojilerin kullanımıyla geliştirme arzusunda olan transhümanizm, yalnızca çevrenin değil beden ve zihnin kontrolünü ele geçirmeyi hedefler. Transhümanizm, klasik felsefenin; beden ve ruh, kişi ve kişilik ayrımını yıkar. Tekillik (insan-makine birlikteliği), YZ, nanoteknoloji ve sibernetik uygulamalarla yeni zekâ türleri veya eklemelenmiş veya makine ile birleştirilmiş insan yaratarak bir nevi yepyeni insan ırkını ve yeni zekâ türlerini vadeder. Stewart Brand'in söylemiş olduğu "Bizler tanrılarız ve bunun için de iyi olabiliriz." cümlesi transhümanizmin özüdür. Transhümanizm, insanoğluna şimdiye kadar din tarafından

vaat edilen şeyi yani "post-human bir cennet" vaat eder. İnsanı, teknoloji ve eğitim yoluyla değiştirmenin etik olarak eşit eylem kategorilerinin gereği olduğunu düşünen transhümanist tasavvurda yeniden tasarlanması gereken şey eğitimidir.

Goldber'in iddia ettiği gibi eğitim ideallerini yeniden inşa etmek ve temel değerlere insanın gelişimi için atıfta bulunan transhümanist süreçte erişim, yükseltme ve öğrenme konuları ile eğitimin geleceğinin ilginçleşmesi muhtemeldir. Teknolojinin gün geçtikçe artan etkisi ve gerçekliği dikkate alındığında eğitim-öğretim sürecini de etkileyecek olan post-transhümanist süreç kaçınılmaz görünüyor. Eğitimin temel vazifesi, eğitim vasıtalarıyla insanoğlunun biçimlenmesi olarak tanımlanmıştır.

Trans-posthuman süreçte diğerlerine karşı (Human 2.0, YZ, robot, cyborg, android) insanın konumu ve tanımının belirsizlik taşıyor hâle gelmesi muhtemeldir. Geleneksel öğreti ve inançların sorgulanması ve tartışılması daha da ileri taşınacaktır. Örneğin, yirmi yıl sonra bir transhümanist öğretmen, ölümü, bir dönem insanın çözemediği veba, cüzam gibi bir hastalık olarak ele alırsa ve esasında ölümün insanlık için "kötü" olduğunu ve insanın bütün kötülükleri zaman içinde yendiği gibi ölümü de yeneceğine duyduğu inancı çocuklara öğretirse bu öğretmen "Ölüm, Allah'ın emri." diyen geleneksel anlayışla karşı karşıya gelecektir.

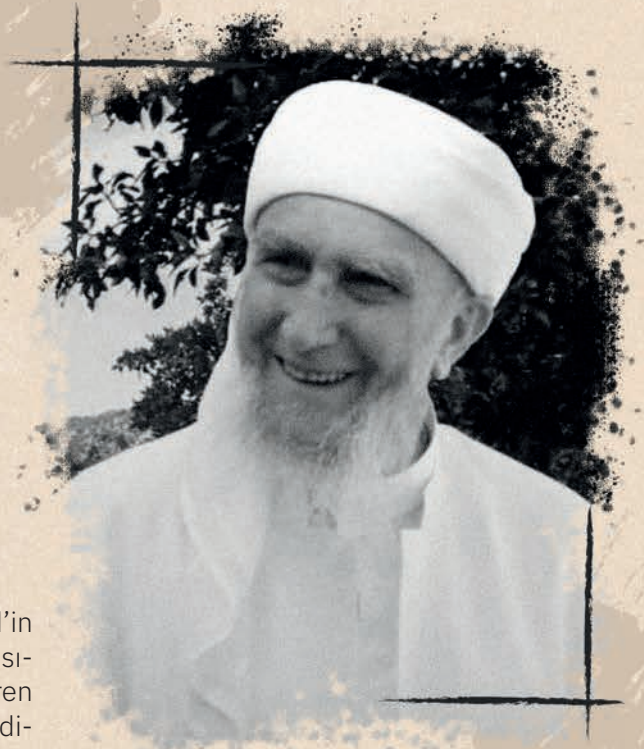
Bu bağlamda transhümanizmin eğitim ile ilgili olarak akla getirdiği ilk sorunlardan biri, din eğitiminin yerine bu eğitim anlayışının ikame edilmesi ihtimalinin oluşturacağı tartışmalardır.

Gen çalışmaları, farmakolojik ilaçlar ve beyne nöronlar eklemelenmesiyle oluşan zihinsel farklılıklar yani üstünlükler öğrenciler arasında sınıfsal farklılıkları ortaya çıkaracaktır. Bu farklar askerî, siyasi ve iktisadi üstünlüğü ve farkları da meydana getirecektir. Bu durumun gelişmiş-geri kalmış ülkeler ayrımını değil aynı zamanda gelişmiş-geri kalmış insan ayrımını meydana getirmesi mümkündür. Bu sürecin, birçok imkânı kadar zaafları da olacaktır.

YZ'yi eğitimde nasıl kullanacağımızı öğrenmeli, eğitimcileri YZ tabanlı sistemleri öğretim ve öğrenme süreçlerinde etkili bir şekilde kullanmaya hazırlamalıyız. Bu bağlamda yeni kapsayıcı yaklaşımlar geliştirmeli ve yalnızca bu çalışmaların nasıl yapıldığı bilgisini edinmeyip bu bilgiyi dünyanın geri kalanına yaymalı ve elde edilen verilerin, insanlığın yararı için nasıl kullanılacağını üzerinde düşünmeliyiz. Ülkemizin sürece yabancı ve sürecin getireceği imkânlardan yoksun kalmaması için neler yapılabileceği üzerinde düşünmenin yanı sıra sürecin zaaf ve imkânları üzerinde düşünülmesi de gerekir. Hususiyetle felsefecilerin ve eğitimcilerin, sürecin eğitime dair etkisi üzerinde ayrıntılı ve derinlikli çalışmalar yapması gerekir. ■

İLİM VE İRFAN KANDİLİ: TİLLOLU HAFİZ TAHA

Bünyamin ALBAYRAK
Ahmet ÜNAL

Islam nurunun ve Hz. Muhammed'in (s.a.s) aşkının hayatına ve sesine yansıdığı, ilim ve zühdü hayatında birleştiren öncü bir âlim. Güzel sohbeti ve tatlı diliyle İslam'ın yüce hakikatlerini her ortamda anlatan bir din görevlisi. Hayatının sonuna kadar öğrenmekten ve öğretmekten geri durmayan bir müderris, Muhammed Taha Gültekin, nam-ı diğer Tillolu Hafız Taha.

Muhammed Taha Gültekin, 1938 yılında Tillo'da dünyaya gelir. Babası İsmail Fakirullah hazretlerinin torunlarından ve soyu Hz. Abbas'a dayanan Molla Muhammed, annesi ise Fadila Hanım'dır. Muhammed Taha, küçük yaşından itibaren eğitim hayatına başlar. Önce bölgenin önemli hocaları arasında yer alan kurra hafız Muhammed Efendi'nin yanında Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenir. 11-12 yaşlarında Cenab-ı Allah'ın inayeti, Molla Halil Toprak Hoca'nın vesilesiyle hafızlığını ikmal eder. Akabinde Molla Muhammed Hoca'nın yanında Arapça eğitime başlayarak sarf ve nahiv ilimlerini tahsil eder. Bu süreçte bir yandan İslami ilimleri öğrenirken diğer yandan Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek isteyenlere dersler verir. Ramazan aylarında imamlık yapmak için ağabeyi ile birlikte civar illere seyahatler eder. Yaşı küçük olmasına rağmen Kur'an-ı Kerim okumadaki mahareti ve sesinin güzelliği sayesinde bölge halkı tarafından takdir edilir ve rağbet görür. Hafız Taha Hoca'nın önemli özelliklerinden biri de ilimle beraber irfan dünyasını da kemale ulaştırmak için gayret göstermesidir. İslam geleneğinde

ilim ve irfan sahibi âlim ve ariflere "zü'l-cenaheyn" yani çift kanatlı denilmiştir. Esasen Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizdeki medreselerde her bir talebenin zü'l-cenaheyn olmaları için bir yandan Arapça, akaid, tefsir, fıkıh, hadis gibi ulum-i İslamiye öğretilirken diğer yandan da tasavvuf ile kalbin perdelerini aralamalarına, böylelikle zühd ve takvaya ulaşmalarına destek olunmaktadır.

Muhammed Taha Gültekin, 1959 yılında Müzeyyen Hanım'la evlenir. Bu evlilikten 4 oğlu, 3 kızı dünyaya gelir. 1961 yılında askerlik vazifesini yerine getirmek için Tillo'dan ayrılan Hafız Taha iki sene vatan borcunu ödedikten sonra tekrar Tillo'ya döner. Tillo Ulu Camii imamı ve bölgenin önde gelen âlimlerinden olan Molla Bedreddin Sancar'ın yanında ilim tahsiline kaldığı yerden devam eder. 1964 yılına gelindiğinde Tillo Ulu Camii'ne müezzin kayyım olarak ataması yapılan Hafız Taha, böylece Diyanet İşleri Başkanlığımızda ilk resmî görevine başlamıştır. Hafız Taha, başta Erzurumlu İbrahim Hakkı hazretleri olmak üzere İsmail Fakirullah, Sultan Memduh, Hafız-ı Şirazi, Molla Cezeri ve Fuzuli gibi pek çok âlim ve ediplerin divanlarını, şiirlerini ilgiyle okumuş, sesinin de güzel olmasıyla bunlardan yaptığı seçkiler ile pek çok kasideyi seslendirmiştir.

1971 yılında Hocamız, Gaziantep'te Çınarlı Camii'nde imamlık görevine başlamıştır. Burada da Kur'an-ı Kerim ve ulum-i İslamiye'yi öğretme aşkından geri kalmamış, cami ve bitişindeki odayı bir ilim meclisine çevirerek çevrede bulunan talebelere dersler vermeye devam etmiştir. Gaziantep'te vazife yaptığı süre zarfında ilahiyat ve diyanet alanında hayırlı hizmetlere vesile olan nice talebelerin yetişmesine öncülük etmiştir. Hafız Taha, Gaziantep'teki görevinin akabinde Siirt el-Fahr Camii müezzinliğine naklen geçmiştir. Hocamız, bu camide bir yandan vazifesini icra etmiş diğer yandan da ilim ile iştigal ederek talebe okutmuştur. 1981 yılında girdiği imam hatiplik imtihanını kazanmış, akabinde Tillo'ya dönerek Sultan Memduh Hazretleri Camii'nde imam hatip olarak görevine devam etmiş, 1998 yılında emekliye ayrılınca ya kadar bu camiyi bir ilim yuvasına dönüştürmüştür. Hocamız, emekliliğe ayrıldıktan sonra da günün büyük bir kısmını camide geçirmiştir. Ziyaret amacıyla Tillo'ya gelenlerle camide sohbet halkaları düzenlemiş, vaaz ve nasihatlerde bulunmuş ve bunu İslam dinini anlatmak için bir vesile görmüştür. Özellikle Kur'an ve sünnet yolunda bir hayat benimsemeye dair sürekli telkinleri olmuştur. Zaman içerisinde sabah namazını kılmak ve sonrasında Hafız Taha'nın sohbetinde bulunmak maksadıyla farklı illerden yoğun bir ilgi olmuştur. Güler yüzü, vaaz ve nasihatıyla insanların kalbine dokunmuş, binlerce insanın dinî hayatına rehberlik etmiştir.

Hafız Taha, bir insanın güzel bir isme sahip olmasını önemsemiş ve güzel isimler üzerinde çokça durmuştur. Ziyarete gelen şahısların isimlerini teker teker sorar içlerinde yanlış çağrışım bulunan isimleri değiştirip ekseriyetle de Muhammed veya Ahmet isimlerini koymuştur. Hafız Taha, ümmet-i Muhammed'in derdiyle dertli idi. Müslümanların tefrikadan kurtulup izzete kavuşmaları için iman ve salih amel düsturuyla çok çalışmaları gerektiğini söylemiş, birlik ve beraberlikten asla ayrılmamalarını tavsiye etmiştir. Millî ve manevî değerlerle kuşanmış sağlam bir aile yuvası için evde Kur'an okunmasının, başta sabah namazı olmak üzere beş vakit namazın kılınmasının gerekliliği üzerinde çokça durmuştur. Yanına gelenlere mutlaka dinî eserler hediye etmiş, okumalarını tembihlemiş,

gençlere ve özellikle talebelerine şu tavsiyelerde bulunmuştur: "Hayatınız boyunca namazlarınızı tadil-i erkâna uygun olarak kılın. Hayatınıza fayda verecek dinî eserleri çokça okuyun. Salih arkadaşlar edinin. Farzları yerine getirin. Büyük günahlardan kaçının. Bunun yolu ise güzel ortamlarda ve Allah'ın sadık kullarıyla beraber olmaktan geçmektedir."

Hafız Taha, 2019 yılında bir hac seferinden döndükten sonra hastaneye kaldırılır ve uzun bir süre tedavi görür. Hastalığının çok şiddetli olduğu anlarda bile en ufak bir şikâyetle bulunmaz. Kendisini kontrole gelen doktorlara "Allah'tan gelen hiçbir şeyden şikâyetçi değilim, ölümden korkmuyorum ve de hazırım." diyerek ağrılarından söz etmez. Tillo'da medfun İsmail Fakirullah'a bir defasında "Hocam! Bu kadar ilmî birikime sahipsiniz. Neden hiç kitap yazmadınız ve ilmî birikiminizi bir metne aktarmadınız?" diye soranlara o, "Biz Erzurumlu İbrahim Hakkı'yı yazdık ya!" diye cevap vermiştir. Evet, öncü âlimler sadece geride bir kitap bırakmayı sadaka-i cariyeye olarak görmemişler, yetiştirdikleri her bir talebeyi de kendilerinden sonraya bıraktıkları sadaka-i cariyeye olarak bilmişlerdir. Tillolu Hafız Taha Hocamız da belki kendisinden sonraya okunacak bir kitap bırakmadı. Ancak o, arkasından amel defteri kıyamete kadar kesilmeyecek faydalı ilim, güzel talebeler ve hayırlı evlatlar bıraktı.

Muhammed Taha Gültekin nam-ı diğer Tillolu Hafız Taha, tedavi gördüğü Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde 30 Ekim 2019'da fânî âlemden baki âleme göç etti. Ertesi gün, kendisinin de ilk müezzinliğe başladığı cami olan Tillo Ulu Camii'nde Hocası Molla Bedreddin Sancar'ın kıldırıldığı cenaze namazının ardından on binlerce seveninin dualarıyla Tillo Mezarlığı'na defnedildi.

Bu vesileyle Hocamız gibi sadaka-i cariyeye kabilinden olacak hayır ve hasenatlar bırakmayı, salih evlatlar ve başarılı talebeler yetiştirmeyi bizlere de nasip etmesini Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyoruz. Başta Hocamız Hafız Taha olmak üzere hak ve hakikat yolundan bir an olsun ayrılmayan, ilmiyle amel din görevlilerimiz ve hademe-i hayrattan ahirete göç edenlere Rabbimizden rahmet; hayatta olanlara sağlık, sıhhat ve afiyet diliyoruz. ■

AYIPLARI ÖRTMEDE GECE GİBİ OLMAK

Dr. Lamia LEVENT ABUL
DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Her türlü eksiklik ve noksanlıktan beri, tüm kemal sıfatlarıyla muttasıf olan sadece Hak Teâlâ'dır (c.c.). İnsan ise hatayla, kusurla maluldür. Hatalarına ve eksikliklerine rağmen Yüce Yaradan insanı hiç yalnız bırakmaz "kulum" diyerek seslenir, affetmek için fırsatlar verir. Kul ne zaman çağırırsa Rabbini hep yanında, yakınında bulur. (Bakara, 2/186.) Yüce Allah'ın biz kullarına olan sevgisi ve merhameti öyle büyüktür ki bir hata veya kusur işlediğimizde hemen aşikâr eylemez. Onları en güzel şekilde set-reyler. Çünkü O Gafur'dur; hata ve kusurları örten, günahları bağışlayan, onun iç yüzünü insanlara bildirmeyen, ifşa etmeyendir.

Allah Teâlâ, şahit tuttuğu resulüne kendisinin "Gafuru'r-Rahim" (Hicr, 15/49.) olduğunu kullarına bildirmesini emir buyurur. O'nun her şeyi kaplayan rahmeti, kullarının ayıplarını örtmek, gizlemek ve günahlarını affetmek şeklinde tecelli eder. O, "Gafuru'l-Vedud"dur. (Buruc, 85/14.) Kulları tarafından çok sevildiği gibi kullarını da çok sever. O'nun sevgisi kulları hata ve günah işlese de devam eder. Bu sebeple kulunun günah işledikten sonra tövbe etmesiyle büyük sevinç duyar. (Müslim, Tevbe, 3.) O, "Gafurun-Halim'dir." (Bakara, 2/235.), kullarına tövbe etmeleri için mühlet verir, hemen cezalandırmaz. O, hep kullarını affedici, setredici ve sonsuz merhametiyle sarıp sarmalayandır.

İmam Gazali, Hak Teâlâ'dan kuluna yönelen bu setrin tecellilerini şöyle sıralar: İlk olarak Cenab-ı Hak, bedenın çirkin görünen organlarını içte gizlemiş, güzel olanlarıyla örtüp süslemiştir. İkinci olarak insanın kötü duygu ve düşüncelerini iç dünyasında gizlemiş, kendisinden başkası ona muttali olmamıştır. Üçüncü olarak da kişiyi başkalarının yanında mahcup duruma düşürecek günahlarını affederek imanını koruduğu takdirde kötülüklerini sevaplarla örteceğini vadetmiştir. (Bekir Topaloğlu, Gaffar, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 13, s. 286.) Eğer onun güzel örtüşü olmasaydı yeryüzü kötülüklerle dolardı. İmam Gazali'nin ifadesiyle kimse bir birine bakacak yüzü dahi olmazdı.

Cenab-ı Hak "Settaru'l-Uyub"dur. O, insanın ayıplarını örttüğü gibi kullarının da bu ahlakla ahlaklanmasını sever. İnsan kendi kusur ve hatalarının ifşa edilmesini istemez. Aynı şekilde başkalarında gördüğü hata ve kusurları da yaymayıp örtmelidir. Yüce Allah, insanların gizli hâllerinin ve özel hayatlarının araştırılmasını da yasaklamıştır. (Hucurat, 49/12.) Görülen birtakım kötülüklerin açıklanma-

yıp örtülmesi güzel ahlakın göstergesidir. Öyle ki Allah Teâlâ, zulme uğramak dışındakötü bir sözün söylenmesini dahi hoş karşılamaz. (Nisa, 4/148.) Eğer insan gördüğü hata ve kusurları örterse Allah Teâlâ da onun ayıplarını kıyamet gününde örter. Her kim de Müslüman kardeşinin ortaya çıkmasını istemediği bir ayıbını ortaya çıkarırsa Allah Teâlâ da onun ayıbını açığa çıkarır. (İbn Mace, Hudud, 5.) İnsan, başkalarından önce kendi iç dünyasını temizleyip arındırmaya muhtaçtır. Bunun için dikkatini kendi hatalarına ve eksikliklerine vermesi ve onları düzeltme yoluna gitmesi kendi hayrınadır. Çünkü her insan kendi yaptıklarından sorumludur. Kendini düzeltmeyen başkalarına da faydası olmaz.

Hataları ve ayıpları örtmek, onları görmezden gelmek şeklinde anlaşılmamalıdır. İnsan, gördüğü yanlışlıkları ve eksiklikleri “emr-i bi’l-maruf nehy-i ani’l-münker” vazifesinin bir gereği olarak elbette dile getirebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken üsluptur. İnsanlara hatalarını onları rencide etmeden, kınamadan, ayıplamadan, nezaketle söylemek uygundur. Fahri kâinat Efendimiz (s.a.s.) insanların hatalarını yüzlerine karşı açık bir şekilde ifade etmez, örterdi. Gördüğü yanlışları isim vermeden genel ifadelerle ahabına söylerdi. Çünkü hataların yüze vurulması hayâ duygusunu zedeler. Hayâ duygusunu kaybeden insan ise alenen kötülükleri işleme yoluna gidebilir. Bu ise insanın bozulmasıdır. Hâlbuki hikmetli bir üslupla, kırma-

dan incitmeden ve nasihatten fayda umacağını düşündüğümüz kişilere uyarıyı yapmak gerekir.

İnsan nefsi bazen de kendini temize çıkarmak için başkalarını hata ve kusurlarından dolayı kınama yoluna gidebilir. Bir hadis-i şerifinde: “Müslümanlara eza vermeyin, onları kınamayın, kusurlarını araştırmayın. Zira kim Müslüman kardeşinin kusurunu araştırırsa Allah da kendisinin kusurlarını araştırır. Allah kimin kusurunu araştırırsa onu, evinin içinde bile olsa rüsva eder.” (Tirmizi, Birr, 85.) buyuran Hz. Peygamber (s.a.s.) bizleri kınamaktan menetmekte ve kişinin kınadığı şey başına gelmeden ölmeyeceği uyarısını yapmaktadır. (Tirmizi, Kıyamet, 53.) Hz. Mevlana, bir kimseyi kusurundan dolayı ayıplayan ve bunu söyleyen kimsenin o kusuru satın almış olduğunu söyler. O, dört arkadaşın namazını anlattığı hikâyede bu durumu resmeder: Dört arkadaş namaz kılmak üzere bir mescide giderler. Her biri kendi hata ve noksanlıklarının idraki içinde samimi bir niyetle namaza başlar. Bu sırada mescidin müezzini içeri girer. Namaz kılan kişilerden biri namaza durduğunu unutarak müezzine ezanın okunup okunmadığını sorar. Diğer, arkadaşına namazda olduğunu ve konuşarak namazını bozduğunu hatırlatarak susmasını tavsiye eder. Üçüncü kişi de ikinciye, neden onda kusur bulduğunu, kendisinin de konuşarak aynı kusuru işlediğini söyler ve “Sen kendine bak, öğüdü kendine ver.” diye uyarır. Dördüncü kişi, arkadaşlarının işlediği ha-

taları işlemediği için Allah’a şükreder. Hz. Mevlana her dördünün de namazlarının bozulduğunu söyler. Çünkü başkalarının hata ve ayıplarını görüp ifşa edenler, o hataları işleyenlerden daha çok hataya düşmüş olurlar. Birini hatasından dolayı ayıplayan aynı hataya düşer.

Hep iyilik ve güzellikleri gören, kötülük ve çirkinlerden sarfınazar edenler ne saadetli insanlardır! Böylesi güzel bakışa sahip olmak Rabbimizin bir lütfudur. İnsan bakarken bile temiz bir niyetle nazar etmeli. O zaman dikenin değil gülü görür. Sadi Şirazi bu hakikati ne güzel ifade etmiş: “Şunu bil ki bu dünyada başkalarının hep iyi taraflarını görenlerin yarın mahşer günü kusurları görmezlikten gelinir. Ey akıl sahibi! Gül, dikenle beraber bulunur. Senin dikenle ne işin var? Gülü demet yap... Eğer tabiatında daima ve yalnız kusurları görmek varsa tavus kuşunda çirkin ses ve ayaktan başka bir şey görmezsin.” İnsan neyi ararsa onu bulur. Nasıl bakarsa öyle görür. Noksan ve kusur bulmak için bakarsa onu görür. Ama bakışını güzel olana çeviren, gönül gözüyle bakan da güzeli bulur.

Rabbimizin bize bakışı da böyle güzel değil midir? Onca hatalarımıza rağmen bizden hiç vazgeçmeyen Hak Teâlâ hakiki dost ve sevendir. Çünkü ancak hakiki dost olan tüm kusur ve hatalarıyla sever, yanında olur insanın. Öyleyse o yüce dostun hatırına affedelim ki affa nail olalım, kusur örtelim ki kusurumuz örtül-sün vessalam... ■

Antalya / Muratpaşa Yüce Camii İmam Hatibi

Hasan KOÇ

“Engelli kardeşlerimizle yaptığımız programlar toplumda engellilere karşı farkındalık ve hassasiyet oluşturdu.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Din gönüllüsü olarak engelli kardeşlerimize yönelik pek çok faaliyet gerçekleştiriyorsunuz. Bunlardan kısaca söz eder misiniz?

Cami görevimin yanı sıra ev ziyaretlerinde bulunurken engelli bir kardeşimizi ziyarete gittiğimde Kur'an öğrenme talebiyle karşılaştım. Camimizde engellilere erişim o yıllarda yoktu. Caminin bahçesinde engelli kardeşlerimizle Kur'an eğitimine başladık. Kısa sürede camimize engelli asansörü, rampa tedarik ederek engelli kardeşlerimizle camide buluştuk. Kur'an eğitimi ve dinî bilgilerle engelli kardeşlerimizin taleplerine yardımcı olmaya çalıştık. Bu kardeşlerimizden ilahi korusu kurarak Antalya'mızın muhtelif yerlerinde programlar icra etmeye başladık. 2009 yılında başlamış olduğumuz bu hizmetleri genişletmek için Antalya Müftülüğümüz tarafından engelli koordinatörü olarak görevlendirildikten sonra kamu yararına çalışan engelli dernek ve vakıflarla iş birliği yaparak birçok engelli kardeşimize ulaşmaya başladık. İlçelerden engelli koordinatörü seçerek oradakilere de ulaşmayı planladık.

Engelli koordinatörlüğüne görevlendirildikten sonra Antalya Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, rehberlik ve araştırma merkezleri, özel eğitim okulları ile istişarelerde bulunarak özel eğitim okullarında ve rehabilitasyon merkezlerinde düzenli olarak haftanın belirli günlerinde manevi rehberlik hizmetinde bulunmaya başladım. Aile ziyaretleri, seminerler, gezi turlarıyla birçok engelli birey ve aileleriyle görüştüm. Bunun yanında Müdürlüğümüz huzurevlerinde görev verdi. Gönüllük esasına dayalı olarak huzurevlerinde Kur'an eğitimi, din bilgisi dersleri vermeye başladım. Özel eğitim okulları ile huzurevlerini çeşitli etkinlik ve programlar ile bir araya getirdim. 2009 yılında resmî olarak başlamış olduğum engellilere ve huzurevi sakinlerine yönelik manevi rehberlik ve din eğitimlerine düzenli bir şekilde devam etmekteyim.

Engelli ve hasta kişilerin diyet ve tedavi amaçlı kullandıkları glütensiz ekmek yapma fikri nasıl oluştu ve bunu nasıl hayata geçirdiniz?

Engellilerimize yapmış olduğumuz hizmetlerde soru ve sorunlarıyla ilgilendim. Otizm özel eğitim okulunda bir annenin glütensiz diyet yapması gereken çocuğuna bu diyetin çok

pahalı olması sebebiyle glütensiz ekmeği alamadığı için çocuğunun sık sık krizlere girdiğini öğrendim. Araştırmalarım göre glütensiz ekmeğe özellikle çölyak, down sendromlu, zihinsel engelli, gelişimi yavaş ilerleyen çocuklar gibi birçok hastamızın ihtiyacı olduğunu öğrendim. Bu eylem ve planımı Antalya Müftülüğümüze sundum. Glütensiz un temini ve yapımıyla ilgili hassasiyetleri Tarım İl Müdürlüğünden öğrendim. Antalya halinde bulunan laboratuvarında analiz ve tahlilleri yaptırdım. O glüten tahlil sonuçlarıyla üreteceğimiz ekmeğe ekşi maya oluşturdum. AFİYET ismini verdiğimiz glütensiz ekmeğimizi ailelere ücretsiz bir şekilde ulaştırdık. 1 yılda 3,5 ton ücretsiz ulaştırdığımız ekmeğimizin birçok engelli kardeşimizin tedavisine de yardımcı olduğu tespit edildi. İlk önce her ayın son perşembe ve cuma günleri dağıtmaya başladığımız ekmeği, önemine binaen 7/24 olacak şekilde erişime açtık.

Engellilere ve cemaatinize yönelik bu hizmetleriniz insanlar nezdinde nasıl bir karşılık buldu?

Gönüllülük esasına dayalı, hiçbir karşılık beklemeden yapmış olduğum bu hizmetler sivil toplum kuruluşlarını ve kurumları birleştirdi. Yaptığımız programlarda engelli kardeşlerimize vermiş olduğumuz özel görevler toplumumuzda engellilere bakış açısını değiştirdi. Toplumda bir farkındalık ve hassasiyet oluşturdu. Sürdürülebilir

gönüllülük esasına dayalı hizmetlerimiz ile engelli kardeşlerimiz ve ailelerinde güven tesis edildi. Bu durum, hem engelli kardeşlerimizin hem de engelli ailelerinin yalnız olmadıkları ve onlara yardımcı olmaya çalışan kişilerin bulunduğu inancını güçlendirdi.

Çalışmalarınız, hizmetleriniz arasında unutamadığınız bir anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Bu hizmetleri yaparken unutulmayacak birçok anım oldu. Bunlardan birisini paylaşmak istiyorum. 2018 yılı Miraç Kandili'ni idrak edeceğimiz gün camimizin bahçesinde düzenlemiş olduğumuz engellilerin de aktif görev aldığı programımızda bir aile yanlarında 6-7 yaşlarında kız çocuğu ile özel bir durumlarını paylaşacaklarını bildirdi. Aile, yanındaki kız çocuğunu biraz uzaklaştırıyor ama kız çocuğu yine yanımıza geliyordu. Anne ve baba 6 aylık bir çocuklarının olduğunu, gittikleri doğum kontrollerinde bu çocuğun engelli doğacağını, tıbben de engelli doğacağı için kürtaj yoluyla çocuğun alınabileceğini öğrenmişler. Bu durumu yakınlarıyla paylaştıklarında birçok yakını, "Dünyaya bir engelli çocuk getireceksin, öyle olmaktansa çocuğu aldırın." demiş. Anne ve babanın şefkat ve merhameti buna razı olmazken meseleyi bir de benimle görüşmek istemişler. Duruma vâkıf olunca hemen gülümseyerek bundan sonra maddi ve manevi olarak yanlarında olacağımı

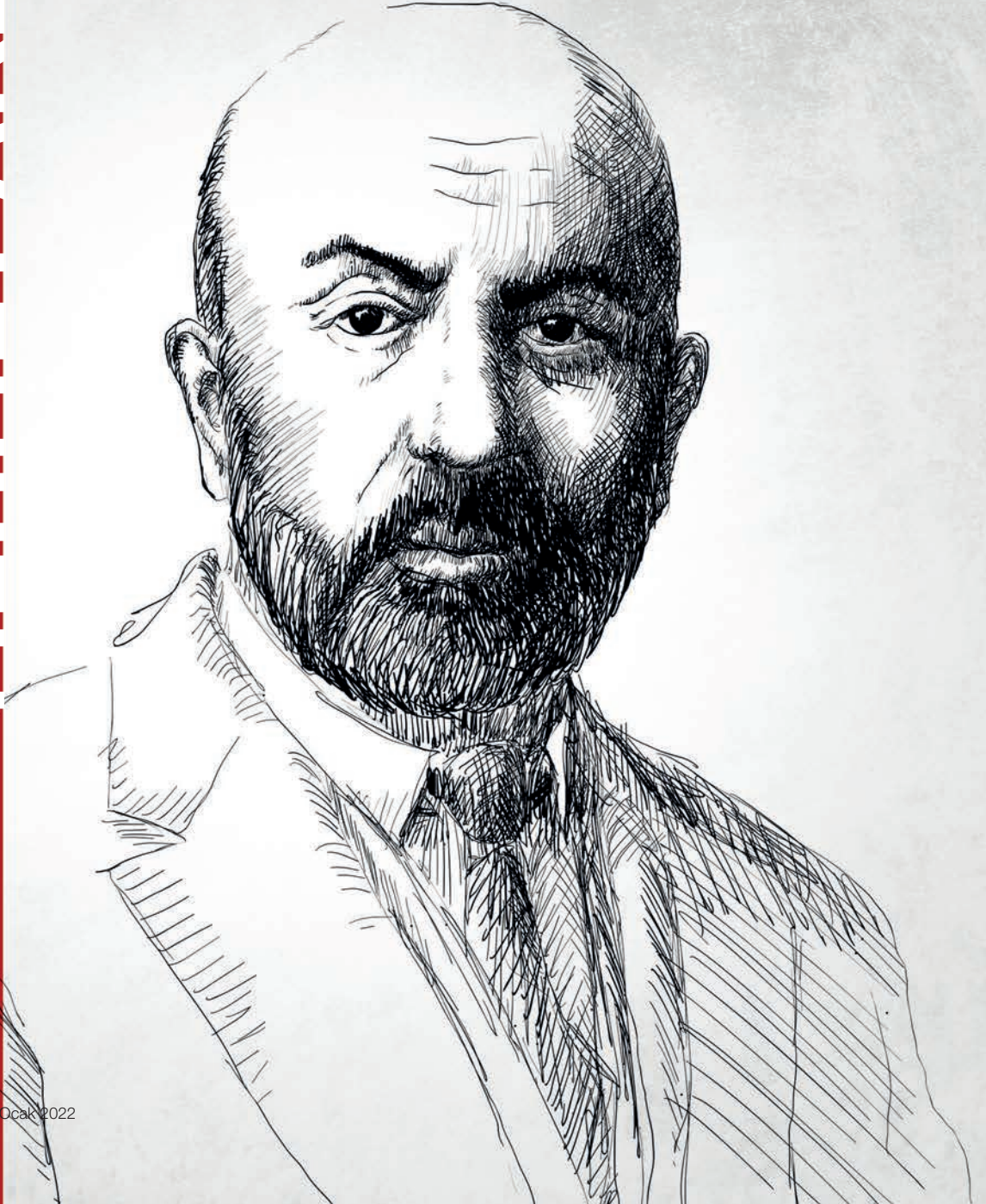
bildirdim. Dinen de bunun kesinlikle uygun olmadığını paylaştım. Miraç Gecesi'nde de bu durumu cemaatimle paylaşacağımı ve kendileri için özel dua yapacağımı söyledim. Bu moral ile anne baba duymasını istemedikleri kız çocuğuna sarıldılar. Aileye gösterdiğimiz ilgi ve alakamız kısa sürede onlarda motivasyon oluşturdu. Çocuk sağlıklı bir şekilde dünyaya geldi. O güzel çocuk şu anda bir yaşında. Çocuklar ölmesin... Bir can kurtaran bütün dünyayı kurtarmış gibidir. Bir cana kıyan da bütün dünyayı katletmiş gibidir.

Kazanmış olduğunuz tecrübelerinizden hareketle sizin gibi din hizmetinde bulunan görevlilerimize yönelik neler söylemek istersiniz?

Peygamber Efendimizin fakire, yetime, ihtiyaç sahiplerine yönelik hassasiyetini unutmamalıyız. Öncelikle bizim bu mirasa sahip çıkmamız gerekiyor. Bu sahada çalışacak olan kardeşlerimiz bağlı oldukları kurum ve amirleri ile sıkı bir iletişim ve bağ kurmalı. Yapılacak olan hizmetler gönüllülük esasına dayalı aslî görevimizi hiç aksatmadan yapılmalı. Hiçbir engel ve sorundan şikâyetçi olunmamalı. Zira çalıştığımız alan engel ve sorunlarla hayatını idame ettiren kardeşlerimizin alanıdır. Yapılacak olan hizmetler sürdürülebilir olmalı. Programlar aksatılmamalı, herhangi bir işten dolayı gidilemeyecek ise mutlaka bizleri bekleyen kardeşlerimize haber verilmeli. ■

VE MEDENİYET ETRAFINDA

Reşit Güngör KALKAN

Mehmet Akif'in hayatı, mücadelesi ve beklentileri, Türkiye'nin dört başı mamur fotoğrafını vermektedir bizlere. Yaşadığı şartlar ve dönem göz önünde bulundurulduğu vakit görülecektir ki onun feveranı salt sanat veçhesiyle, daha doğrusu sanat ve edebiyat adına yeni buluşlar etrafında toplanan dönemin aydınlarına asla hokkabazlık sunmak olmamıştır. Öyle ki sanatını inancının çizdiği ve emrettiği doğrultuda kullanmaya azami gayret gösteren Mehmet Akif, düşüncesini oluştururken yaşadığı dönemlere paralel olarak II. Abdülhamid'le başlayan, II. Meşrutiyet'in ilanı ile devam eden, akabinde Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele ve nihayetinde cumhuriyetin ilanı ve birbirini takip eden yeni Türkiye'deki birtakım inkılâplar vs. bütün yönleriyle yaşadığı çağın basiretli bir tanığı olarak İslam'ın izzeti ve ikbali adına, ilmin bütün şubeleriyle hemhâl olmuş, sanatının gereği olarak bütün baskı, pozitivist akımlar ve garazkâr tutumlar arasında son nefesini verinceye değin dik durmayı başarmış abidevi bir şahsiyettir.

Onun adına ve onu hatırlatan bütün prensipleri, doktrinleri, kurumları, grupları ele almış olanlar gerçek Mehmet Akif'i tanıyıp anladıkları ölçüde onu doğru değerlendirmeleri mümkün. Fakat bütün tafsilatıyla zaman alacak bu uğraş, doğrusu ülkemizde unutulmuş birtakım isimlere mukabil, o ve eserleri söz konusu olduğunda farklı bir anlam bütünlüğüne ulaşarak kavranabiliyor ancak. Zira onun hayatında yer edinen biricik gerçek, elbette ki İslam'dı. En umutsuz olduğu zamanlarda bile şeksiz, şüphesiz iman ettiği doğrular boyunca, devrin hiçbir teklifine boyun eğmeksizin ulaştığı nefis terbiyesiyle gerçek bir aydın, Doğulu bir münevver olarak milletin geçmişine ve geleceğine dair duyduğu özlem ve endişe arasında, hissettiği ıstırapın millet aynasındaki yansımalarını Safahat'ta göstermişti. Safahat bu anlamda sadece Türk'ün değil bütün İslam toplumunun biricik avazı, muhteşem çığlığıdır.

Kaçınılmaz bir olgu olarak medeniyet ve terimsel uçları, Batı karşıtlığının temel argümanları olarak ileri sürülemez. Hiç şüphesiz medeniyet enstrümanları, bir yaşam biçimi olarak öngörülüyordu. Yani enstrüman olarak medeniyet, doğruluğu kendinden menkul biçim ve düşünce mirasını bir ön kabul olarak dayatmaya karar verdiği andan itibaren enlemler ve boylamlar değişmeye başladı. Bu durumu daha I. Dünya Savaşı yıllarında fark eden Mehmet Akif, medeniyet bağlamında derin tahliller yapar. Asli değerler olarak gördüğü din, dil, kültür ve geleneği Batı'nın tekniği ve ilmi karşısında yeniden değerlendirme ihtiyacı hisseder. Toplumların ve bireylerin iç dinamikleriyle kurduğu bu bağı, milleti millet yapan unsurlar hanesine dâhil ederek tabii olarak mercek altına alır. Zira kültürünü, dilini, geleneğini kaybeden toplumların saygıdan mahrum kalarak asli hüviyetlerinden soyutlanacaklarını özellikle tekrar eder.

*“Evet, ulûmunu asrın şebaba öğretelim;
Mukaddesata, fakat çokça ihtiram edelim”*

Öteden beri Müslüman münevverin kutsal karşısındaki tutumu, önemli ölçüde taşıdığı kimlikle mündemiçtir. Kutsal olana karşı

Mehmet Akif, İslam'ın izzeti ve ikbali adına, ilmin bütün şubeleriyle hemhâl olmuş, sanatının gereği olarak bütün baskı, pozitivist akımlar ve garazkâr tutumlar arasında son nefesini verinceye değin dik durmayı başarmış abidevi bir şahsiyettir.

Mehmet Akif'in fikir ve sanat mücadelesi bütünüyle İslam olmak, her yönüyle Kur'an bağlamında şekillenecek bir cemiyet hayatı teşekkül etmek arzusuyla doluydu.

saygının, sevginin zayıfladığı zamanlar, aynı zamanda Müslümanların iletişim kanallarının da zayıfladığı zamanlar olarak göze çarpmaktadır. Bu yönüyle medeniyet tasavvurunu sosyal, kültürel ve iktisadi açıdan en tutarlı taraflarıyla irdelemek, ele alarak çıkarımlarda bulunmak gerektiğini ifade etmektedir. Yetişme çağlarından beri yenilik taraftarı olarak Mehmet Akif, iyinin iyi olduğu için, kötünün de kötü olduğu için benimsenip terk edilmesi gerektiğini söyler. Yani hayatının bütününe bakıldığında, medeniyet kavramı etrafında asla bağnaz bir tutum sergilemez. İnsanın çalışmasından başka bir şey elde edemeyeceğini sıklıkla vurgular. Medeniyetin bu aşamada, bireylerin hiç bıkmaksızın çalışmalarıyla, üstün gayretleriyle oluşturabilecekleri bir şey olduğunu savunur.

"Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz; Sade Garb'in, yalnız ilmine dönsün yüzünüz. O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin; Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin! Fen diyarında sızan na-mütenahi pınarı, Hem için, hem getirin yurda o nafi suları, Aynı menbaları ihya için artık burada, Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada."

Akif'in medeniyet ve Batı görüşü hakkında ki şu tek cümlesi dahi onun hayat algısını ortaya koyuyor olması bakımından oldukça önemlidir; "Avrupalıların ilimleri irfanları, medeniyetteki, sanayideki terakkileri inkâr olunur şey değildir. Ancak insaniyetlerini, insanlara karşı olan muamelelerini kendile-

rinin maddiyattaki bu terakkileri ile ölçmek katiyen doğru değildir. Heriflerin ilimlerini fenlerini almalı fakat kendilerine asla inanmamalı, asla kapılmamalıdır." Süleymaniye Kürsüsü'nde toplumsal kalkınma hamlesinin nasıl olması gerektiğine dair sır olarak görülen hususu şöyle açıklar:

"Öyle maymun gibi, taklide özenmek bilmez; Hiss-i milliyeti sağlamdır onun eksilmez. Garb'in almışsa herif, ilmini almış yalnız, Bakıyorsun: eli san'atlı, fakat, tırnaksız!"

Bir kanaat da şudur: Sırrı-ı terakkinizi siz, Başka yerlerde taharriyle heveslenmeyiniz Onu kendinde bulur yükselecek bir millet; Çünkü her noktada taklit ile sökmek hareket."

Hemen belirtmek gerekir ki vefatından sonra hakkında belki onlarca, yüzlerce eser kaleme alınmış ve çeşitli platformlarda sempozyumlar, paneller, konferanslar tertip edilmiş ve yine çeşitli zamanlarda çeşitli gruplarca Safahat okumaları yapılmış olmasına rağmen, Mehmet Akif'in millet hayatında ne anlam ifade ettiği, onun bütün hüviyeti ve tafsiyatıyla tanındığını söylemek "belki"lerle dolu bir cevap olarak dönecektir bize. Zira bütün teferruatıyla bir münevverin hatırası ve mücadelesi karşısında, İslam olduğunu söyleyen ve bu misyonun gereğini yerine getirme hususunda âdeti birbiriyle yarışarcasına bir tutum sergileyenler, doğrusu şartların ve zamanın ardına, getirdiklerine sığınarak günü kurtarma, yasak savma babında cümlelerle meseleyi halletmiş görünmektedirler. Elbette Mehmet Akif'in fikir ve sanat mücadelesi bütünüyle İslam olmak, her yönüyle Kur'an bağlamında şekillenecek bir cemiyet hayatı teşekkül etmek arzusuyla doluydu. Bu bilinçle oluşturduğu kişiliği ve eserleri şüphesiz ancak sahabe örneğine denk bir ayrıntı barındırıyordu. Bu ayrıntıların farkında olan ve onu bütünüyle anlamak ve gelecek nesillere aktarmak isteyenler bu doğrultuyu göz önünde bulundurarak eserlerini vücuda getiriyorlardı. Bu eserlerin gerek akademik gerekse alaylı tarafıyla emek mahsulü olduklarına şüphe yok. Kaldı ki Mehmet Akif kuru gürültülerin, sahte sevgilerin adamı olamayacak kadar mümessillikler taşıyordu.

Avrupa medeniyetine yönelttiği eleştirilerinde, çağın emperyal güçlerini ve onların maşalarını da birer birer ifşa eder. Bundan dolayı onun Avrupa düşüncesini, en azından medeniyet algısını büsbütün benimsediğini söylemek bu açıdan mümkün değildir. Zira Avrupa dediğimiz medeniyet tamamen ikiyüzlüdür. Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte, özellikle Çanakkale Savaşları'nda bu çirkin yüz açıkça ortaya çıkmış, ne kadar hayâsız, sefil, istilacı ve vahşi olduğunu bütün dünyaya göstermiştir.

*"Ah o yirminci asır yok mu o mahlûk-i asîl,
Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyla sefîl,
Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına,
Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maska yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyet denilen kahbe, hakîkat, yüz­süz."*

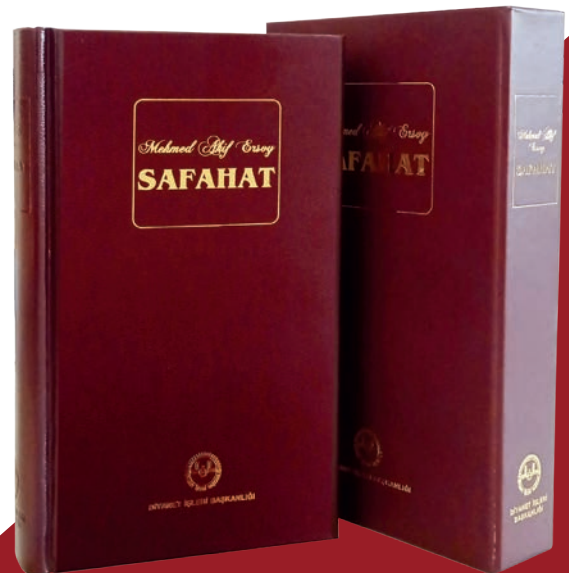
Söz konusu Avrupa medeniyetinin taşeronları Anadolu topraklarına girince özellikle İzmir'in işgaliyle birlikte, temel argüman bugün olduğu gibi o gün de hep aynıydı: "Türklerle medeniyet götürüyoruz!" Çağdaş medeniyetin işgal sırasında yaşattığı derin travmayla birlikte, gerçek yüzü de ortaya çıkmıştı aslında. Bu durumu yakından müşahade eden Mehmet Akif:

*"Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim îman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir îmânı boğar,
'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?"*

mısralarıyla örgüleştirebilir. Medeniyetin tek dişi kalmış canavara benzetilmiş olması, aslında Mehmet Akif'in kavram hakkındaki düşüncelerini somutlaması anlamında oldukça ilgi çekicidir. Canavar ulumaya başlayarak niyetini açıkça ortaya koymuştur. İstiklal Marşı'nda geçtiği hâliyle "Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir îmânı boğar / 'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?" gerçekçi bir yaklaşım olarak ayrıca Avrupa ve medeniyet temelli bir anakronizme işaret etmektedir. Çünkü Mehmet Akif kavram olarak "medeniyet" karşıtı değildir, tam tersine asıl yüzünü gösteren, çirkin ve kaba taraflarıyla insanı yok sayan bir düşünceye tahammül etmemektedir.

Yazının başında da ifade ettiğimiz gibi Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı'nın en sıkıntılı zamanlarında ilk gençliğini yaşamış, birçok acıyı derinden yaşayarak omuzlamasını bilmiş, "medeniyet" eksenli konularda ise oldukça tutarlı bir yaklaşım sergileyerek bu kavrama bilinçli bir açılım getirmiştir. Batı'nın sahip olduğu bilim, fen ve teknolojiye dair olumlu bir yaklaşım sergilediği hâlde, yine aynı Batı'nın emperyalist saldırganlığını ise hayatının hiçbir döneminde onaylamamıştır. Bu noktada Batı'yı büsbütün kabullenen veya reddeden bazı yaklaşımların yanlışlığına düşmeyerek iki yönlü bir yaklaşımla, moda ve sosyal yaşamı reddederken ilim ve teknik açısından yok saymayarak çağdaş bir tavır almıştır.

Şüphesiz medeniyet, varlığı itibarıyla tartışmalı tarafını yaklaşık iki yüz yıldır devam ettiriyor. Doğu-Batı ayrımı, sanayi, teknik ve bilim tartışmalarını da yedeğinde taşıyor. Bu yönüyle Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde başat bir öğe olarak yer alan "medeniyet" kavramı, güncelliğini yitirmeksizin kendisinden konuşturmaya devam edecek. ■

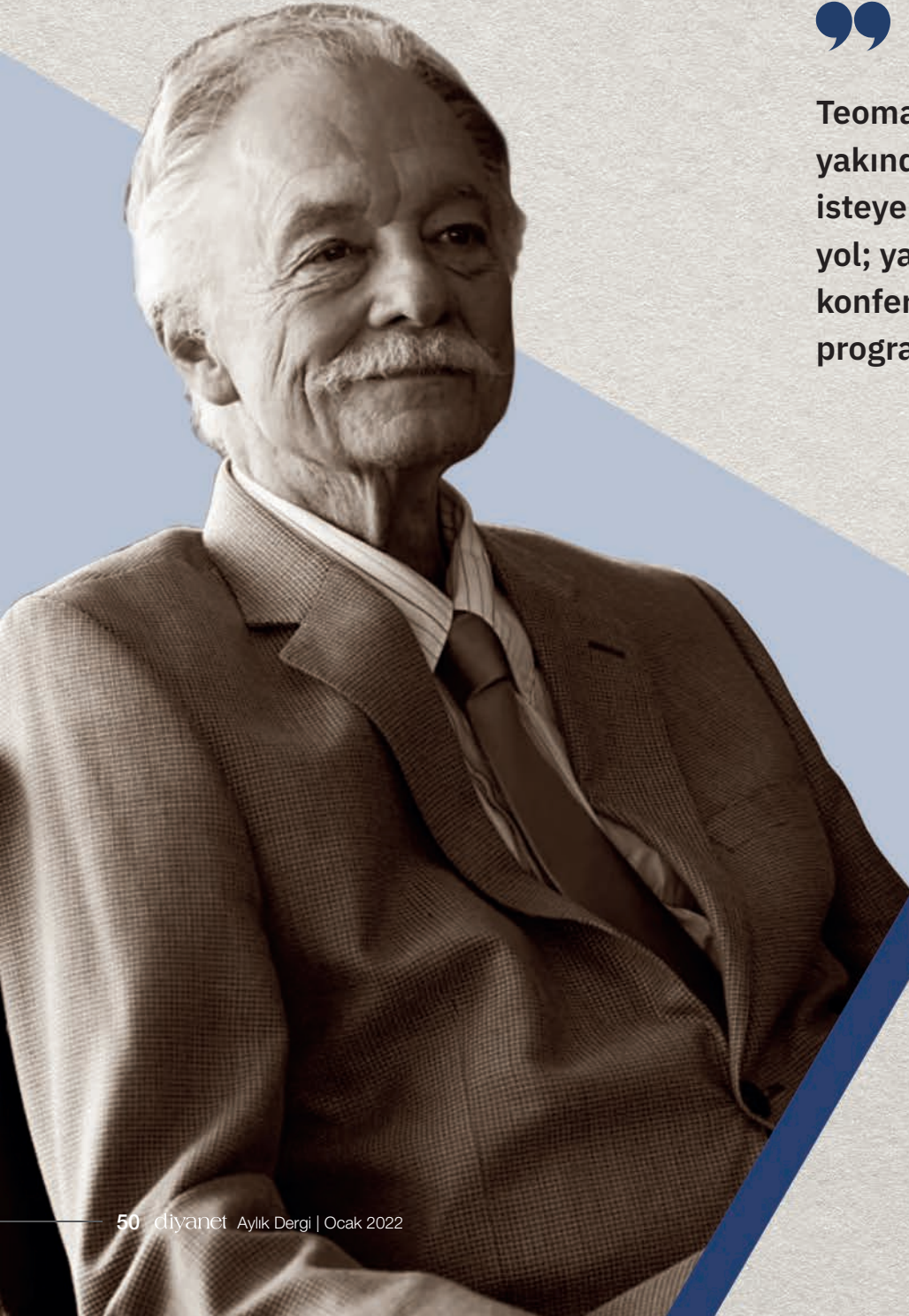
MAĞARADAN IŞIĞA BİR KÖPRÜ

TEOMAN DURALI

Ali Beytullah ÇAKIR

Teoman Duralı'yı daha yakından tanımak isteyenler için en sağlıklı yol; yazdığı eserleri, verdiği konferansları, yaptığı programları takip etmek.

“Başkasında görüp de nefret ettiğin şey, sana edeb olarak yeter.” Ömrünü “felsefe-bilim”in ne demek olduğuna adayan bir isim düşünün. Kalemle aldığı “Sorun Nedir?” adlı kitabın daha ilk sayfasında sizi Hz. Ali’nin bu meşhur sözüyle selamlıyor...

İtiraf etmeliyim ki bir felsefecisi olarak tanıyıp bildiğim Teoman Duralı’nın mezkûr kitabını alıp da ilk sayfada böyle bir sözle karşılaşmak beni fazlasıyla şaşırtmıştı. Zira alanım olmamasına rağmen felsefeye, düşünce tarihine meraklı fakat kafası çokça karışık toy bir üniversite öğrencisi olarak kendime bir çıkış yolu, bir menzil aradığım dönemlerdi. “Filozof ve felsefe ne demektir”e dair beylik yargılarla, sıg zanlarla dolu bir zihin dünyasına sahip olduğumu dün gibi hatırladığım dönemler...

“Sorun Nedir?”i büyük bir sancı, heyecan, şaşkınlık ve hayıflanmayla okuduğumu anımsıyorum. Evet, sancı duyuyordum zira metin daha ilk andan itibaren olağan dışı bir derinlikte olduğunu ayan beyan gösteriyor ve hakkıyla anlayamadığımı derinden hissettiriyordu. Heyecan duyuyordum zira kitapta sadece felsefe değil aynı zamanda tarih, coğrafya, edebiyat, dilbilim, kökenbilim, antropoloji, sosyoloji, ilahiyat, biyoloji vb. pek çok disipline dair derinlikli bölümler ve dünyanın pek çok yöresinde yaşandığı anlaşılan anılar vardı. Heyecanlanmama neden olan bir

başka etken de kitabın “Söz-başı” bölümünde Teoman Duralı’nın kullandığı şu cümle olmuştu: “Burada, din ile düşünce bakımından İslam vasfını taşıyan hikmeti esas edinmiş bir felsefe-bilim sistemliliğinin nasıl inşa olunabileceğinin yolunu yordamını araştırıp bulguların peşindeyiz.” Şaşıırıyordum zira metin, daha evvel hemen hiç karşılaşmadığım bir Türkçe ile muhatap ediyordu beni. Çok özgün, nevi şahsına münhasır, kudretli bir Türkçe... Felsefeye dair pek çok temel kavramın ana dilimdeki karşılıklarıyla dolup taşan bir anlatı... Örneğin Sokrates’in meşhur “daimon”u yerine “vicdan”ı, Herakleitos’un “logos”u yerine “maneviyat”ı, mitolojinin “kaos”u yerine “kargaşa”; “kozmos”u yerine “düzgünlük”ü, bilgi felsefesinin “refleksiyon”u yerine “teemmül”ü, “informasyon”u yerine “malumat”ı, “meditasyon”u yerine “tefekür”ü ve daha nice... Hayıflanıyordum zira nasıl olur da gerek bu kadar derinlikli bir eser neşredebilmiş gerek felsefeyi, hikmeti Türkçe olarak bu kadar seçik bir şekilde anlatabilmiş bir isimden bunca zaman bihaber kalmışım diye...

Bütün bu hayıflanmalarım, dua niyetine geçmiş olacak ki yıllar sonra kader bizi Teoman Hoca ile bir araya getirmişti. TRT2 bünyesinde 2018 yılında başlayan ve tam 94 bölüm sürecek olan “Teoman Duralı ile Felsefe Söyleşileri” programının edi-

törü olmak düşmüştü nasibime. Zihin dünyamın şekillenmesinde apayrı yeri olan bir üstatla bilfiil hoca-talebe, usta-çırak, baba-oğul ve dost olmak lütfuna mazhar olmuştum. Dost ifadesini burada bilinçli kullanıyorum. Zira kendisi her daim şunu hatırlatırdı bana: “Biz evvela dostuz Aliciğim!” Yeri gelmişken benim için çok özel olan bir anıyı paylaşmak isterim: Aslında ismim Beytullah. Ali ise göbek adım, kimlikte yazmıyor. Çok nadirdir kendimi Ali Beytullah olarak tanıtmam. Hoca ile ilk tanışmamızda neden bilmem ismimin Ali Beytullah olduğunu söyleyiverdim. Pek beğenmişti. “Hangisini kullanıyorsun?” diye sorduğunda “Beytullah.” diye cevaplamıştım. “Müsaaden olursa sana Ali diye hitap edebilir miyim? Zira ben Hz. Ali’yi çok severim de.” deyivermişti. Yıllarca eserlerini şevkle okumaya, anlamaya çalıştığım Hocam, karşımda kanlı canlı duruyor ve tabiri caizse bir de isim babam oluyordu. Ne büyük şeref, ne büyük lütuftu benim için...

Zaman akıyor ve Hoca ile olan teşrik-i mesaimiz her geçen gün daha bir derinleşiyordu. Kendisini tanıdıkça onun sadece çok büyük bir ilim adamı değil aynı zamanda ne kadar özel bir insan olduğuna da tanık oluyordum. Nezaketi, edebi, mütevazılığı, hoşsohbetliği, kibirden azadeliği, samimiyeti, güler yüzlülüğü ve dehalara has bir özellik olan çocuksu saflığıy-

la karşı karşıya buluyordum kendimi. Kitaplarında insan olmaya dair sarf ettiği o “büyük sözleri, tespitleri” kendi hayatına bizzat tatbik ediyor, inandığı, anlattığı, öğrettiği gibi yaşamaya gayret ediyordu Hoca. Büyük insanların alametifarıkası olan örneklik ve kılavuzluk görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalışıyordu. Hatta sınırlarını zorlayarak ve çok zaman kendine haksızlık ederek yapıyordu bunu. Telefonları susmuyor, sürekli bir yerlere konferans vermesi, televizyonlara konuk olması, imza günü yapması gibi sebeplerle çağırılıyordu. Yorgun ve takatsiz olmasına rağmen kimseye hayır diyemiyordu. Bir gün dayanamayıp “Hocam neden kendinizi bu kadar yoruyorsunuz, sizi sizden korumamız lazım aslında. Canınıza yazık yahu!” diye çıkmıştım resmen. Tebessüm etmiş ve “Evet çok haklısın, çok yoruluyorum Aliciğim! Ama insan olmanın şartlarından bir tanesi de diğerkâmlıktır, ne yapalım böyle buyurmuşlar.”

Teoman Duralı, ardında sadece ilmî değil aynı oranda büyük bir insani miras da bırakarak kavuştu dâr-ı bekaya. Yokluğunu doldurmak belki de en çok bu yüzden zor.

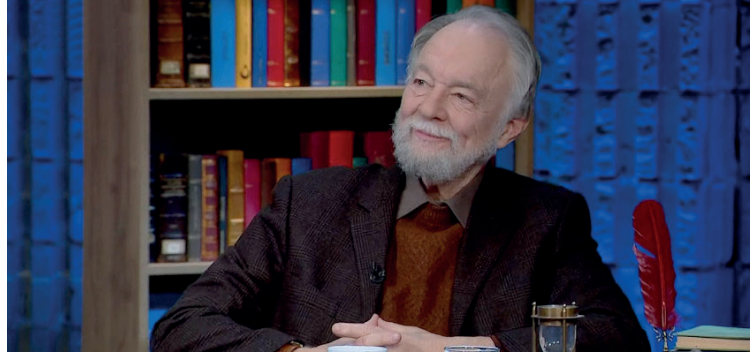
şeklinde kallavi bir cevap almış, dizimi kırıp oturmuştum yerime. Peki, hatası yok muydu hiç? Elbet vardı. Hatta kimi hatalarını, geçmiş pişmanlıklarını yeri geldikçe paylaşır, anlatırdı uzun uzun. O da hepimiz gibi bir insandı nihayetinde. Ama şuna şahitlik ederim ki “yalan” onun menziline kıyısından köşesinden dahi yaklaşılmıyordu. Zira o, çok önem verdiği Kant’ın ahlak öğretisinin temelinde yer alan “ödev insanı”nın ete kemiğe bürünmüş hâli gibiydi. Yahut kitabının girişine alıntılardığı ve benim de bu yazının ilk cümlesi olarak kullandığım Hz. Ali’nin sözünü kendisine pusula kılmış bir edep insanı... Öylesine hassastı ki böyle konularda, çekimlerimiz devam ettiği sürece bir gün dahi olsun yanında getirdiği giysi çantasını ne bana ne de bir başkasına taşıtmıştı. Üstelik orada bulunan hemen herkes bunu yapmaya can atarken. Hadsizlik edip de “Neden?” diye sorduğumuzda şu cevabı vermişti: “Yahu elim ayağım tutuyor! Üstelik bu benim ödevim, sizin değil!”

Fark edileceği üzere Teoman Duralı, ardında sadece ilmî değil aynı oranda büyük bir insani miras da bırakarak kavuştu dâr-ı bekaya. Yokluğunu doldurmak belki de en çok bu yüzden zor. Zira hem ilmi hem insani hasletleriyle, yani hem nazari hem ameli birikimiyle hepimiz için eşine az rastlanır bir portre çizdiği kesin. Bilmeyenler yahut

yeni tanıyanlar için Hocanın ilmî özelliklerinden biraz daha bahsetmek, en azından birlikte yaptığımız program boyunca bana ne kattığına dair temel birtakım şeyler söylemek istiyorum. Yoksa onun ilmî yönünü anlatmaya kalkmak haddim değil elbette! Bu noktada bir ara nağme olarak şunu da belirtmem gerekiyor: Hocayı daha yakından tanımak isteyenler için en sağlıklı yol; yazdığı eserleri, verdiği konferansları, yaptığı programları takip etmek. Bir de “Hocaların Hocası Teoman Duralı”nın rahle-i tedrisinden geçmiş ve bugün akademi dünyasında her biri kendi alanında ustalaşmış hocalarımıza kulak vermek: İhsan Fazlıoğlu, Cengiz Çakmak, Ayhan Bıçak, Oktay Taftalı, O. Faruk Akyol ilk kalemde aklıma gelen isimler. Unuttuklarımın, bilmediklerimin affına sığınırım.

Teoman Duralı kaptanlığında yürüttüğümüz program süresince ilmî anlamda öğrendiğim en temel ve benim adıma belki en önemli şeyin; doğru, tutarlı, sistemli kısaca felsefi-eleştirel düşünmenin ne demek olduğunu öğrendiğimi söyleyebilirim. Hocada görüp fark ettiğim ve ilmî anlamda beni ziyadesiyle etkileyen başka pek çok şey de var tabii. Aslında saymakla bitmez. Mesela maziye dair esas ödevimizin Gustav Mahler’in nefis deyişiyle “küllere tapmak değil ateşi (közü) korumak” olduğunu ve bunun yolunun da içi

boş, hamasi, kolaycı söylemlerden değil fikir ve yaşam çilesinden geçtiğini en çok onun sayesinde fark ettim desem sanırım abartmış olmam. Bütün bunların dışında hikmet pınarından beslenmeyen, tabiri caizse “insaf”ı olmayan bir felsefe-bilim anlayışının bütün insanlık adına ne fena, ne içinden çıkılmaz sonuçlar doğuracağını en sarsıcı hâliyle görmemi sağlayanların başında geliyor Teoman Duralı. Bugün içinde yaşadığımız ve kendisinin “Çağdaş Küresel Medeniyet” olarak tanımladığı o “ucube yapının” özde ne olduğuna, ne tür bir insanlık-medeniyet krizine yol açtığına, pazarladığı sahte cazibesiyle aslında bizleri nasıl karanlık bir mağaraya hapsedmek istediğine dair nice tüyo aldım Teoman Duralı’dan ve bu mağaradan nasıl, ne şekilde kurtulabileceğimizin yoluna, yordamına dair nice reçete öğrendim.

Bunu yazdığımı görse muhtemelen itiraz eder, kendine has tavrıyla “Estağfurullah.” derdi ama Teoman Duralı benim nazarımda mağaranın dışına çıkıp ışığın kaynağını görmeyi başaranlardandı. Sonra tekrar mağaraya

dönerek gölgeleri seyreden fakat gördüğü şeyin ne olduğunu tam olarak kestiremeyen talepkârlara, onlarca yıl süren bir emek sonunda inşa ettiği köprüyü işaret ederek mağaradan çıkış yolunu gösteren bir modern zaman Eflatun’uydu. Bilmem ki nasip olur mu o köprüden geçebilmek... Rahmet olsun, vesselam... ■

Hikmet pınarından beslenmeyen, tabiri caizse “insaf”ı olmayan bir felsefe-bilim anlayışının bütün insanlık adına ne fena, ne içinden çıkılmaz sonuçlar doğuracağını en sarsıcı hâliyle görmemi sağlayanların başında geliyor Teoman Duralı.

İNSANLIĞIN İKİNCİ ATASI HZ. NUH

Meryem DALĞIÇ

DİB Başkanlık Vaizi

İnsanoğlu kendisini yaratan, sayısız nimetlerle donatan Rabbini unutmuş, diktiği putlara tapmaya başlamıştı. Tevhid inancından uzaklaşıp inancına şirki karıştırdığında hem bireysel hem de toplumsal açıdan ahenk ve düzeni kaybetmişti. Her çeşit ahlaksızlık ve kötülüğe rağbet artmış; zayıf ezen, fakir fukarayı hakir gören bir zihniyet, şirkin getirdiği çelişki ve kargaşayla yeryüzünü fesada vermişti. Nihayetinde insan, “eşref-i mahlûkat” olarak yaratılmanın izzetini taşıyamamış, azgınlık ve sapkınlıkta haddi aşmıştı. Yüce Allah, âlemin göz bebeği olan kullarına yaradılış gayesini hatırlatmak, onları Hakk’a davet etmek üzere Nuh’u (a.s.) elçi olarak göndermişti.

İlk putperest kavim, ilk tevhid mücadelesi

Hz. Nuh, Rabbinden aldığı vahiyle elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini Allah’tan başkasına ibadet etmemeleri hususunda uyardı. Onları şefkat ve merhametle

gece gündüz, gizli açık demeden imana davet etti. Ancak yeryüzünün ilk putperest kavmi, her çağrıya kulaklarını tıkayarak onu görmemek için elbiselerini başlarına bürüyerek ve inanmamakta direnerek büyük bir kibirle karşılık verdiler. (Nuh,71/2-9.) Onların tüm bu inkârları, inatları ve kaçışlarına rağmen Nuh (a.s.) bıkmadan usanmadan sabır, azim ve kararlılıkla tebliğine devam etti. Çünkü o, ulû’l-azm peygamberlerin ilkiydi.

Sabır abidesi olan Hz. Nuh, tebliğinde farklı metotlar kullanarak inanmayanları ikna etmek için insan ve kâinatın yaratılışından misaller vererek şöyle dedi: “Size ne oluyor ki Allah’a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz? Oysa sizi türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır. Görmediniz mi? Allah yedi göğü birbiriyle ahenktar olarak nasıl yaratmış! Onların içinde ayı bir nur kılmış, güneşi de bir çerağ yapmıştır. Allah, sizi de yerden ot bitirir gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya

döndürecek ve yeniden çıkaracaktır. Allah, onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz diye yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır.” (Nuh,71/13-20.) Tüm bu akli delillere rağmen kalpleri kararmış kavmi iman etmeyince onların hoşlandıkları mal, oğullar, bahçeler, ırmaklar gibi nice nimetlerin kendilerine Allah (c.c.) tarafından verildiğini hatırlattı. (Nuh,71/11-12.)

Hiz. Nuh’un nezih lisani, mükemmel bir üslubu ve samimice anlattığı hakikatler, yoldan çıkmış kavminin küfrünü ve inadını daha da artırdı. Onun tebliği karşısında boş durmayarak “Sakin ilahlarınızı bırakmayın, onlardan asla vazgeçmeyin.” diyerek (Nuh, 71/23.) insanları ilahi davetten uzaklaştırdılar. Şirk, en büyük zulümdür. (Lokman, 31/13.) İnsan, Allah ile bağını kopardığında fitratından uzaklaşıp, istikametini şaşırır. İyi kötü ayırımını yapamaz, kendisine ve çevresine zulmeder. Bu ayırmadan gafil olan zalimler, gün geçtikçe Nuh’a inanmadıkları gibi mecnun diyerek

onu yalancılıkla suçladılar, taşlamakla ve öldürmekle tehdit ettiler. (Şuara, 26/116.)

Müşrik kavmin ileri gelenleri, küfürlerinde öyle inatçıydılar ki Hz. Nuh'a inanmamak için manasız bahaneler uydurarak şöyle dediler: "Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz." (Hud, 11/27.) İnsan, ne de çok güveniyordu makamına, mevkisine, statüsüne ve zenginliğine... Hâlbuki tüm bu nimetler kendisine Rabbi tarafından bir şükür ve imtihan vesilesi olarak verilmişti. Ne hazindir ki nankör insan, tarih boyunca sahip olduğu tüm bu imkânları ayrımcılık ve üstünlük vesilesi sayarak insanları "insan" olma vasfı ile değil sosyal statüleri ile değerlendirmeye gafletinde bulunmuştur. Nuh'un (a.s.) inkârcı, kibirli kavmi fakir müminlerle aynı mecliste bulunmayacaklarını dile getirerek onları yanından kovduğu takdirde kendisini dinleyeceklerini söylediler. Oysa bu teklif ne insani ne de ahlaki idi. Üstelik Allah'ın emrine de tersti. İnsanlık onuruyla bağdaşmayan bu teklife cevaben Hz. Nuh, "Size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır.' demiyorum, gaybı da bilmem, melek olduğumu da söylemiyorum. Sizin hor gördüğünüz kim-

seler için 'Allah onlara faydalı şeyler vermeyecektir.' diyemem. Onların içlerinde olan şeyi Allah daha iyi bilir. Bunları yaparsam gerçekten zalimlerden olurum!" (Hud,11/31.) diyerek bunun büyük bir haksızlık olacağına işaret etti. İmanın yücelttiği o müminleri etrafından uzaklaştırmadığı gibi aksine onları korudu, destekledi. İnkârcı kavmin kibirleriyle mazlumları ezmelerine izin vermedi.

Kibir, insanın kalbini perdeler

Kibirleşmek, kâfirlerin en temel niteliği idi. Asırlar geçse de inkârcının kibri bakıydı. Şayet iman etmemişse bir kalp, büyüklenmek tüm peygamberlerin kavminde vardı. Şeytan da kibrinden dolayı Allah'ın emrine karşı gelerek Hz. Âdem'e secde etmekten sakınmıştı. Nice mucizelere tanıklık etmesine rağmen Firavun'u iman etmekten alıkoyan da kibri değil miydi? Ah Âdemoğlu! Fark edemedi; şeytanın sağından, solundan, önünden, arkasından yaklaşıp onu yoldan çıkarmaya çalıştığını. Kibir ve gururun kendisine bir o kadar süslü ve güzel gösterildiğini. Kibrin kalbini mühürlediğini, hakikate karşı kör ve sağır ettiğini... Putperest kavim, büyüklenmekte öylesine haddi aştı ki "Ey Nuh! Bizimle tartıştın ve tartışmayı uzattın. Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı getirsene!" (Hud, 11/32.) diyerek ahmakça meydan okudular. İnkârcılar

ne kadar da güveniyorlardı durumlarına! Göremiyorlardı ortalığın gittikçe karardığını. Oysa görmenin tam zamanıydı. Tufan geldiğinde görmek neye yarayacaktı ki...

Hz. Nuh'un 950 yıl (Ankebut, 29/14.) devam eden sabırlı mücadelesinde kendisine kavminden çok az kişi iman etti. (Hud, 11/40.) Bu süre zarfında inkârcılara karşı her yolu denemesine rağmen onları ikna edemeyince çaresiz bir şekilde "Ey Rabbim, onların beni yalanlamalarına karşı sen bana yardım et." (Müminun, 23/26.) diyerek Allah'a niyazda bulundu. Kibrinin esiri olan ve bunu yenmede asla gayret etmeyene artık her söz, her misal kifa-yetsizdi. Nihayetinde insanı felakete sürükleyen, helâki-ne götüren de kibridi.

Kurtuluş gemisi

Allah Teâlâ, Nuh'un duasını kabul ederek artık üzülmemesini, kavminden ona iman edenler dışında başka kimse- nin inanmayacağını bildirdi. İnkârcıların tufanla helâk edileceğini, müminlerin ise kurtulacağını müjdeleyerek bir gemi yapmasını emretti. (Hud, 11/36-39.) Kutlu Elçi, Allah tarafından kendisine öğretil- diği şekilde gemiyi yapmaya başladı. Kavminin ileri gelenleri bu kez de onunla alay ettiler. (Hud,11/38.) Hâlbuki Nuh (a.s.) Rabbine hiç sormamıştı, "Su olmayan bir yerde niçin gemi yapıyorum?" diye. Zira iman Allah'a şeksiz şüphesiz teslim olmaktır. O'na

dayanmak ve güvenmektir. Güven neticesinde selamete ulaşmaktır.

Tufan hızla yaklaşırken insanların azgınlığı ve sapkınlığı daha da artıyordu. Diğer tarafta ise kurtuluş gemisinin inşası tamamlanıyordu. Bütün insanlık inkâr ve isyan bataklığına gömülse de inanmış kimseye daima nurlu bir iz vardır: Hz. Nuh'un izi. Bu iz inananları kurtuluş gemisine götürecektir. Her çağda şartlar ne kadar ağır ve umutsuz olursa olsun inananlar için bir Nuh'un gemisi vardır. (Sezai Karakoç, Yitik Cennet, Diriliş Yayınları, 13. baskı, s. 38.)

Hız. Nuh geminin yapımını bitirdiğinde yer ve göklerin kapıları açıldı. Yerden sular fışkırdı, gökten sular boşaldı. (Kamer, 54/11-12.) Sular coşup yükseldiğinde Nuh'a her hayvan türünden birer çift ve boğulmasına hükmedilenler dışındaki aile fertleri ile müminleri gemiye alması vahyedildi. (Hud, 11/40.) Hz. Nuh'un ailesinden üç oğlu ve onların eşleri inanmış kimse-lerdi. Ancak karısı ve bir oğlu iman etmedikleri için gemiye binmediler. Zira kurtuluş gemisine binmek, bir iman işiydi. Bu hak ediş bir akrabalık veya kan bağı ile elde edilecek değildi.

Hız. Nuh ve ailesi

Aile olmak aynı inanç ve idealde buluşmak, aynı değerleri benimsemektir. Ne hazine ki Nuh'un eşi ve bir oğlu, aile olmanın nimetinden mahrum olmuştur. Eşi bü-

yük bir ihanetle Hz. Nuh'un deli olduğunu söylemiş, onu hafife almış ve vahyedilen gizli bilgilerden öğrendiklerini müşriklere sızdırmıştı. (Kur'an Yolu/V,412.) Sabır abidesi Hz. Nuh ise ailenin bir imtihan olduğu bilinciyle son ana kadar eşini Hakk'a davet etmiştir.

Hız. Nuh sular yükseldiğinde son kez ümitle müşrik oğluna "Sen de bizimle birlikte gemiye bin, kâfirlerle beraber olma!" diye nida etti. Oğlu ise gemiye binmeyi değil suların yuttuğu dağa sığınmayı tercih etti. Nuh (a.s.) ciğerparesine kıyamadı, "Ya Rabbi, oğlum ailemdendir." diyerek kurtulmasını talep edecek oldu. Ancak "O, senin ailenden değildir." (Hud,11/42-46.) ilahi ikazını işitti. Zira aile olmak kan bağından ziyade inanç bağıyla birbirine bağlanmaktı. Hız. Nuh'un gemisine binenler onun ailesiydi. (Enbiya, 21/76.)

İlahi gazap: Tufan

İlahi gazap coştı. Gök yarıldı yere indi. Yer inanmayanları yuttu. Suyun intikamı inkârcıları bitirdi. Coşan sularla gemi yükseldi. "Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut!" denildi. Su çekildi, hüküm yerini buldu. Gemi Cudi dağının üzerine oturdu. "...Zalimlerin topunun canı cehennem!" denildi. (Hud, 11/44.) Kurtuluş gemisi selamet-i sahile ulaştı. Rahmet gazabı geçti. Bir çağ kapandı, yeni bir çağ açıldı. İnsanlık, tevhid inancıyla yeniden dirildi. Nuh (a.s.) Hz. Âdem'den sonra insanların ikinci atası oldu.

İlahi gazap coştı. Gök yarıldı yere indi. Yer inanmayanları yuttu. Suyun intikamı inkârcıları bitirdi. Coşan sularla gemi yükseldi. "Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut!" denildi. Su çekildi, hüküm yerini buldu.

Hız. Nuh son nefesinde dahi tebliğinden vazgeçmedi, tufandan kurtulan iki oğluna şöyle dedi: "Size kısaca şu vasiyeti yapıyorum. İki şeyi emrediyorum, iki şeyi yasaklıyorum: Allah'a ortak koşmayı ve kibirlenmeyi yasaklıyorum. 'Lâ ilâhe illâllah'... ve 'Sübhânallahi ve bihamdihî' demeyi emrediyorum."

Kelime-i tevhid, Allah'tan başkasına kul olmayı reddetmektir. İmanın en yüksek mertebesidir. (Müslim, İman, 58.) Ancak tevhid inancıyla kalplerdeki kir ve pas temizlenir. İman ve takva bilincinin yerleştiği bir kalpten ise yeryüzüne iyilik, güzellik ve hakka niyet yayılır. ■

OKUMANIN DİYALEKTİĞİ

Kerim ALPTEKİN

Ordu Altınordu Hasanbey Camii İmam Hatibi

Dinlerin, ideolojilerin, değerlerin, kimliklerin, kültürlerin hiç olmadığı kadar tehdit altında olduğu gerçekliği karşısında sorunun özüne vâkıf olmaya çalışanlar için modern dünya ile paralel okumaların, analizlerin, üretimlerin birbirini takip etmesinin gerekliliği kabul edilmesi gereken bir husustur. Söz gelimi bu alanlarla ilişkili sanat, edebiyat, sosyoloji, tarih, felsefe ve bilim başta olmak üzere yaslanabileceğimiz düşünce ve eserlerin olan biteni anlamamızda ve güvenilir bir bilgi zeminine sahip olabilmemizde etkin araç oldukları yadsınamaz. Bu durumda küresel ölçekte inançları, yönelimleri belirleyen köklü değişimler karşısında hakikat derdi olanların okuma ile ilişkilerini gözden geçirmeleri elzemdir. Aksi hâlde içe kapanan savunmacı ve sloganik söylemin alanına sıkışmaktan hakikatin kaygısından aidiyetin kaygısına iltica ederek zihin esnekliğini kaybetmiş psikolojiden ve yaklaşımlardan kurtulamayız.

Değişimin etkisiyle kültürel değerlerin akışkan hâle geldiğini söyleyen Zigmunt Bauman ve katı olanın buharlaştığı, kutsal olanın dünyevileştiğini ifade eden Marshall Berman'ın analizlerinin toplum üzerindeki iz düşümlerini ürettikleri farklı insan tiplerinde görebiliyoruz. Yeni paradigmalar ekseninde inşa edilen sosyal ve kültürel gelişmeler karşısında akışkanlığın neyi ifade ettiğinin, buharlaşmanın ne olduğunun bilinmesi için farklı disiplinlerin, düşünürlerin kapılarını çalmak zorundayız. Zira hızına ve içeriğine yetişemediğimiz akışkan hayata karşı takınacağımız tavrın, geliştireceğimiz argümanların, yaklaşımların yetersiz olacağını bilmek için kâhin olmaya gerek yoktur.

Genelde insanı konu edinen sosyal bilimlerin, özelde ise ilahiyat alanının çoklu okumalar aracılığıyla yaşanılanların ne olduğunu çözümleme gibi bir sorumlulukları var. Örneğin kullandığımız din dili, konuları izah ederken sunduğumuz içeriğin niteliği, sorulara karşı ürettiğimiz cevapların tatmin ediciliği

İnsanla kitap üzerinden konuşan Rabbimizin okumak, öğrenmek ve kalem ile verdiği ilk mesajları doğru anlaşılmalıdır.

kişinin kendisini yetiştirmesine bağlıdır. Din psikolojisi, din sosyolojisi, iletişim, din felsefesi ve edebiyat gibi çoklu alanlarda okunacak kitaplar zamanla bireyin ufkunu açmasına, yetkinlik kazanmasına, aldığı temel dinî eğitiminin üstüne estetik ve kullanışlı bir bakış açısına sahip olmasına yardımcı olmaktadır.

Neyi, niçin okumalıyız?

İnsanla kitap üzerinden konuşan Rabbimizin okumak, öğrenmek ve kalem ile verdiği ilk mesajları doğru anlaşılmalıdır. Yüce kitabımız “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Zümer, 39/9.) ayetindeki kıyaslamayla okumaya, anlamaya, düşünmeye bir

üstünlük vesilesi addetmiştir. Sevgili Peygamberimizin “ilim öğrenmenin kadın ve erkeğe farz” (İbn Mace, Mukaddime, 17.) olduğunu söylemesinden bu faaliyetin kişinin keyfiyetine bırakılan sıradan bir iş olmadığını anlıyoruz. O hâlde ne ile ne kadar ve nasıl besleneceğimizin cevabını vermek gerekiyor. Zira aktarım yapmanın ötesine geçerek sağlam bir arka plana sahip bilgiyle üretici zihne sahip insanlara ihtiyaç olduğu ortada. Pergel metaforundaki gibi dinin değişmez sabitelerinin bilgisinin yanında farklı bilgi türlerinin kendilerine özgü düşünsel izleklerini tarayarak anlamaya çalışmak zengin bir bilinç inşasına katkıda bulunacaktır. Özsuynunu vahiy ve sünnetten alan dirimsel okumalarla insan, kültürel birikimini güçlendirmekte ve âdeti çeliğine su katmaktadır. İlle de sosyal bilimlerin kitaplarının okunmasına itiraz seslerini duyduğumuzda aklımıza şu soruları soralım: İnsan okumadan yaşadığı hayatın öznesi olabilir mi? İnsanlığın yaşadığı krizleri, sosyopolitik ve kültürel değişimleri ve bu tahavvüllere sebep olan temel dinamikleri doğru anlayarak tahlil eden, çözüm üretten zihniyet nasıl oluşacak? Değişik mecralardaki gelişmeleri özgün bir dil ve bilgi ile nasıl yorumlayacağız? Dinin ontolojisine yönelik yapılan suikast girişimlerine karşı İslam’ı hangi birikimle savunacağız? İlahiyat alanının

da doğru dinî bilgiye sahip olmak tek başına yeterli midir? Mesela edebiyat ve şiirle ilgilenen bir din görevlisi daha iyi tahlil ve tasvir etme imkânlarını geliştiremez mi? Veya din görevlisinin psikoloji bilgisine sahip olması her yaş gurubunun sosyoekonomik ve kültürel seviyesine göre kırmadan, usandırmadan dini nasıl anlatabileceği noktasında avantaj sağlamaz mı? Vahyin, sünnetin, bilginin sunulacağı, aktarılacağı insanın birçok yönüyle tanınması, bilinmesi yani “muhataba görelilik” ilkesi esas değil midir?

Tebliğde edebiyatın önemi

Sosyal meselelere sıfırdan ya da tek bir alanın bilgisiyle çözüm üretemeyeceğimize göre sair havzalarda üretilen insanlığın birikimini de hesaba katmalıyız. Bundan dolayı insanı farklı veçheleriyle bilmek, anlamak için sosyal bilimlere ihtiyacımız var.

Bu noktada sosyolojiyi ele alalım. Bauman’ın ifadesiyle sosyolojik düşünmek, basıkıcı dünyayı esnekleştirir, sosyolojik düşünebilen insan çok az yönlendirilebilir. Sosyolojik düşünmek, sosyal değişimden payını alan dinin bireysel ve toplumsal tezahürleri üzerine bilimsel teşhislerin yapılmasına kültürel ve sosyal değişimleri anlamamıza katkı sağlar. Sadece anlamayı değil müsamahalı olmayı, empatiyi öğretir. Sosyolojinin alt dalı olan din sosyolojisi de dinin toplum-

sal alandaki karşılığını, görünümünü inceler. Dolayısıyla öğretilen, anlatılan dinî bilgilerin ve değerlerin toplumsal düzeydeki tezahürlerini sağlıklı değerlendirmemizde yardımcı olur.

Felsefi okumaları değerlendiririm. Tek yönlü bilgiyle insana nasihatte bulunmanın yeterli olamayacağını insanın anlam dünyasına cevap üretememesinden anlıyoruz. Güncel olması hasebiyle örneğin deizm, nihilizm gibi kavramlar hayatımıza girdi. Gençler dijital ortamlarda yaratıcı bir gücün varlığını kışkırtıcı, etkileyici ve kıvrak sorgulamalarla inkâr eden sayısız mesajlarla, yayınlarla karşılaşılıyorlar. Samirilerin yaptığı buzağı gibi teknoloji tarafından yapay zekâ aracılığıyla rehin alınıyoruz. Transhümanizm yani insan ile makinenin birleşmesinin gerçekleşeceği dönemin arifesindeyiz. Yeni dönemin dönüştürücü etkisinin ayak izlerini sosyal ve kurumsal ilişkilerde görmeye başladık. Gerçek şu ki teknoloji ile yaşamaya mahkûmuz. O zaman teknolojinin kendisinden ziyade arkasındaki zihniyet ile hangi düşünsel usulle hesaplaşacağımızın cevabını vermek durumundayız. Kendisini bu kavramların anlam dünyasıyla açıklamaya çalışanlara etrafını anlama ve açıklama çabasında olanlara, cevapsız sorulara, itirazlara felsefi düşünme aracılığıyla dinsel, bilimsel ve düşünsel

yanıtlar ile içinde oldukları hâlin esası kavratılabilir.

Dinî konuların aktarımında muhatapta iz bırakacak daha etkili ve estetik bir sunum için gerekli olan edebiyat eserlerine de ihtiyaç duyarız. Çünkü gerçek hayatın içinde insanı tüm yönüyle ele alan bir öyküyü, romanı okuduğumuzda öteki hayatların içine dâhil olur, onları anlar ve tecrübe ediniriz. Böylece hayatın içindeki renkliliği ve doğallığı görür bir yandan daha anlayışlı ve hoşgörülü olurken diğer yandan analitik düşünmeyi geliştirebiliriz. Edebî eserle hemhâl olduğumuzda sadece insanın hâlleri değil aynı zamanda dönemin siyasi, kültürel, toplumsal yönleri hakkında da fikir ediniriz. Ayrıca okuma portföyümüz hayatlarını davalarına adanmış Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil gibi öncü isimlerden oluşursa özgüvene dayalı bir duruşu, çağın dayatmalarıyla hesaplaşmayı ve eyleme yönelik bir ahlakı da edebiyat aracılığıyla öğrenebiliriz.

Zihnini çalıştırmaktan kaçınanların kalabalıklar arasında kaybolarak insanlığa iyilik yerine kötülük edeceğini söyleyen Erol Güngör'ün sözüyle bitirelim. "İslam davasının asıl yükü fikir adamlarının omuzlarındadır. Müslüman aydınlar, din adamları, âlimler, mütefekkirler, sanatkârlar bu sorumluluğun şuuruna ermelidir." ■

Her zaman tartışılan bir konudur. Çok fazla kitabı seri şekilde okumak mı daha iyidir, yoksa az kitabı dikkatle, tekrar tekrar okumak mı? Kendi okumalarınızdan hareketle siz bu soruya nasıl cevap verirsiniz?

Ömer Seyfettin

“Çok kitap mı okumalı, az kitap mı?” İşte hakikaten nazik ve ehemmiyetli bir madde... Darmadağınık, serseri bir mütalaa şüphesiz pek bî-faidedir. Yalnız bir muharririn de mütemadiyen okunması mutlaka bizi ona meylettirecek, onu taklide sevk edecek ve netice-i taklidimiz olarak müntehabımız olan muharririn bütün hataya-yı asarını bize nakleleyecektir. Az okumayı tavsiye eden Seneca, her şeyi okumak arzu eden hiss-i tecessüste iştiha-yı kiraati ifsat edecek bir kusur da görüyor. Her şeyi okumayı, her şeyi anlamadan gözden geçirmek addediyor. Ben de müteaddit müşahedelerime istinaden derim ki bunaltacak derecede okumak insandaki mevhibe ve istidadı zayıflatır. Onu bî-his, fakat her şeyi havi bir kütüphane kadar fikren bî-hayat bırakır. Raks-ı desatirin gayr-i kabil-i içtinap nöbetleriyle muztarip eder. Mutedil okumalı ki okuduklarımız bizde müsterih ve sahih olarak temessül etsin. Herbert Spencer’in dediği gibi ‘Mideler vardır ki pek çok gıda bel’ eder ve hiç hazzetmez, hâlbuki bazıları az alır ve hepsini hazmeder.

Mide için söylenilen bu hakikat dimağ için de bir hakikattir. Muntazam ve mutedil okuyan hepsini temessül ettirir. Çok ve serseri okumak, tabîî çok bel eden mide gibi hiç hazmedemez, yani temessül ettiremez, hapsini pek kısa bir mazi-den sonra kaybeder.” (Ömer Seyfettin, Bütün Nesirleri, Ankara: TDK Yayınları, 2018. s. 162,163.)

Ali Ural

Neyi nasıl okuyacağımızı bilmeden önümüze çıkan her kitaba sarılmak bizi talihsiz kazazedeler gibi kıydan uzaklaştıracak.

“Okuma”fili dünyamızda neye tekabül ediyor? Okurken kimiz, okumaktan muradımız nedir, okuma sonunda elde ettiklerimiz ya da kaybettiklerimiz nelerdir? Ne okuyoruz ve okuma biçimimiz okuduklarımızı nasıl değiştiriyor? “Alımlama estetiği”nin, anlamın metnin içinde hazır olmadığı, okurun anlamı kendi inşa ettiği görüşüne katılacak olursak az ya da çok kere okumak yerine nitelikli okumayı tartışmaya açmalıyız belki de. Öte yandan okumanın biraz da kendimizi okumak olduğunu dikkate alarak içsel bir yolculuğa çıktığımızın bilincinde olmamız gerekiyor. Seyyahlık nasıl bir okumaysa, okuma da bir nevi seyyahlık hükmünde. Ursula Le Guin, “Kim olduğumuzu anlamak için kitap okuruz,” der. Bir mihenk taşı mıdır o halde okumak?

Her gün binlerce kitap yayımlanıyor dünyada. Kitap denizlerinin içinde çırpınıp duruyoruz. Hangi dalgaya tutunacağız? Hangi rüzgâr bizi esenlik sahiline atacak? Ömürse okyanusta bir damla. Neyi nasıl okuyacağımızı bilmeden önümüze çıkan her kitaba sarılmak bizi talihsiz kazazedeler gibi kıydan uzaklaştıracak. Elimizdeki kitabın ihtiyacımız olan kitap olduğundan emin olmadan lambaderin ışığını yakmamalıyız. Diyelim ki ihtiyacımız olan kitabı bulduk. Üzerinde kullanma talimatı olan bir elektronik cihaz değil ki kitap! Azami verimi elde etmek için nasıl bir yol izlemeliyiz kapağı açtığımızda? James Joyce, okurlarının Finnegans Wake’i okumak için, kendisinin yazmaya harcadığı kadar vakit harcamalarını istediğini söylüyor. Faulkner ‘Ses ve Öfke’yi üç kere okuyup anlamadığını söyleyen okuruna dördüncü kez okumasını salık veriyor.

Yazarın verdiği emeğe yakın bir emeği vermeye vaktimiz yok diyelim, yazarın emeğine saygı duyacak bir dikkatle okumaya da mı vaktimiz yok! Tek bir satır düşünce ve sanat tarihinin özge bir numunesidir, çarçur edemeyiz onu. Ruh ekmeğimizdir öpüp başımıza koyarız. Mallarme, ‘Dünyadaki her şey bir kitapta yer almak için vardır.’ demiş. Öpüp başımıza koyduğumuz ‘dünya nimetleri’dir demek ki.

Son tahlilde kitap sayısı mı, okuma sayısı mı sorusuna yeniden gelelim. Schopenhauer, ikinci okumanın yorumlamayı derinleştirdiğini öne sürerek iyi kitapların en az iki kez okunmayı hak ettiklerini savunurdu. Mehmet Akif de çok kitap okumak yerine az sayıda kitabı çok kere okuduğunu söylemiştir. Ben az ya da çok ihtiyaç duyduğumuz eserlerden ancak nitelikli okumayla yararlanabileceğimizi düşünüyorum. İhtiyacı olmayana su bile zehirdir. Tefekkür etmemizi bazen kitapların da engelleyebileceğini unutmamalıyız. Nietzsche, okumaları yoğunlaştığında özgün düşünceleri zarar görmesin diye nehir kenarında saatlerce yürürmüş.

Bir Müslüman için ömür boyu başucunda duracak tek bir kitap var: Kur’an-ı Kerim. Allah’ın kitabı dahi imanla, tefekkürle ve edeple okunup hayata aksettirilmedikçe insana yarar sağlamaz.

Ne diyor Yunus Emre:

*Gökden inen dört kitabı günde bin kez okırsan
Vallah dîdâr görmeyesin sevmez isen
dervişleri*

**KAFAMA
TAKILANLAR**
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

KADERDE YAZDIYSA BEN NİYE KÖTÜ OLUYORUM?

Hocam, Allah kaderime yazdıysa benim elimden ne gelir? Kaderde yazdıysa ben niye kötü oluyorum? Allah kötülerini sevmiyorsa neden yaratıyor? Allah biliyorsa neden kötülöklere engel olmuyor?

Bu ifadeler bazı insanların sıkça kullanılır. Hâlbuki kader gizlidir ve Allah'tan başka kimsenin onu bilmesi söz konusu değildir. Allah'ın yazması, bilmesi ve takdir etmesi demektir. Çünkü Allah için zaman ve mekân sınırı yoktur, dolayısıyla Yüce Allah geleceği ve geçmişini şu an gibi bilir. Bizim geleceğimizi bilemeyişimizin nedeni, zaman ve mekânla sınırlı oluşumuzdandır. Bu yüzden yaşadığımız anın ötesini ve bulunduğumuz mekânın dışını bilememekteyiz.

Biz bilemesek de Allah biliyor.

Allah'ın biliyor olması, söylendiği şekilde müdahale etmesi anlamına gelmez. Çünkü yarattığı insanı doğumdan

ölüme kadarki hayat süresi içerisinde imtihan edeceğine ve iradesine müdahale etmeyeceğine dair O'nun sözü vardır. İmtihan, doğası gereği dışarıdan müdahaleye açık olmaz. Nitekim yarışma devam ederken yarışmacılara hiçbir şekilde müdahale edilmez. Eğer müdahale edilirse ya yarışma olmaktan çıkar ya da adaletsizlik yapılmış olur. Allah adildir; koyduğu kuralları keyfî değiştirmesi, imtihanın gidişatına müdahale etmesi ve daha da önemlisi kulunun iradesini sınırlaması ve onun özgürlüğünü elinden alması söz konusu değildir. Çünkü her şey imtihan şartları ve kulun imkânları dâhilinde işlemektedir. İmtihan bittikten sonra hesap sorulacak, iyilikler ve kötülöklere ilâhi ölçüye vurulacak, adalete uygun bir şekilde ceza veya mükâfat takdir edilecektir.

Bu durumda insan dünya hayatında her şeyi yapabilir mi?

Bunun cevabı tabii ki hayırdır. Çünkü insan ancak imkânları ve şartları oranında, yani gücü nispetinde bir şeyler yapabilir. İnsanın iradesinde sınırlama yoktur ama verilen imkânlar ve şartların sınırları bulunmaktadır. O yüzden gücü aşan irade veya niyet hayal kurmak anlamına gelir.

Allah'ın rahmeti gereği kişi hayallerinden veya rüyalarından sorumlu değildir. Bunları teşebbüse dönüştürdüğünde, sözlü ve fiilî olarak gerçekleştirmeye kalkıştığında ancak sorumluluk ortaya çıkar.

Öyleyse bir şeyin iyi ve kötü olması bütünöyle insana mı bağlıdır?

Tam da öyle. Çünkü Yüce Allah bir olgu veya olayı yaratırken doğrudan iyi veya kötü değeri yüklemeyiz. İnsanın yaptığı fiilin iyi veya kötü olması, insanın niyetine bağlı olarak ortaya çıkar. Diğer bir deyişle imkân ve şartları yaratan Allah'tır ama bunları kullanma niyet ve kastı insana aittir. İnsanın fiilini iyi veya kötü yapan da işte bu niyet ve kasıttır. Mahkemelerde bile suçun sübutu için kasıt unsuru aranır çünkü o belirleyicidir. Bir örnek verecek olursak mutlak anlamda adam öldürmek kötüdür. Ama savaşta vatanını, özgürlüğünü, dinini ve namusunu savunmak için düşmanı öldürmekle, barış zamanı geçerli hiçbir sebep yokken bir kişiyi öldürmek aynı değildir. Bu iki eylem arasındaki farkı oluşturan insanın niyeti ve amacıdır. Birincisinde övülen ve istenen biri işi yapma niyeti varken ikincisinde yasaklanmış olan ve yerilen bir fiili yerine getirme niyeti bulunmaktadır. Bundan dolayı birinci şekilde davranana kahraman, ikincisine katil denir. Hâlbuki her iki durumda da öldürmek hususunda bir fark yoktur, farklılık kişinin niyetinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden de kişi

niyeti dolayısıyla ya iyi ya da kötü olmaktadır. Çünkü insanın yapıp ettiklerinin iyi veya kötü olmasını belirleyen kendi istek, niyet ve arzudur.

Öyleyse Allah'ın yaratmasına ya da yarattığı olgu ve olaylara mutlak anlamda kötü denilemez.

Tabii ki. Çünkü Allah'ın yarattığı şeyler kötü değildir; kötülük bizim niyet, istek ve arzularımızla ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi elma yemek helaldir ve kötü bir şey değildir. Ancak başkasının malı olan bir elmayı izinsiz alıp yemek kötü bir şeydir. Hâlbuki elma da onu yemek de kötü değildir, yapılan fiili kötü kılan kişinin izin almadan başkasının malından alıp yemesidir. Aynı işi haber vererek ve izin alarak yapmış olsaydı bir kötülük söz konusu olmazdı.

Mağdur ve mazlum açısından bakıldığında “Ateş düştüğü yeri yakar.” sözü gereği bu cevaplar belki teoride yeterlidir ama yaşanmış tecrübeler karşısında tatmin edici olmamaktadır.

Haklısınız. Düşünmek, tasavvur etmek ve söz söylemek kolaydır ama yaşamak ve tecrübe etmek başka bir şeydir. Halkımızın o sözü de tam bu gerçeği ifade etmektedir. Bunu şöyle izah edelim: Devlet trafikle ilgili birçok kural koymuştur. Buradaki amaç düzeni sağlamak, haksızlık ve mağduriyet oluşmasını engellemektir. Ama bir kişi çıkıp bütün bu kuralları çiğnerse; yoldan geçen, kaldırımında yürüyen veya durakta bekleyen insanlara çarpıp

yaralanmalarına veya ölmelelerine sebep olursa devlet buna bir ceza keser. Ama kesilen ceza, ne mağdurların zararlarını tam giderir ne de ölenleri geri getirir. Buna bakarak devletin kural koyarken bütünüyle insanların özgürlüklerini sınırlaması veya hareketlerine önceden müdahale etmesi düşünülemez. Mesela “Madem insanların kullandığı arabalar kazalara ve ölümlere neden oluyor, öyleyse yasaklayalım.” denilemez. Bu hem mümkün değil hem de doğru değil. Devletin yapabildiği, telafi mekanizmasını işleterek suçluları cezalandırma ve mağdurların zararlarını en aza indirmeye çalışmaktır.

Ama Yüce Allah her şeyi biliyor ve önceden müdahale edebilir.

Bu söz ilk anda anlamlı gibi görünüyor ama Allah'ın vadi, adaleti ve hikmeti noktasından bakıldığında çok anlamlı değildir. Çünkü bu söylediğiniz daha önce zikrettiğimiz hayat yarışının yani dünya imtihanının adil işlemesine aykırıdır. Böylesi bir müdahale, oyun esnasında kural değiştirmek veya oyuncuya müdahale etmek anlamına gelir. Fakat Allah'ın her şeyi biliyor olmasının şöyle bir sonucu olacaktır: Yüce Allah'ın adaleti imtihanının sonunda yani hesap gününde tam olarak gerçekleşecek, kötülük yapan veya zulmedenin yaptığı yanına kar kalmayacak; mağdur, mazlum ve zarara uğramış olan da hakkını eksiksiz/tam olarak alacaktır.

Peki, “Kader varsa kötülük olmamalıdır.” itirazını nasıl cevaplayabiliriz?

Allah hiç kimseyi kötü yaratmamıştır ve hiçbir kulunun da kadere sığınarak kötülüğüne mazeret aramasına rızası yoktur. İlahi adalet eksiksiz işleyecek ve her kötülük karşılığını bulacak, her kötü de cezasını çekecektir. Eğer Yüce Allah, kişinin kaderini önceden bildirmiş olsaydı o zaman bu itirazı dillendirmekte haklılık payı olabilirdi. Ayrıca bildirmiş olsaydı hayatın anlamı kalmazdı. Söz gelimi sonucu önceden belli bir müsabakanın ne anlamı olur. Tam aksine Yüce Allah kuluna kaderini bildirmemiş, onun iyi ve güzel işler yapabilmesi için şartlar hazırlamış, imkânlar sunmuş, neyin iyi ve neyin kötü olduğunu da gönderdiği peygamberle ve indirdiği kitapla bildirmiştir. Bütün bunlara rağmen kötülüğe yönelmiş bir kişinin çıkıp “Kaderim böyleymiş, ben niye kötü oluyorum?” demesi, anlamlı olmadığı gibi hak ve adalete uygun değildir. Kaldı ki Allah'ın rahmeti gereği tanınan tövbe hakkı çerçevesinde kötülük yapmış olan kişinin ölümden önce telafi imkânı vardır. En azından, kötülükten sonra pişmanlık duysa, bir daha işlememeye söz verse, yaptığı kötülüğün doğurduğu zarar ve haksızlıkları giderme noktasında adımlar atsa, Yüce Allah o kulunu bağışlar. Ama O, bir şeyi bağışlamayacağını açıkça bildirmiştir. O da kul hakkıdır. Bu hak ancak bu dünyada helal almak veya haksızlığın giderilmesiyle mümkündür. ■

VAAZ KÜRSÜSÜNDEN DİRENİŞ LİDERLİĞİNE **EL ARABİ ET-TEBSÎ**

Koray ŞERBETÇİ

Mağrip diyarı olarak bilinen Afrika'nın kuzey şeridi yüzünü Akdeniz'e dönmüş bir beldedir. Ama tarihî anlamda Mağrip diyarının omuzuna yüklenen ağır yük, Akdeniz'in karşı kıyısındaki Batı diyarının bir eseri olmuştur. XI. asırdan bu yana Batı'da mayalanan Haçlı ruhu, fırsat buldukça İslam âlemine doğru acımasız ve kıyıcı hücumlarından geri kalmamıştır.

İşte Mağrip'in Müslüman beldeleri de bu hayâsız akırını göğüsleyen ileri hatların başında gelmektedir. Mağrip ülkelerinden Cezayir, işte bu siyasal iklim içerisinde değerleri ve insan haysiyeti adına direnen pek çok mücadeleci kişilik yetiştirmiştir. Bunlardan birisi de Cezayir'in bağımsızlık mücadelesine fikirleriyle katkılar sunan, bu uğurda canını ortaya koyan Müslüman bir âlim El Arabi et-Tebî'dir.

Bir âlim yetişiyor

Tebî, takvimler 1895 yılını gösterirken Cezayir'in kuzeydoğusundaki Konstantin vilayetine bağlı Tebessa'da dünyaya geldi.

Tebî'nin ailesi kendi hâlinde, tarımla uğraşarak geçimini sağlayan fakir bir aileydi. Fakat babası çiftçilikle uğraşmanın yanı sıra Kur'an-ı Kerim eğitimi veren bir öğretmendi. Böylece Tebî'nin ilk hocası, babası oldu. Aile ocağında ilk eğitimini

babasından Kur'an-ı Kerim ile aldı. Ama bu güzel hoca öğrenci ilişkisinin tadına çok varamadı çünkü henüz sekiz yaşındayken babasını kaybetti.

Kendisi çocukluktan gençliğe doğru yol alırken ilim aşkı gündün günden artıyordu. Aile ocağında başlayan eğitim hamlesi, zaman geçtikçe farklı mecralarda sürüyordu. Tebî, 1910 yılına gelindiğinde ilim için yollara düşmüş ve Tunus'un güneyindeki Mustafa bin Azuz Medresesinde eğitime başlamıştı. Burada nahiv ve sarfın yanı sıra fıkıh ve tefsir dersleri de aldı.

Medresedeki ilk dinî eğitimini tamamlayan Tebî, İslam kültür dünyasının önemli eğitim ocaklarından birisi olan Zeytune Üniversitesinde okumaya başladı. Buradan mezun olduktan sonra 1920'de bir başka büyük eğitim ocağı olan Mısır'daki Ezher Üniversitesine geçti. Ezher'de farklı İslami ilimler alanında yedi sene boyunca eğitim aldı.

Memleketi Cezayir'de başlayıp Tunus ve Mısır'da devam eden eğitim hayatı tamamlanınca Cezayir'e döndü ve Tebessa'daki küçük bir cami olan İbn Said Camisi'nde imamlık yapmaya başladı.

Kürsüden yükselen ses

Memleketi Tebessa'da küçük bir camide imamlık yapan Tebî, ufkunu çok geniş tuttu. Bir süre sonra ahalinin ufku-

nu açan ve onlara kendi değerlerine sahip çıkma konusunda şuur veren vaazları ve hutbeleriyle kendinden söz ettirmeye başladı. O yıllarda Cezayir, Fransız işgali altındaydı ve doğal olarak halkın gözünü açmaya çalışan bir Müslüman âlimi işgalci Fransızlar hemen fark ettiler.

Fransızlar kendi tahakküm düzenlerini sorgulayan ve sorgulatan bir Müslüman din adamına asla tahammül edemezlerdi, elbette müsamaha da gösteremezlerdi. Hemen harekete geçtiler ve Tebî üzerinde baskı kuruldu ve onu dinlemeye gelenler tehdit edildi. Bu durum üzerine Tebî, Cezayir'deki başka bir vilayete gitmek zorunda kaldı fakat söylediklerinden ve söyleyeceklerinden asla vazgeçmedi.

Memleketi Tebessa'da küçük bir camide imamlık yapan Tebî, ufkunu çok geniş tuttu. Bir süre sonra ahalinin ufkunu açan ve onlara kendi değerlerine sahip çıkma konusunda şuur veren vaazları ve hutbeleriyle kendinden söz ettirmeye başladı.

Tebî'nin tavizsiz tutumu ve sömürgecilik karşıtı fikirleri Fransızları bir hayli öfkelen-dirdi. Durumun ciddiyetinin farkına varan çevresi Fransızlara hedef olmaması için Tebî'yi Cezayir'den ayrılmaya ikna etmeye çalıştı. Fakat o, bunu reddetti. O, durumu çok açık biçimde şöyle değerlendiriyordu: “Ölüm korkusuyla hepimiz çıkarsak halkın yanında kim kalacak?”

Fakat söyledikleri suya atılan taşın oluşturduğu halkalar misali dalga dalga yayılıyor ve kitleler arasında geniş yankı uyandırıyor. Böylece her geçen gün etrafında hal-kalananlar artıyordu. Bu aynı zamanda Fransız işgalcilerin kendisine öfkesini de bir o kadar artıracaktı.

Mücadele nizami hâle geliyor

Cezayir'in Fransız sömürge-sinden kurtulması ve bağımsızlığına kavuşması konusunda herkes elinden ne gelirse ortaya koymaya çalışıyordu. Bu konuda elbette en önem-li görev Müslüman âlimlere

düşecekti. Âlimler, Müslü-man Cezayir toplumunun izzetini kurtarmak ve daha organize olarak mücadeleyi omuzlamak için harekete geçtiler. İşte, tam bu noktada 1931'de Şeyh Abdulkadir bin Badis tarafından Cezayir Âlimler Birliği kuruldu.

Zihnini ve ruhunu bu mücadeleye vakfeden Tebî he-men bahsi geçen oluşum içinde yer aldı ve dahası çalışmalarıyla birliğin ön saflarında mücadele etti.

Tebî mücadelesini tam da halkın içinden yapıyordu. Örneğin Tebessa halkının, kendisini çağırması üzerine duraksamadan memleketine giden Tebî, burada yeni bir medrese ve cami inşa edilmesine de ön ayak oldu. Bu hamle yani memleketinde kız ve erkek çocukların dinî eğitim alabileceği medrese ile cami, onun, halkın şuurlanmasına ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Bunu sadece fikirde bırakmamış, kendisi en öne geçerek inandığı mücadelede ne denli samimi olduğunu göstermiştir.

Tebî'nin bu gayret ve samimiyeti her gün kitle üzerinde daha çok karşılık buluyor ve kendisi bir sembol hâline geliyordu. Öyle ki 1935 yılında Cezayir Âlimler Birliği genel sekreterliğine seçildi, ardından fetva komitesi başkanı oldu. Bununla birlikte dönemin gelişmeleri de onu daha fazla öne çıkarıyordu.

Âlimler Birliği içindeki iki önemli şahsiyetten Badis'in vefat etmesi, Şeyh El-Beşir el-İbrahimi'nin de Fransızların baskısı sonucu sürgünde olması nedeniyle Fransa'nın hedefindeki isim artık Tebî olacaktı. O da bu konuda asla taviz vermeyecek, Cezayir'in bağımsızlığı konusunda önemli fetvalar çıkarıp halkı devrime katılmaya teşvik eden çağrılarda bulunacaktı.

Fransızların öncü bir şahsiyete saldırıları

Artık Tebî'nin neredeyse bütün gayreti Cezayir'in Fransız sömürgesinden kurtulması, Cezayirli gençlerin direnişe katılması içindi. Başta gençler olmak üzere ahaliyi şuurlandırmak için “Şehab” gazetesinde yazılar kaleme aldı. Yazılarındaki “Ey Cezayirli-ler, her neredesiniz Cezayir size haykırıyor!” girişiyle, özellikle gençlerin bağımsızlık direnişine katılmasında etkili oldu.

Tebî'nin bu tavizsiz tutumu ve sömürgecilik karşıtı fikirleri Fransızları bir hayli öfkelen-dirdi. Durumun ciddiyetinin farkına varan çevresi Fransızlara hedef olmaması için Tebî'yi Cezayir'den ayrılmaya ikna etmeye çalıştı. Fakat o, bunu reddetti. O, durumu çok açık biçimde şöyle değerlendiriyordu: “Ölüm korkusuyla hepimiz çıkarsak halkın yanında kim kalacak?”

Bu konuda başka bir yazısında aslında ömrünü adanmış davayı şöyle kelimelere dök-

mekteydi: “Benim üzüntüm, kederim, bu Müslüman ümmetin çocuklarının dinlerinden uzaklaştırılmaları, ülkelerindeki bu sömürgecilere sessiz bırakılmaları, hatta onlarla iş birlikçilik yapmalarıdır.”

Şehadete giden yol

Fransız sömürge yönetimi kendi tahakküm ve eziyet düzenlerini yıkmaya çalışan âlimi susturmaya kararlıydı. Hemen harekete geçtiler ve Cezayir Âlimler Birliği ve Tebsî'nin evine baskın düzenlediler.

Fransız sömürge askerleri Tebsî'nin evini bastıklarında bu gayretli ve dik duruşlu âlim hastaydı ve yataktaydı. Fakat sömürgeciler için bu hiçbir şey ifade etmiyordu. Tıpkı Fransız İhtilali'nin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin, sömürgecilik konusunda bir şey ifade etmediği gibi.

Tebsî, hasta olmasına rağmen yatağından zorla çıkarıldı ve ayakkabısını bile giymesine izin verilmeden elleri ve ayakları bağlı, bitkin bir şekilde tutuklandı. Ama

bu, dramın ilk basamağıydı. Fransızlar Tebsî'yi yıldırarak, ezmek ve susturmak için her şeyi denemeyi kafalarına koymuşlardı.

Zindana konulduğunda artık baskı, yerini işkenceye bırakmıştı. Cezayirli âlim üzerinde neredeyse her tür korkunç işkence denenmekteydi. Görevli Fransız komutanın motor yağı ve asfalt karışımını ateş üzerinde kaynattığı ve ardından direnişe destek vermekten vazgeçmemesi hâlinde kendisini kaynayan yağın içine atacağı tehdidinde bulunduğu dahi tarihe not düşülen bilgiler arasındadır.

Tebsî, hayatının her aşamasında sergilediği vakur ve dik duruşunu zindanda ve işkence altında da sürdürdü. Cezayir direnişine destek vermekten vazgeçmedi. Bunun üzerine Fransızlar tarafından günbegün işkencenin dozu artırıldı. Nihayetinde Müslüman halkı sömürgeciliğe karşı uyarma uğruna vakfettiği hayatı işkence altında bir zindanda son buldu.

Bir Müslüman âlim olan Tebsî, Fransız zulmünün elin-

de şehit olmuştu ama daha sonra ortaya çıkan durum insan haysiyeti açısından Fransa adına içler acısıydı. Çünkü Fransız yönetimi elinde zindanda tutulan Tebsî'ye ne cenaze töreni yapıldı ne de naaşı yakınlarına verildi. Günümüze değin kendisinin mezarına dair bir iz bulunamaması, tarihin bir kara lekesi olarak ortada durmaktadır.

Sömürgeciler, işkence ederek Müslüman âlimin hayatına son vermişlerdi ama onun Cezayir'in Müslüman gençlerine ektiği iman ve direniş tohumlarının filizlenmesine engel olamadılar. Cezayir'in, Fransa'nın sömürgeci işgaline karşı, 1 Kasım 1954'te başlayan bağımsızlık mücadelesi, sekiz yıl sürdü ve 1,5 milyon kişinin canına mal oldu. Bu çetin mücadele Tebsî ve daha birçok âlimin halkı şuurlandırma gayretiyle nihayetinde bir Müslüman beldenin bağımsız olması ve Müslüman bir halkın başı dik bir biçimde insan haysiyetini ayaklar altına alan sömürgecileri topraklarından kovmasıyla sonuçlandı.■

HÜKÜMLÜ PSİKOLOJİSİ

Kur'an ve sünnete dayalı sahih bilgi ışığında toplumu din konusunda aydınlatma ve çeşitli açılardan hizmet sunma görevini üstlenen Diyanet İşleri Başkanlığı hızla gelişen ve değişen dünyamıza paralel olarak hizmet alanlarını da genişletmektedir. Bunlardan biri de ceza infaz kurumlarıdır. Çünkü bir şekilde ceza infaz kurumuna giren bir kişinin kuruma adaptasyonu, rehabilitasyonu ve cezasının sona ermesiyle birlikte ailesi ve topluma uyum sağlaması, kendisi ve çevresiyle barışık bir hayat sürmesi noktasında manevi destek ve rehberlik son derece önemli bir yere sahiptir. Hatta hiçbir rehabilitasyon sürecinin, dinin manevi desteği olmaksızın tam anlamıyla başarılı olmasının mümkün olamayacağı söylenebilir. Mekân ceza infaz kurumu ve muhatap da hükümlü ve tutuklular olduğunda sağlıklı bir manevi rehberlik hizmetinin sunulabilmesi için öncelikle muhatapların psikolojik durumlarının iyi bilinmesi gerekmektedir.

Hükümlü-tutuklu psikolojisi denildiğinde karşımıza farklı yönleri bulunan bir süreç çıkmaktadır. İlki suça sevk eden sebepler ve davranışlar ile suçu kabullenme sürecidir. İkincisi, ceza infaz kurumunda bulunan zaman diliminde hem kurumun hem de diğer hükümlülerle bir arada bulunmanın psikolojik etkileridir. Sonuncusu da ceza infaz kurumundan salıverildikten sonra karşılaşılması muhtemel sorunlardır. Bu hususlar, hakkında ceza hükmü sabit olan hükümlünün kişisel özellikleri, ceza infaz kurumundaki atmosferi ve sosyal çevresiyle ilişkiler, cinsiyeti ve yaşı gibi faktörler bağlamında değişkenlik gösterebilecektir.

Herhangi bir suç işlendiğinde muhtemel ilk psikolojik durum pişmanlık hissidir. Çünkü gaflet ya da öfkenin anlık yansımasının, intikam duygusu içerisinde hareket etmenin, nefsanî arzu ve isteklerin dışavurumunun kanunen suç teşkil eden bir eyleme dönüşümü uzak gibi görünen ceza infaz kurumu ile sonuçlanabilecektir. Bu durum da “Aman Allah’ım! Nasıl böyle bir şey yaptım.”, “Keşke yapmasaydım.” ve benzeri sözlerle pişmanlığı ifade etmeyi beraberinde getirebilecektir. Bu sürecin belki diğer bir psikolojik yansıması, farklı söylem ve tavırlarla suçlunun kendini haklı çıkarma ve iç çatışmayı bastırma çabasıdır. Kasten değil de taksirli ya da hata eseri meydana gelen suçlarda ise suçlunun psikolojik yönden boşluğa düşmesi ve yaşananları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışması söz konusudur.

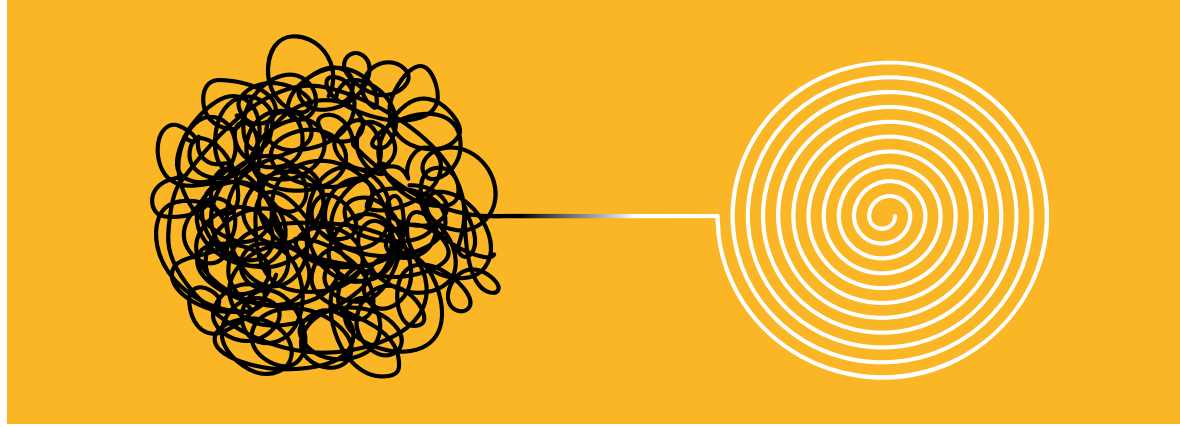
Ceza infaz kurumunun psikolojik etkilerine gelince öncelikle ifade edilmesi gereken husus bu kurumların kendilerine has yapı, işleyiş, güvenlik ve sosyal çevre ve alt kültürünün bulunmasıdır. Dolayısıyla tutuklu veya hükümlü olarak kuruma girişle birlikte norm, şartlar, ilişki ve davranış kalıpları, gelenekler ve dile, katı kurallara uyumun benimsenmesi kaçınılmazdır. Bu da seçme, karar verme ve davranış bakımından özgürlüğün büyük ölçüde kenara bırakılmasını ve sınırlı bir hayatı beraberinde getirecektir. Aile, dost ve arkadaşlardan uzak kalma ile birlikte de duygusal ilişki kaybı, yalnızlık ve can sıkıntısı, korku, çaresizlik, klostrofobi, endişe ve panik atak, bilinmezlik korkusu, otoriteye güvensizlik, geleceğe dair ümitsizlik, öz değer duygusunun azalma gibi psikolojik etkiler meydana gelebilmektedir. Zaman ilerledikçe bu etkilerde bir azalma görülse de tam anlamıyla son bul-

mamaktadır. Uzun süreli mahkûmiyetlerde, bazı durumlarda tercih ve eylem yeteneğini yitirme, atalet, sorumsuzluk ve yabancılaşma, saldırganlık, acımasızlık, kavgacılık, nasihate aldırış etmeme şeklinde duygu ve davranış gelişimi gibi durumlar söz konusu olabilmektedir. Ya da bu olumsuzlukların tersi yönde derin bir sükûnet, üzüntü, içe kapanma ve benzeri hâller içerisine girilmesi de mümkündür.

Uzun süreli hücre cezasına çarptırılanlar ile yüksek güvenli hapis hanelerde bulunan tutuklu ve hükümlüler üzerinde yapılan incelemelerde yukarıda bahsedilenlerin yanı sıra tespit edilen psikolojik etkilerin şunlar olduğu dile getirilmiştir: Kimlik hissinde bozulma, aşırı duyarlılık, hafıza kaybı, kafa karışıklığı gibi bilişsel işlev bozuklukları, kronik depresyon, travmatik stres, halüsinasyon, paranoya, intihar ya da hapis hane psikozları.

Ceza infaz kurumunda diğer tutuklu ve hükümlülerle bir arada bulunmanın da psikolojik etkileri bulunmaktadır. Mahkûmun hangi kısım, koğu ve odalarda kimlerle kalacağına kurum idaresi karar vereceği için istemediği bir sosyal çevre ve belirli kurallarla zorunlu olarak karşılaşması kaçınılmazdır. Bu da gerginlik, huzursuzluk, kaygı, korku, endişe, bireysel kimlik kaybı, gruba tam bağlılık duygusunu beraberinde getirecektir. Saldırgan ve güçlü olanların zayıflar üzerinde kurmaları muhtemel baskı ve kendi çıkarı için kullanmanın yansıması risk ve tehlikelere karşı aşırı duyarlılık, kendini koruma içgüdüğü ile birlikte fazla göze batmama ve vurdumduymazlık, duygusal tepkisizlik, kendisini güçlü gösterme çabasının oluşturacağı fiziksel ve psikolojik stres, kızgınlık ve saldırganlık ve benzeri psikolojik süreçler görülebilecektir.

Cezanın bitimi ile birlikte özellikle uzun süreli mahkûmiyetin akabinde, değişen ve gelişen hayat şartlarına, aile ve topluma adapte olmak, sağlıklı ve etkili iletişim kuramamak, destek bulmak, kopan aile ve akraba bağlarını yeniden oluşturmak, ev ve iş bulma, temel ihtiyaçları giderme noktasında kaynak elde etme, kendisi ile ilgili negatif bakış açısından kurtulma endişesi görülmesi muhtemel psikolojik etkidir. Bu da kişi üzerinde korku, kaygı, ümitsizlik, stres, sıkıntı, depresyon, öfke, kızgınlık, saldırganlık gibi olumsuz duygu ve davranışları tetikleyebilecektir. Dışarıda kalmasını sağlayacak etkenler güçlendirilmediği ve gerekli yardım ve destek sağlanmadığı

takdirde belki de içinde bulunduğu durumdan kurtuluşu yeniden suç işleyerek ceza infaz kurumuna girişte bulacaktır.

Sonuç olarak yukarıda belirtilen sorunların aşılması, mahkûmun rehabilitasyonu, ceza infaz kurumuna adaptasyonu ve sağlıklı bir şekilde topluma yeniden katılımını sağlama hususunda arzu edilen hedeflere ulaşmada ilgili kişi ve kurumların bütüncül yaklaşımla etkin katılımı kaçınılmazdır. Bunlar içerisinde belki de en önemli kurum ve kişi Diyanet İşleri Başkanlığı ve manevi danışmanlık personelidir. Çünkü ceza infaz kurumları mahkûmların Allah'a daha çok yaklaşma eğiliminde oldukları yerlerdir. Sabır, şükür, tevekkül, dua, tövbe, bağışlama ve benzeri değerler ışığında gerçekleştirilen bir manevi danışmanlık ile mahkûm pek çok psikolojik sorununun üstesinden gelebilmekte ve geleceğe ümitte bakabilmektedir. ■

BİR FOTOĞRAFIN HİKÂYESİ

Süleyman MALKOÇOĞLU

Trabzon Tonya Merkez Camii İmam Hatibi

Ömrünü Kur'an'a vakfetmiş bir hoca, bir iş adamı, iki müdür ve yedi imam hatip olmak üzere toplam on bir hafız var soldaki fotoğrafta.

Fotoğrafın çekildiği tarihte (1983) bizler 13-14 yaşlarındaydık ve şimdi merhum olan hocamız da 25 yaşındaydı. Bir pazar günüydü hafızlık merasimimiz.

Uzun bir aradan sonra Tonya'da yeniden icazet merasimi yapılacaktı. Büyük bir heyecanla bu günü bekleyen ilçe halkı, cami ve avlusunu tamamen doldurmuştu.

Gür sesli seçkin hafızların okuduğu aşr-ı şerifler aşka gelen cemaatin "Allah Allah" nidaları ile birleşiyor, Tonya'nın dağı taşı Kur'an ile yoğruluyordu. Aşırların arasında birbirinden değerli hocalar beş on dakika da olsa hem cemaati selamlamak hem de günün mana ve önemi ile ilgili konuşmak üzere söz alıyordu. Üç saat, üç dakika gibi geçti.

Nihayet hafızların meclise gelme zamanı gelmişti. İcazet merasimlerinin vazgeçilmezi olan Kur'an-ı Kerim'i ezberden okuyarak hatmetme işi bir gün önceden tamamlanmıştı. Sabah namazından sonra başlayıp ikindiye doğru tamamlanan mukabeleyi takip eden çok kimse yoktu ama şimdi cami ve avlusu hıncahınç doluydu. Son derece heyecanlıydık. Âdeta nefesler tutulmuştu.

Cübbe ve sarıklarımızı giymiş, iki elimiz sarıklarımızın üzerindeki Mushaf-ı şeriflerde, dillerimizde İtri'nin bestelediği tekbir ile hocamızın arkasında tek sıra hâlinde kurs binasından camiye doğru yürüdük. Önceden birkaç prova yapmıştık yapmasına ama yine de o kalabalığı görünce dizlerimizin bağı çözülmüştü.

O hâlimizi gören cemaatin gözleri yaşarmıştı. Sevinç gözyaşlarıydı bunlar. Yaşlıların çocukluk döneminden hatırladığı hafızlık merasimi işte şimdi yeniden yapılıyordu Tonya'da. Ayağa kalkarak karşıladılar bizi. Arş-ı âlâya ulaşan avazlarla eşlik ettiler tekbirlerimize. Mihrap ile minber arasında hafızlar için ayrılan özel bölüme oturuncaya kadar tekbirler devam etti. Kendinden geçenleri, heyecandan bayılanları görüyorduk.

Aman Allah'ım! Ne muazzam bir tablo! Sanki cami cennet bahçesi imiş de biz de orada toplanmıştık. O hazzı tarife kelimeler kifayet etmiyor. Yıllar öncesine dönüp o anı her hatırladığımda tüylerim diken diken olur.

Oturduk. Cemaat de oturdu. Cemaatle göz göze geldiğimizde zaman durmuştu sanki. Kimseden ses çıkmıyor, herkes büyük bir heyecan ve mutlulukla bize bakıyordu. Biz de önümüze...

Yerlerimizi aldıktan sonra ismi okunan her arkadaşımla önceden belirlenmiş sıraya göre heyecandan titreyen sesiyle kısa sureleri okudu. Ben de "Kafirun" suresini okumuştum o gün. İcazet belgemin (hafızlık diploması) manevi mührü "Kafirun" suresi olmuştu. Çocuk denecek yaşta mahşerî bir kalabalığın önünde okumak kolay olmasa gerek. Okuyuşlarımızla kıraate vâkıf oluşumuz tecrübe edilmiş ve onaylanmıştı.

Aralarda getirilen tekbir seslerinin gürlüğünden tam not aldığımız anlaşıyordu.

Merasimin finali sayılabilecek bu bölümden sonra sıra icazet alan hafızlara diploma ve hediyelerin verilmesine gelmişti. Belge ve hediyelerimizi DİB Din Eğitimi Daire Başkanı, Mushafları İnceleme Kurulu Başkanı ile beraber il ve ilçe müftüleri vermişti. Ben de belgemi, o tarihte Vakfıkebir ilçe müftüsü olan Selahattin Fettahoğlu'nun elinden almıştım.

Düşünüyorum da hafızlık diplomamın, benim yerime anneme verilmesine daha çok sevinirdim. Anneme de babaannemin takdim etmesine... Bu iki ananın maddi manevi çok gayretleri var hafız olmamda. Bir yıl hazırlık, iki yıl hafızlık olmak üzere üç sene boyunca her günüilmekilmek işleyerek benimle birlikte onlar da hafızlık yapmıştı âdeta. İcazet merasimimizden 8 ay sonra vefat eden baba-

**Aman Allah'ım!
Ne muazzam bir
tablo! Sanki cami
cennet bahçesi
imiş de biz de
orada toplanmıştık.
O hazzı tarife
kelimeler
kifayet etmiyor.
Yıllar öncesine
dönüp o anı her
hatırladığımda
tüylerim diken
diken olur.**

**ZİYAFETİ KUR'ANİYE (İCAZET DUASI) ve KUR'AN KURSU
(DİYANET SİTESİ) TEMEL ATMA MERASİMİ DAVETİYESİ**

Rahman ve Rahim olan Cenabı hakkın lütfü keremi ile 10 öğrencimiz hafızlığını ikmal ederek Diploma almağa hak kazanmıştır. Hafızlığını ikmal edenlere belgeleri verilirken Merkez Kur'an Kursu Diyanet sitesinin de merasimle temeli atılacaktır. Bir arada yürütülecek olan bu iki merasime huzurlarınızla şeref katmanızı arz ederiz.

Tonya Müftüsü
Salih Berber.

Muhammet Soytaş Mustafa Atalar
Tonya Merkez Camii İm. H. Tonya Merkez
Kur'an Kursu öğreticisi

Program : 18 Aralık 1983 Pazar günü saat
9.00' da Temel Atma merasimi Hazırlıkları başlar.
Saat 11.00 ' de Açılış ve Hatiplerin konuşmaları
Saat 12.00' de Temele ilk harç konur.

ICAZET :

12.30'da Ulu Camide öğle namazını müteakip Hatiplerin konuşmaları hafızların kıraatları başlar.
15.00' de Dua ile beraber belgeler verilir ve merasim sona erer.

HAFIZLIĞINI İKMAL EDEREK BELGE ALACAK OLANLAR

Sıra	Adı ve Soyadı	Baba Adı	Doğum yeri
1	Muhammet Yılmaz	Mehmet	Tonya Melikşah köyü
2	Yunus Erdoğan	Ali Haydar	Tonayanın büyük mah
3	Mevlut Erdoğan	Faik	Tonya Büyük Mahalle
4	Abdullah Erdoğan	Avni	Tonya Büyük Mahalle
5	Bahtiyar Altıntaş	Mustafa	Tonya Büyük Mahalle
6	Şenol Malkoç	Mehmet	Tonya Orta Mahalle
7	Abdulaziz Berber	Salih	Tonya Orta Mahalle
8	Turan Atalar	Mustafa	Vakfikebir Balı Köyü
9	Ahmet Atalar	Mustafa	Samsun Çarşamba
10	Yusuf Atalar	Bayramali	Yaylageriş Köyü

Not: Diyanet işleri Başkanımız Sayın Tayyar Altı Kulaç ve Diyanet işleri başkanlığı Daire başkan ve Müdürleri Davetlidir. Teşrifleri kuvvetle ümit edilmektedir.
Tonya İlçemiz çok mahrum bir ilçe olduğundan özel alakalarını bekleriz.

annemin: “Ya Rabbî! Süleyman'ımın icazetini görmeden ruhumu kabzeyleme!” duası hâlâ kulaklarımdadır. Benden daha çok onların hakkıydı bu şeref.

Merasim, il müftüsü (merhum) Raif Korkmaz'ın yaptığı icazet duasının ardından yemek ikramı ile tamamlanmıştı.

İkram da öyle âdet yerini bulsun cinsinden değildi. Şükür kurbanları kesilmiş, cami avlusunda tencereler kaynatılmıştı. İlave olarak ilçedeki lokantalarda yemekler ücretsizdi. Misafirlere, meşhur Tonya yaprak döneri ile yöremize mahsus lezzetler ikram edilmişti. Her şey mükemmel bir şekilde planlanmıştı. Hiçbir eksik yoktu merasimde. Fotoğrafçı bile görevlendirilmişti.

O gün üç program vardı ilçede. İcazet merasimi ve müftülük binasının temel atma töreni resmî davetiyede zaten vardı. Davetiyeler dağıtıldıktan sonra planlanan 3. program ise dönemin belediye başkanı (Cemil Fazlı Hacısalıhoğlu), şimdiki belediye hizmet binasının temelini merasime katılan hocaların atmasını arzu ederek kısa sürede hazırlıkları tamamlayıp buna muvaffak olmuştu.

Alelaide çekilmiş bir fotoğraf değildir bu fotoğraf.

Arkasında abidevi şahsiyetlerin azim ve gayretlerinin bulunduğu bir fotoğraftır bu fotoğraf.

Başta Tonya ilçe müftümüz (merhum) Salih Berberoğlu hocam var bu fotoğrafın arkasında.

“Her evden bir hafız” sloganı ile yola çıkan müftümüz, Kur'an kursumuzu hemen her gün ziyaret ederek topladığı bağışlarla bize harçlık dağıtıp gönüllerimizi, güzel nasihatleri ile de üzerimizdeki tembellik tozlarını alırdı. “Kısa süren öğrenme meşakkatine tahammül etmeyen, ömür boyu cehalet meşakkatine tahammül etmek zorunda kalır.” sözü, onun zihinlerimize nakşettiği kelimayı kibarlardan sadece bir tanesidir. Müftümüz, bütün zorlukları tek başına göğüsleyerek ilçemizde bir de imam hatip lisesi açılmasına vesile olmuştu. Tonya'da yetişen hafız ve hocalardan bahsediyorsak bu, merhum Salih Berberoğlu'nun azim ve kararlılığının neticesidir. Dahası, bir beladenin geleceğe emin adımlarıyla...

larla yürüyebilmesinin kendi dinamiklerinin gayretleri ile olabileceğine inanan müftümüz; hangi alanda olursa olsun kariyer sahibi her Tonya'nın -en azından ilmî- hayatına dolaylı veya dolaysız muhakkak bir şekilde dokunmuşluğu vardır. Onun için: "Tonya'nın Şems'iydi." desek yerinde bir benzetme olur.

İkinci olarak kurs hocamız (merhum) Hafız Mustafa Atalar hocam var bu fotoğrafın arkasında. Dirayeti, kiraati, ahlakı ve çalışkanlığı ile temayüz etmiş hocamız.

Henüz 25 yaşında çiçeği burnunda bir delikanlı iken zaman mefhumu gözetmeden kendini öğrencilerine adanmış hocamız. Mesaisi sabah saat 04.00'te başlayıp gece 22.00'de sona eren hocamız. Bir sene içerisinde kursa olmadığı günleri saymaya kalksak bir elin parmaklarını geçmeyen hocamız. Emekli olduktan sonra bile evinin

bir odasını sınıfa çevirip hafız yetiştirmeye devam eden "yürüyen Kur'an" hocamız.

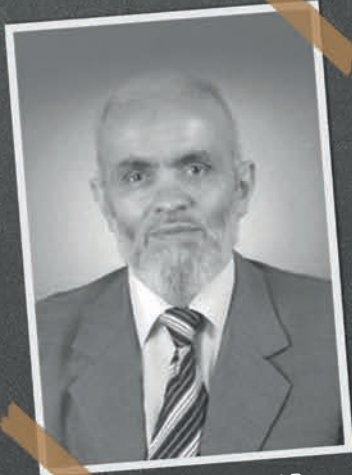
Hafız olmamıza vesile olduğu gibi hafız kalmamıza da vesile olmuş hocamız var bu resmin arkasında. Bir hafız babası olmamı da yine hocamızın teşvik ve nasihatlerine borçluyum.

Bu fotoğrafın arkasında; "Bana ne! Görevlisi var, o yapsın!" demeden hocamızın ve talebelerinin etrafında pervane olan nice "Kur'an âşığı" var. Bir kısmının ismini bildiğimiz bir kısmının ismini ise mahşer günü Kur'an'ın şefaati için çağrıldıklarında öğreneceğimiz pek çok "Kur'an hadimi" var bu fotoğrafın arkasında.

Bu fotoğrafın arkasında: Anaların "kâsesi", Babaların "kesesi", Talebelerin "hevesi" Hocaların "dirayeti" ve Allah'ın "inayeti" var.

Hafızlık nimet ve şerefine nail olmamızda hizmeti geçenlerden Allah razı olsun! Vefat etmişlerine rahmet, hayatta olanlarına da sağlık ve afiyetler dilerim. (Âmin) ■

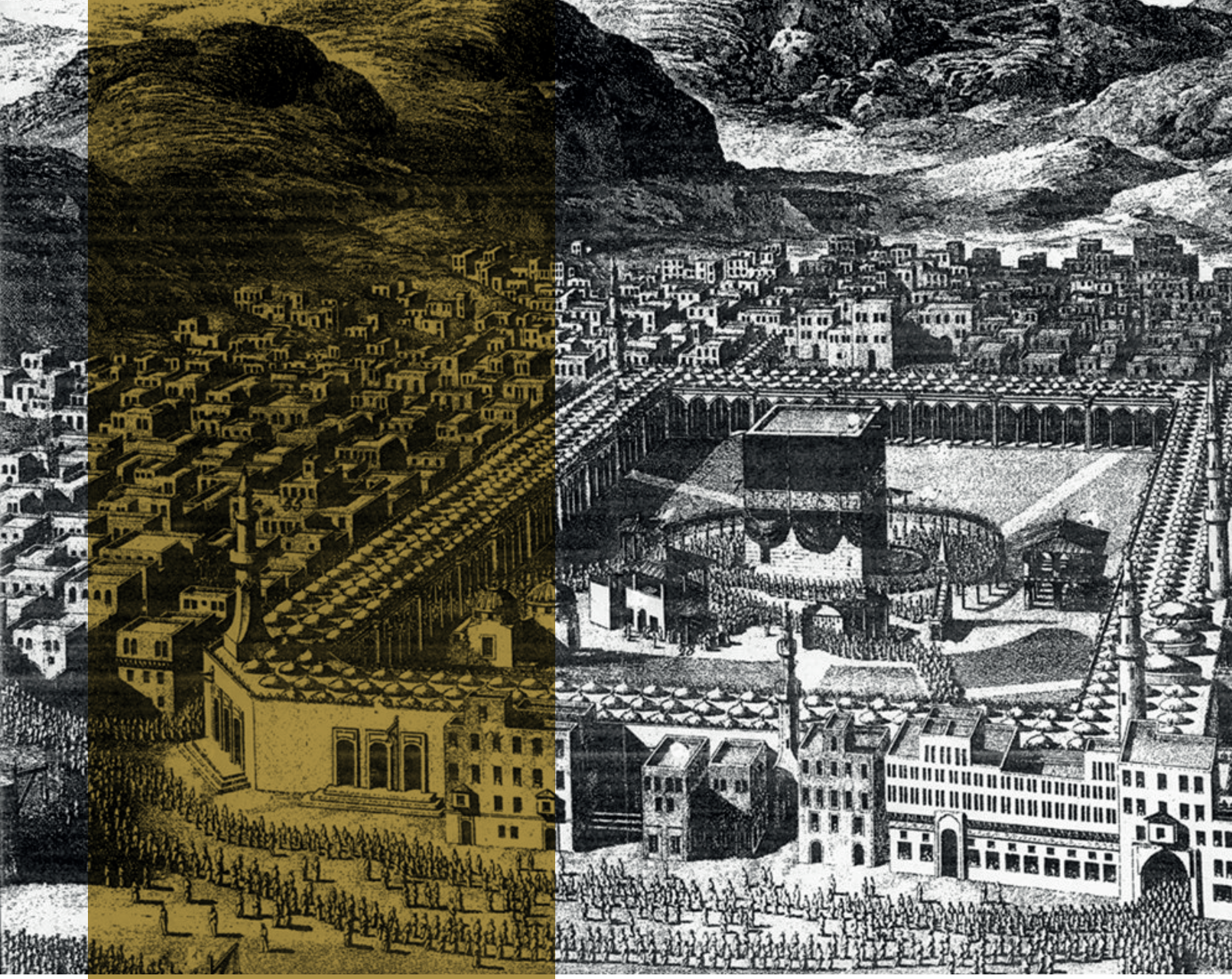
Müftümüz, bütün zorlukları tek başına göğüsleyerek ilçemizde bir de imam hatip lisesi açılmasına vesile olmuştu. Tonya'da yetişen hafız ve hocalardan bahsediyorsak bu, merhum Salih Berberoğlu'nun azim ve kararlılığının neticesidir.

Mustafa ATALAR

Salih BERBEROĞLU

YERYÜZÜNÜN İLK MABEDİ MESCID-İ HARÂM

Büşra Nur GÜLER

İstanbul Üsküdar Kur'an Kursu Öğreticisi

Yeryüzünü imar ve ıslah vazifesiyle yükümlü insan, inşası bizzat Allah tarafından emredilen ve yeri gösterilen ilk mabet Kâbe'yi maddi olarak imar ederken mabet de insanı manevi olarak imar etmiştir. İnsan ve mabet arasındaki bu dönüştürücü etki bir bakıma tarihi de belirlemiştir: Mabet şehir mimarisinin merkezi birimi, şehrin sakinlerini tanımlayan kimliğin ve değerlerin en bariz simgesi olmuş, şehir mabetle tanımlanmıştır. Dünyanın dört bir yanını bu kimlikle irşat eden

yeryüzü mescitleri, kimi zaman mütevazı bir kubbe, kimi zaman bir mimari şahika ya da abidevi bir bina olarak insanın varoluş sebebinin, insan-mabet ilişkisini belirleyen ve nihayet yön veren bu başlangıç noktasının hatıralarını taşır.

Hız. Peygamber (s.a.s.), belki de bu imarın dönüştürücü etkisine dikkat çekerek Mescid-i Harâm'ın, Mescid-i Aksa ve Mescid-i Nebevi'nin ziyaret edilmeye değer üç mescit olduğunu belirtmiştir. Öyle ki bu mescitlerde yapılan ibadetler diğer mescitlerdekine nazaran daha faziletlidir. (Buhari, Fazlû's-şalât fî mescidi Mekke ve'l-Medîne, 1.) Zira Mescid-i Harâm'ın merkezindeki Kâbe, bizzat Allah tarafından harem/dokunulmaz kılınmış (Ankebut, 29/67.) Mekke'de, Hız. İbrahim'in duasına mazhar olmuş bu emin beldede, ekin bitmeyen bir vadi (İbrahim, 14/37), âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak inşa edilmiştir. (Âl-i İmran, 3/96.) Hız. Âdem'in, Hız. Şit'in, en çok da onu temelleri üzerinde yenden yükselten, dualarının bereketi bugün de hissedilen Hız. İbrahim'in, Hız. İsmail'in ve âlemlere rahmet olarak gönderilen Hız. Muhammed'in tevhid mücadelesinin simgesidir. Kâbe'nin gölgesinde dünyaya gözlerini açan, burada büyüyen, burada vahye muhatap olup risaletinin on üç yılını burada geçiren Hız. Peygamber'e isra ve miraç bu topraklarda iken ihsan edilmiş, yeryüzü yolculuğu ile hakikat yolculuğu Kâbe'nin gölgesinde birleşmiştir. Fetih'ten önce Mescid-i Harâm'ı

ziyareti engellemenin ve halkını oradan çıkarmanın büyük günahlardan sayıldığını belirten ayette (Bakara, 2/217.) olduğu gibi Hız. Peygamber'in fetih konuşmasını Mescid-i Harâm'da yaparken oraya sığınanların güvende olacağı müjdesinde mescidin emniyet mahalli olduğu (Bakara, 2/125.) vaaadinin izleri vardır.

Mescidin merkezini belirleyen Kâbe-i Muazzama'nın yanı sıra, Kâbe'nin inşası sırasında Hız. İbrahim'in dayanak olarak kullandığı, hacca davetinin ilk mekânı, Müslümanların namazgâhı (Bakara, 2/125.) Makam-ı İbrahim, yine onun tarafından tavafın başlangıç noktası olarak Kâbe'nin güneydoğu köşesine yerleştirilen Hacer-ülesved, Kâbe'nin bir parçası sayılan Hicr-i İsmail, nice dualar şahidi Mültezem ve nice tevbeler mahalli Müstecâr, Allah'ın şiarı, Hız. Hacer'in istikamet ve gayretinin sembolü Safa ve Merve tepeleri ile onun müstecâb duası zenzem kuyusu Mescid-i Harâm'ın mukaddes unsurları arasında sayılır. Dünya Müslümanlarının kıblesi (Bakara, 2/150.) olan bu mukaddes mekân, dünyanın her bir köşesinden gelenlerin hac, umre, tavaf ve kurban ibadetlerini yapmak üzere cem oldukları, dua ve niyazda bulundukları bir arınma mevkiidir. Tarihi boyunca geçirdiği sel ve yangınlar sebebiyle kimi zaman zarar görse de her seferinde yeniden inşa edilmiş, Müslümanlar bu kutlu emaneti muhafazayı, vecd ile ona hizmet etmeyi kutlu bir vazife bilmişlerdir.

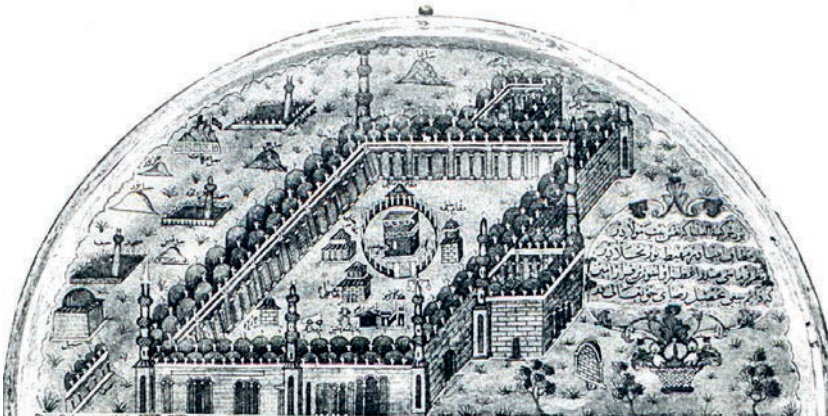

*Delâ'ilü'l-hayrât'ta Kâbe tasviri
(Süreyya Serbest koleksiyonu)*

Hız. Peygamber ve Hız. Ebu Bekir zamanında Kâbe'yi çevreleyen ve tavaf için ayrılmış bir alandan ibaret olan Mescid-i Harâm, Hız. Ömer döneminde ihata duvarıyla çevrilmiştir. İslam fetihleriyle artan Müslüman nüfusun mekân ihtiyacı Mescid-i Harâm'ın sonraki süreçte de genişletilmesini gerektirmiştir. Hız. Osman döneminde başlayan genişletme faaliyetleri Emeviler, Abbasiler ve Osmanlılar döneminde ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli tadilatlarla sürdürülmüş, mescide direkler, revaklar, alemli kubbele, minber ve minareler ilave edilmiştir. 1517'de Haremeyn-i Şerîfeyn hizmetini deruhte eden Osmanlı Devleti, Hâdimu'l-Haremeyn sıfatıyla mescidin tamiri ve tezyiniyle doğrudan ilgilenmiş, Mescid-i Harâm mimari açıdan kesin şeklini II. Selim ve III. Murad zamanında almıştır. Mescidin zemin mermerleri, aydınlatmayı sağlayan kandiller, avizeler ve şamdanlar, Kâbe'nin altın oluğu ile Hacerülesved'in gümüş mahfazası bu mukaddes mescitte yer bulmuş Osmanlı yadigarlarıdır.

Emeviler döneminde başlayan Kâbe-i Muazzama ve Metâf-ı Şerîf'e her namaz vakti bitiminde tütsü-buhur ve güzel koku sürülmesi uygulaması Osmanlıların son zamanlarına kadar sürdürülmüş, Mescid-i Harâm sandal ağacı, gül suyu, amber ve miskle kokulanmıştır. İslam coğrafyasının her bir beldesi Mescid-i Harâm'ın bereketinden paye almak için yarışmış; mermer sütunlar Şam ve Mısır'dan getirilmiş, Kâbe-i Muazzama'nın kisvesi Şam'da, Horasan'da, Mısır'da ve İstanbul'da dokunmuş, işlenmiş ve bu mukaddes beldeye merasimlerle gönderilmiştir. Hâdimu'l-Haremeyn Osmanlı sultanları, "Tavaf edecekler için, kendini ibadete verecekler, rükû ve secde edecekler için beytimi temiz tutun." (Bakara, 2/125.) ayetinin gereğini yerine getirebilmek için Ferâset-i Şerîfe hizmetini tanımlamış, Mescid-i Harâm'ın temizliği vazifesi saray terbiyesinden geçmiş, kendi arzularıyla emekli olan mütevazı ve müeddep saray görevlilerine tevdi edilmiştir.

Suud idaresi tarafından planlaması yapılan mescidin genişletilmesi faaliyetleri çerçevesinde, Hız. Peygamber'in (s.a.s.) mescide girdiği Bâbüsselâm (Benî Şeybe Kapısı), Kanuni'nin takdimi olan ihtişamlı minber, kubbeli ve parmaklıklı Makam-ı İbrahim binası, dört mezhebi temsil eden Makâmât-ı Erbaa ile biri muvakkithane diğeri kütüphane olan iki kubbe (kubbeteyn) tavaf alanından kaldırılmıştır. Yine bu çerçevede izdiham mahalline dönüşen

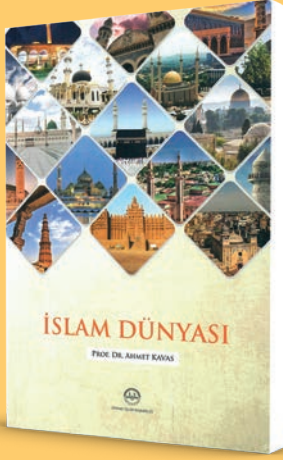
Zemzem binası metâfın altına alınmış, su tevzi buradan sağlanmıştır. Genişletilmesine paralel olarak kapılarının sayısı her geçen gün artan mescidin merdivenlerinde, minare kaidelerinde, kapı ve pencere kemerlerinde göze çarpan mukarnaslar, kemerler ve kabartmalarla Kuzey Afrika ve Endülüs mimarisinin tezyin unsurları göze çarpmaktadır. Bilhassa ramazanda ve hac mevsiminde artan nüfusun ihtiyacına binaen kat sayısı da arttırılan ve yeni bloklar ilave edilen Mescid-i Harâm'ın alanı Hz. Ömer döneminde 3613 metrekare iken, bugün yapılan son çalışmalarla 1.5 milyon metrekareye ulaşmıştır. Bugün Mescid-i Harâm yaklaşık iki milyon kişiyi aynı anda ağırlama kapasitesiyle yeryüzünün en büyük mescidi unvanını korumaktadır.

Hac aylarında dünyanın her bir köşesinden Müslümanları cemedan Mescid-i Harâm, tarihi boyunca bir ilim merkezi olarak da öne çıkmıştır. Harem-i Şerif'in avlu ve revakları nice ders halkalarına şahitlik etmiş, İslam coğrafyasının muhtelif bölgelerinden gelen âlimlere Mescid-i Harâm'da fetva sormak, ilmî müzakerelerde bulunmak bir gelenek hâlini almış, bütün bu faaliyetler İslami ilimlerin oluşumuna katkı sağlamıştır. Evliya Çelebi'nin tespitlerine bakılırsa Mescid-i Harâm çevresinde hac aylarında ribat olarak da hizmet veren kırk kadar medrese, mescidin eğitim-öğretim merkezi olma hüviyetinin bir yansıması olmalıdır.

Mescid-i Harâm bütün bu tadilat ve tezyin unsurlarından azade, kıymetini mahza Kâbe'nin mescidi olmasından, Allah tarafından Harem kılınmasından alır. Bu Harem'i belirleyen sınırlar, bütün ziynetlerinden, sosyal ve ekonomik statülerinden sıyrılan, beşerî zaaf ve ka-

yıtsızlıklarından uzaklaşan insana bu dünyaya gelişini, varoluşu sebebini sorgulatıp yeniden dirileceğini, mahşeri ve hesap gününü hatırlatırken insanın yeryüzündeki sınırlarını ve sorumluluklarını da belirlemiş olur. Mescid-i Harâm'da uyulması gereken ihram yasakları, Allah'a ve mukaddes beldeye yakın olmanın, kâinatın bir parçası olarak ilahi huzurda bulunmanın şuuru daimî bir çağrıdır. Herkesin sığındığı ancak kimsenin sahip olmadığı, sevgisi ve hasreti her müminin derununda saklı bu mukaddes mescit, Allah'ın dininin şiarı olarak tarihin sıfır noktasına işaret eder: İnsan mabedi, mabet insanı inşa etmiştir. Onu ziyaret eden her Müslüman kendi sıfır noktasıyla yüzleşecek, yeniden doğuşunu ve dirilişini idrak edecek, âlemlere bereket Kâbe'nin gölgesinden aldığı ilhamla, âlemlere rahmet Hz. Peygamber'in (s.a.s.) izinde yeryüzü yolculuğunu hakikat yolculuğuna dönüştürecektir. ■

İSLAM DÜNYASI

| Mustafa Mirza DEMİR

Prof. Dr. Ahmet Kavas'ın kaleme aldığı İslam Dünyası adlı çalışma Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında yerini aldı.

Kitabın ön sözünde yazar, dünya üzerinde yaşanan bazı önemli gelişmeler ve kırılma noktalarını daha iyi kavrayabilmek için Müslümanlar olarak üzerimize düşen birtakım vazifelerden bahsediyor. Kavas, özellikle yirminci yüzyıl sonrası Müslüman toplulukları arasında cereyan eden kırılmalar ve çatışmaların; Afganistan, Irak, Suriye, Libya, Yemen, Somali, Nijerya gibi ülkelerde yaşananların temel sebebi olarak Müslümanların kendilerini, dinlerini ve din kardeşlerini tanıyıp anlayamamasını görmektedir. Ona göre bu vazifelerden biri de Müslüman toplumları arasındaki tanışmayı, anlaşmayı ve din kardeşliği bilincini tesis etmektir. Altmışa yakın ülkenin tarihinde ortak izler

arayan bu kitabın amacının da İslam dünyasının birbirini daha iyi tanımasına vesile olacağını belirtiyor.

Afganistan'dan Katar'a, Hindistan'dan İran'a, Kazakistan'dan Kuveyt'e, Özbekistan'dan Malezya'ya, Sri Lanka'dan Yemen'e, Cezayir'den Cibuti'ye, Myanmar'dan Etiyopya'ya, Ürdün'den Gine'ye, Kenya'dan Libya'ya, Mali'den Moritanya'ya, Mozambik'ten Nijer'e, Somali'den Arnavutluk'a, Senegal'den Kosova'ya, Tunus'tan Surinam'a, Tanzanya'dan Bosna Hersek'e, Mayot'dan Togo'ya ve daha nicelerine... Arap yarımadası'nı aşarak bütün cihana yayılan yüce dinimiz İslam'la müşerref olan ülkelerin tarihî, siyasi ve kültürel birikimlerini inceleyen bu kıymetli çalışmada İslamiyet'in yayılış süreci hakkında fikir sahibi olmak, İslamiyet ile Hristiyanlık arasında karşılaştırmalı tebliğ çalışmalarını ve hakkın batıla karşı asırlar boyu vermiş olduğu mücadeleyi de okumak mümkün.

“Sultanlar Diyarı: Çad”, “İslamiyet'in Batı Kapısı: Fas Kralığı” ve “Teslis Adası Müslümanların da Ülkesi: Trinidad ve Tabago” gibi başlıklarla

mevsuf edilen ülkelerin her birini ayrı ayrı tanıtan yazılara eşlik eden bazı alt başlıklar şunlar: Fiziki ve Beşerî Coğrafya, Tarih (İslamiyet öncesi ve sonrası), Dinî Hayat ve Kültür, Ekonomi ve Ticaret, Siyasi Bağımsızlık, Eğitim, Kültür ve Medeniyet, Ülkede İslamiyet, Devletleşme, Sömürgecilik Dönemi. Beş yüz küsur sayfalık hacmi bulunan eser, İslam âlemi hakkında bilgilendirmesiyle alanda çalışma yapmak isteyenlere kaynaklık ederken Müslümanlar olarak birbirimizi daha iyi tanımamıza ve kendi potansiyelimizin farkına varmamıza da imkân sunuyor.

Prof. Dr. Ahmet Kavas'ın İslam Dünyası adlı eserini siz kıymetli okuyucuların istifadesine sunarken satırlarımızı yine bu eserin ön sözünden bir cümleyle sonlandıralım: “Bizim birinci derecede üzerimize vazife edinmemiz gereken görev, dinimizi samimiyetle kendi hayatımızda yaşayabilecek seviyede öğrenmek ve bu bilgilerimizi, tecrübelemizi onun hakkında hiç bilgi sahibi olmayanlar kadar yanlış yönlendirilmiş olanlara da anlatabilme becerisini kazanmaktır.” İyi okumalar. ■

Samî Bayraktar'ın sunumu ile
Farklı Bakış

frekanslar

4A (HD)

FREKANS: 12.380
POL: DİKEY (V)
SEMBOL: 27.500
FEC: $\frac{3}{4}$

HD YAYIN

4A (SD)

FREKANS: 12.422
POL: YATAY (H)
SEMBOL: 30.000
FEC: $\frac{3}{4}$

SD YAYIN

canlı

Pazartesi

22.00

DIYANET TV

Digitürk - 68. kanal

Avrupa - 49. kanal

Doğan - 104. kanal

Abant - 555. kanal

TV - 133. kanal

diyanettv

diyanettv

diyanettv

diyanettv

Ben cinleri ve insanları,
ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.

(Zariyat, 51/56.)

FIYATI: 10 TL